



Z. H. Hertog Hendrik van Mecklemburg-Schwerin.

De repliek van den Heer KIERSCH.

„Wij zijn dan ook niet voornemens verder met den Heer KIERSCH „omtrent dit onderwerp (de deugdelijkheid van het Zwitsersche stelsel „voor Nederland) in debat te treden”, zoo schreven wij in No. 6 van De(n) Militaire(n) Spectator van 1900.

De noodzakelijkheid, om nader over bedoeld onderwerp van gedachten te wisselen, is niet vermeerderd sedert het verschijnen der repliek van den Heer KIERSCH in het Septemhernummer, aangezien in dat antwoord het *Zwitsersche stelsel* nagenoeg niet wordt genoemd; in elk geval de bruikbaarheid van dat stelsel voor Nederland niet op zaakrijke wijze wordt behandeld.

Wij zouden genoemde repliek dan ook geheel onbesproken gelaten hebben, ware het niet, dat wij ons tegenover anderen en ook tegenover ons zelve verplicht achtten, een tweetal verkeerde indrukken weg te nemen, die ons artikel blijkbaar heeft gemaakt.

Het hier volgende is dan ook voornamelijk gericht tot hen, die kennissen van den tusschen den Heer KIERSCH en schrijver dezes gevoerden pennestrijd.

In het antwoord van den Heer KIERSCH leest men op bladz. 606: „Zij (de geachte bestrijders van den Heer KIERSCH) beroepen zich gaarne „op Nederlandsche officieren, die zelf niet geheel op de hoogte waren „van het leger, dat zij veroordeelden, en gaan den eenigen Nederland- „schen deskundige, die van 't gehate militie-stelsel een grondige studie „heeft gemaakt, met stilzwijgen voorbij. Want hoewel de Heer MEY- „BOOM, Kapitein der Infanterie te Delft, slechts feiten aanvoert, zooals „men dat in een studieboek pleegt te doen, getuigt zijn werk van groote „ingenomenheid met het behandelde onderwerp”.

De aandachtige lezer van mijn Juni-artikel zal opgemerkt hebben, dat ik uit den aard der zaak slechts dan personen heb genoemd, wanneer ik hun *meening* aanhaalde. Daar nu — gelijk de Heer KIERSCH terecht opmerkt — de Kapitein MEYBOOM in zijn werk over het Zwitsersche stelsel slechts feiten vermeldt, konden slechts feiten aan dat werk worden ontleend. Had ik deze alle nader geconstateerd door mijne zegslieden te noemen, mij dunkt de lezing van mijn artikel ware daardoor niet aangenamer geworden.

Gaarne verklaar ik echter, dat ik het werk van den Kapitein MEYBOOM met zeer veel belangstelling had bestudeerd, toen ik mijn Juni-artikel schreef. Bedoeld werk — hetwelk uitmunt door volledigheid en Mil. Spect. 1900.

duidelijkheid, bovendien gemakkelijk te raadplegen is — vestigde mijn aandacht op menige bijzonderheid, mij tot nog toe niet bekend; het schonk mij ongetwijfeld een dieperen en juisteren blik in het Zwitserse stelsel. Zulks neemt echter niet weg, dat de kennisname van bedoeld werk mij heeft versterkt in mijne overtuiging, dat het Zwitserse stelsel niet het voor Nederland meest wenschelijke is. ¹⁾

In de tweede plaats wil ik trachten mij zelf recht te doen weder-
varen. De Heer KIERSCH toch schrijft (bladz. 604):

„Zonder de voortreffelijke eigenschappen onzer officieren in twijfel te
„trekken, wensch ik toch gaarne de bewering van mijn bestrijder, dat
„onze actieve krijgsmacht, dank zij leiding en aanvoering, gerust den
„toets met vreemde legers doorstaan kan, voor zijne eigen rekening te
„laten. De geweldige durf dezer uitspraak maakt alles te schande, wat
„in *Krijgswetenschap* en in *De(n) Mil. Spectator* zelf door verdienstelijke
„officieren, ook door mijn geachten tegenstander, omtrent het onhoud-
„bare van den tegenwoordigen toestand in het midden is gebracht.
„Verklaart hij zelf niet op bldz. 416 zijner critiek dat de toestand onzer
„levende strijdkrachten geheel onvoldoende is? In onze burgermaat-
„schappij zou men over dergelijke zichzelf weersprekende oordeelvel-
„lingen in stomme verbazing de schouders ophalen. Begrijpt men niet,
„dat het Nederlandsche volk in deze voor leeken zoo moeilijke materie
„recht heeft op betere voorlichting van den kant zijner officieren? Hoe
„zijn zoo gewaagde verzekeringen in den mond van een deskundige
„te rechtvaardigen; al mogen zij ook uit de prijzenswaardige begeerte
„voortvloeien om het voor zijn leger op te nemen? Wie ten believe
„van 't leger de waarheid verkracht, verzaakt zijn eersten burgerplicht:
„het vaderland te dienen in volle waarheid. Men behoort vóór alles
„vaderlander te zijn, ook al draagt men het zwaard op zijde. Zien wij
„nog in het jaar 1900 in een tijdperk van wrijving en strijd een officier
„ter wille van zijn leger, zij 't ook onbewust en zeer stellig tegen zijn
„bedoeling, er toe mede werken om het land te misleiden, waar de
„minste misleiding noodlottige gevolgen kan hebben...”

Had ik het in de eerste plaats opgenomen voor het leger, dan had ik zulks geenszins gedaan voor *mijn* leger (elders spreekt de Heer KIERSCH van „de heeren officieren en hun leger”), doch in elk geval voor het *Nederlandsche*, d.i. voor *ons* leger. Echter schijn ik mij — althans

¹⁾ Ofschoon de Heer KIERSCH sedert het schrijven zijner brochure „Een Volksleger” blijkbaar geleerd heeft, zoo is de uitspraak toch merkwaardig, als zou de Kapitein MEYBOOM de *eenige* Nederlandsche deskundige zijn, die van het gehate (?) militiestelsel een grondige studie heeft gemaakt. Hoe weet de Heer KIERSCH, dat de door mij aangehaalde Nederlandsche officieren „zelf niet geheel op de hoogte waren?” Hoe weet hij zoo stellig te verzekeren, dat onder de 2000 Nederlandsche officieren verder niemand dat stelsel kent? Deze uitspraak wordt te merkwaardiger, wanneer men daarnaast de verzekering legt — eenigen tijd geleden door den Minister van Oorlog ELAND gegeven — dat het Zwitsersche stelsel aan zijn Departement *volkomen bekend* is.

voor sommigen — ook hier minder duidelijk uitgedrukt te hebben en verklaar ik hun thans gaarne, dat ik het in de eerste plaats heb opgenomen voor de waarheid; in het bijzonder voor het Nederlandsche Volk, dat wordt geschaad, wanneer het op het gebied der landsverdediging voorlichting ontvangt van mannen, die blijkens hunne geschriften der zake niet voldoende kundig zijn en lichtvaardig oordeelen; van mannen, die bovendien een toon voeren alsof zij het beter weten dan ieder ander, en daardoor op leeken allicht indruk zullen maken.

En thans de geweldige beschuldiging, als zou ik mij aan zichzelf weersprekende oordeelvellingen hebben schuldig gemaakt en daardoor als deskundige het Nederlandsche Volk ten believe van het leger op een dwaalspoor hebben geleid; als zou ik mijn eersten burgerplicht hebben verzaakt: het vaderland te dienen in volle waarheid. Ongetwijfeld een beschuldiging, die — ware zij juist — mij allerminst tot eer zou strekken.

De aandachtige lezer zal echter hebben bemerkt, dat waar ik op bldz. 418 schreef: „Onze actieve krijgsmacht kan dan ook, *wat qualiteit* „betreft, dank zij leiding en aanvoering, gerust den toets met vreemde „legers doorstaan”, de thans cursief gedrukte woorden door den Heer KIERSCH op bldz. 604 zijn weggelaten. Verder schreef ik èn op bldz. 389 èn op bldz. 416, dat onze levende strijdkrachten in een geheel onvoldoenden toestand verkeerden. De onwillekeurig door den Heer KIERSCH begane omissie verandert de zaak reeds aanmerkelijk te mijnen gunste. Bedenkt men nu verder, dat de toestand onzer levende strijdkrachten wordt bepaald door: 1°. Het gehalte van de actieve krijgsmacht (leger); 2°. hare grootte; 3°. Het gehalte van de legerreserve (schutterij); 4°. hare grootte; 5°. het gehalte der marine; 6°. hare grootte; — dan behoeft men, dunkt mij, geen belangrijke vorderingen in de logica gemaakt te hebben om te kunnen begrijpen, dat men — zonder zich aan *eenige* tegenspraak schuldig te maken — een goedkeurend oordeel over 1°. kan uitspreken zonder daarom ingenomen te zijn met het geheel, dat door 1°. tot en met 6°. wordt gevormd.

Het zou inderdaad een zeer grove fout zijn, indien wij, door kastengeest op een dwaalspoor gebracht, ons volk trachtten te misleiden ten bate van ons leger; gesteld al, dat dit daardoor ooit werkelijk gebaat zou kunnen worden. ¹⁾

Toch zullen wij de beschuldigingen van den Heer KIERSCH verder stilzwijgend voorbij gaan. Zij zijn *te* doorzichtig. Wij twijfelen niet of in *onze* burgermaatschappij zal men „in stomme verbazing de schouders ophalen” over een dergelijk lichtvaardig oordeel, waarop nog wel zulk een zware beschuldiging wordt gegrond.

Wij gelooven niet, dat de waarde der repliek van den Heer KIERSCH

¹⁾ Heeft het DREYFUS-proces den Heer KIERSCH wellicht hier een part gespeeld? Zoo ja, dan wordt het tijd, dat hij Fransche en Nederlandsche toestanden wat helderder ga onderscheiden.

door het bovenstaande is verhoogd; integendeel. Doch wij gaan verder en gelooven, dat die repliek evenmin de waarde der brochure „Een Volksleger” vermeerdert. De schrijver toch komt wel wat spoedig tot een vaststaand oordeel in die richting, welke hij wenscht. Zulks bleek trouwens reeds — gelijk ik op bldz. 404 aantoonde — uit het feit, dat de Heer KIERSCH zich door gebrek aan degelijke kennisname zoo deerlijk heeft vergist met de wetsontwerpen van den Minister ELAND. Thans wordt dit nog nader bevestigd door een onderschrift der repliek, waarin de schrijver zijn verontschuldigen den Luitenant-Kolonel DE WAAL aanbiedt voor een gemaakte vergissing. Wat in „Een Volksleger” als „onhoudbaar” en „ondoorgroendelijk” werd uitgemaakt, wordt nu „warm toegejuicht.”

Slechts nog enkele woorden tot den Heer KIERSCH:

In mijn Juni-artikel toonde ik op bldz. 397—399, dat de onderstelling: als zou Duitschland in een oorlog van den tweebond met den driebond een defensieve houding aannemen tegen Frankrijk, een aanval ondernemen tegen Rusland en daarbij een derde leger beschikbaar houden om in het Oosten of Westen hulp te verleenen, om twee redenen bedenkelijk indruischt tegen al wat logisch is: 1^o. omdat de macht wordt gesplitst; 2^o. omdat een beslissing wordt gezocht op een operatiotooneel, waar deze in korten tijd niet te verkrijgen is. Ik zette daartegenover mijne meening uiteen, dat Duitschland trachten zou den oorlog defensief te voeren op de Russische grens om Frankrijk met alle macht te lijf te gaan.

Thans blijkbaar in het nauw gedreven, deelt de Heer KIERSCH op bldz. 603 mede, dat hij zich verliet op een uitspraak van VON BISMARCK in den Rijksdag; dat hij diens voorstelling heeft overgenomen. Waarom dan ook niet dadelijk de bron vermeld, waaruit schrijver putte; te meer, daar hij dit verzuim aan zijn tegenpartij verwijt?

Niet al, wat VON BISMARCK in den Rijksdag gesproken heeft, is mij bekend en het is *te veel*, dan dat het der moeite waard is thans na te slaan, *hoe* en *in welk verband* het bovenstaande door hem is gezegd. Doch wel kan ik mededeelen, dat mij na het schrijven van mijn artikel toevallig een woord van VON MOLTKE onder de oogen kwam, in den Rijksdag gesproken betreffende een oorlog met Frankrijk en Rusland:

„Wenn wir die Hälfte unserer Kräfte jeder dieser Mächte entgegenstellen wollten, so würden wir über keine von beiden die numerische Ueberlegenheit haben. Es handelt sich daher vor Allem darum, zu entscheiden, nach welcher Seite hin wir zunächst mit numerisch geringeren Kräften in der Defensive bleiben, um nach der anderen Seite hin eine kräftige Offensive mit numerisch überlegenen Kräften zu ergreifen.”

Men ziet, dat dit geheel in overeenstemming is met hetgeen door mij werd gezegd: Met alle krachten in ééne richting offensief optreden om naar de andere zijde den strijd sleepende te houden. Uit den aard der zaak ging VON MOLTKE in het openbaar niet verder en sprak hij niet uit, naar welke zijde offensief moet worden opgetreden. Zulks ligt echter nog al voor de hand.

Waar ik de aandacht van den Heer KIERSCH vestigde op de onwaarschijnlijkheid zijner onderstelling, verwees ik hem naar de NAPOLEONTISCHE strategie. Als antwoord hierop luidt het thans in zijne repliek (bldz. 603):

„Zonder een zweem van geraaktheid moet ik evenwel de opmerking „maken, dat een verwijzing naar de tactiek van NAPOLEON overbodig „is. Deze en die van FREDERIK DEN GROOTE was mij reeds eene reeks „van jaren bekend, vóór ik er aan dacht een militair onderwerp in het „publiek te bespreken.”

Waarom de Heer KIERSCH hier de tactiek van FREDERIK DEN GROOTE vermeldt, die door mij niet werd genoemd, is niet duidelijk. Wij zullen deze dan ook laten rusten. Doch wij blijven bij onze meening, dat een nadere kennismaking met de NAPOLEONTISCHE strategie voor den Heer KIERSCH hoogst gewenscht is, . . . althans indien hij na deze, zijn poging er verder niet van afziet over militaire onderwerpen te schrijven. Wij nemen gaarne de verzekering van den Heer KIERSCH aan, dat de tactiek van NAPOLEON hem reeds vóór een tal van jaren bekend was; wij gelooven met de Redactie van De(n) Militaire(n) Spectator, dat Schr. strategie bedoelt, waar hij tactiek schrijft, doch hoe dit zij, dit staat vast: Hij kent ze geen van beide. Kent toch de Heer KIERSCH de door NAPOLEON in den veldtocht van 1815 gevolgde strategie; kent hij de door den Keizer in den slag bij Waterloo gevoerde strategie en tactiek, dan moet hij weten, dat het korps d'ERLON niet op 18 Juni 1815 bij Waterloo doelloos tusschen den linker- en den rechtervleugel heen en weer trok, gelijk hij dit in zijne repliek op bldz. 603 aanneemt; dan moet hij weten, dat bedoeld feit 2 dagen eerder plaats vond, nl. den 16^{en} Juni, tijdens den dubbelen slag van Ligny en van Quatre-Bras. Omtrent Waterloo schijnt zelfs zeer weinig bij den Heer KIERSCH te zijn blijven hangen: Insteede toch van *werkeloos* heen en weer te zwerven, verrichtte het korps d'ERLON te Waterloo in samenwerking met het grootste deel der cavalerie — beide onder leiding van den Maarschalk NEY — den bloedigen, telkens weer afgeslagen *hoofdaanval* en wel op dat deel van de stelling der verbonden, waar de PRINS VAN ORANJE, later Koning WILLEM II, het bevel voerde.

Ten slotte zij de aandacht van den Heer KIERSCH nog gevestigd op het Beiheft 1. zur Internationalen Revue über die gesammten Armeen und Flotten, Januar 1900; althans, indien hij er prijs op stelt nog verder door te dringen in de waarde van het Zwitsersche stelsel, ook voor Nederland.

Dit Beiheft bevat een artikel over: „Die Herbstmanöver des 1. Schweizer-Armee Korps 1899”.¹⁾

¹⁾ Waar de Heer KIERSCH op bldz. 607 een woord van ons aanhaalt, betreffende de Zwitsersche najaarsoefeningen van 1899, plaatst hij achter 1899 één ? en schrijft zelf verder over die van 1898. Wij kunnen den Heer KIERSCH de verzekering geven, dat *wij* niet over de manoeuvres van 1898, doch over die van 1899 schreven, al kan hij zich dat wellicht niet begrijpen. Of is het den Heer KIERSCH niet bekend, dat ook in 1899 groote manoeuvres in Zwitserland zijn gehouden? Zoo niet, dan kan hij uit genoemd Beiheft veel leeren.

De in dat jaar verkregen resultaten, die — ik zeg het nogmaals — een grooten vooruitgang toonen bij den toestand van 1894, zijn te merkwaardig voor de kennis van het Zwitsersche leger en dus mede voor de kennis van het Zwitsersche stelsel, om daaruit niet een en ander mede te deelen.

Nadat de schrijver inderdaad zeer veel lof toegezwaaid heeft aan de hoogste leiding en ook met lof gewaagd heeft van hetgeen op sommige dagen door de troepen werd verricht, zegt hij op bldz. 20:

„Aber die Weitergabe dieser Befehle bis herunter zu den Unteroffizieren und Gemeinen hat oft nicht nur gänzlich versagt, sondern in vielen Fällen überhaupt nicht stattgefunden. Ein Grund hierfür ist darin zu finden, dass es weder Ordonnanz-Offiziere, noch sonst geeignete Organe gab, die Befehle empfangen und richtig weiter geben konnten. Die Folge davon aber war, dass auch höhere Offiziere oft nicht wussten, um was er sich handelte, welche Anordnungen an leitender Stelle getroffen waren und was sie selbst zu veranlassen hatten. In weiterer Folge entstanden falsche Marsch- und Angriffsdispositionen und mangelnder Zusammenhang zwischen Führer und Truppe, und innerhalb dieser Unsicherheit.“

Merkwaardig is het zeker deze uitspraak te leggen tegenover: „Een Volksleger” bldz. 74 en 75, waar door den Heer KIERSCH wordt vermeld, dat bij de Nederlandsche groote manoeuvres eens één officier niet wist of hij aan een aanvallend dan wel aan een verdedigend gevecht deelnam. Uit dat feit trekt de Heer KIERSCH dan deze gevolgtrekking: „Ieder zal in stomme verbazing uitroepen: hoe is dat mogelijk! Waar zoo iets kan gebeuren schuilt ergens heel diep een groot kwaad. In Zwitserland zorgt men er zelfs voor, dat de gewone soldaten weten, wat men met hen vóór heeft. Wij lijden in hevige mate aan Verknöchering”.

Het oordeel omtrent het bovenstaande laten wij gaarne aan den belangstellenden lezer over. Volgens onze meening wordt het tijd, dat de Heer KIERSCH voor het tot nu toe zóó door hem opgehemelde Zwitsersche leger een overtreffenden trap van „Verknöchering” uitvindt.

De schrijver in het Beiheft vervolgt dan (bldz. 20): „Auch die oft mangelnde gegenseitige Unterstützung der drei Waffen im Gefecht, das zögernde Eingreifen einzelner Regimente, das Verfehlen der Richtung im angesetzten Angriff und viele daraus entstandene Unnatürlichkeiten sind wiederholt auf Missverständnisse oder Ausbleiben von Befehlen zurückzuführen gewesen”.

Gaarne gaven wij ook het oordeel van dien schrijver omtrent de Zwitsersche infanterie, cavalerie en artillerie in extenso weer, doch dit zou te veel van de gastvrijheid van De(n) Militaire(n) Spectator gevergd zijn. Wij stellen ons derhalve met enkele citaten tevreden (bldz. 21):

„Im Einzelnen sei gesagt, dass bei der Infanterie auf den Märschen die nöthige Marschdisciplin oft vermisst wurde.”

„Auch in den Kantonnements fand man zuweilen schlaffes Auftreten der Mannschaften und ungenügende Honneurs”.

„Die Gefechtsformationen der Infanterie wurden nicht immer richtig gewählt.“

„Die geringsten Fortschritte hat die Schweizer Infanterie in der Schiessausbildung gemacht. Die Feuerdisciplin versagte oft. Ohne Kommando's abzuwarten wurde ohne Ziel, ohne Visir, ohne Deckung und Rücksicht auf's feindliche Feuer darauf losgeknallt, als ob es nur darauf ankäme, die verfügbaren Patronen zu verschiessen.“

„Der *Kavallerie* fehlte es an Ausbildung im Meldedienst, der namentlich während des Gefechts ganz versagte... Offiziers-Patrouillen schien es gar nicht zu geben.“

Schrijver maakt overigens met lof gewag van het handige rijden der ruiters, ook in het terrein.

Omtrent de artillerie heet het:

„Die Artillerie fuhr oft in falsche Stellungen, die einen Wechsel bedingten, zuweilen fuhr sie auch zu früh auf und verrieth sich dadurch dem Gegner. Auch ist es vorgekommen, dass sie den Moment verpasste, die auffahrenden feindlichen Batterien unter Feuer zu nehmen, weil der Detachementsführer vergass, den Beginn des Feuers, den er sich vorbehalten hatte, rechtzeitig zu bestimmen. Am häufigsten hat die Artillerie unter mangelhafter Sicherung zu leiden gehabt.“

Voorwaar geeft het bovenstaande een geheel ander denkbeeld van het Zwitsersche leger dan dat, hetwelk de Heer KIERSCH ons wil opdringen.

Wij zullen het bij dit weinige laten. Rechthaberei ligt allerminst in onze bedoeling; maar toch achten wij het goed, wanneer elke zaak van twee kanten wordt beschouwd. Wat het Zwitsersche stelsel betreft, is dit ongetwijfeld verricht. Men kent thans de argumenten van den Heer KIERSCH vóór het Zwitsersche stelsel; ook de deugdelijkheid der gronden, waarop deze zijn oordeelvellingen baseert. Daartegenover staat de meening van hen, die genoemden Heer in De(n) Militaire(n) Spectator hebben bestreden.

Wanneer na *zorgvuldige* en *onpartijdige* kennisname van al, wat ook elders over het Zwitsersche stelsel geschreven is, de belangstellende lezer tot een besluit komt omtrent de deugdelijkheid van dat stelsel voor Nederland, dan twijfelen wij niet, of de waarheid zal zich daarbij baan breken.

W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

Eerste Luitenant der Veld-Artillerie.

Luchtscheepvaartbelangen.*)

(Vervolg van No. 10, blz. 740).

(Met eene figuur in den tekst.)

BESTUURBARE LUCHTSCHEPEN.

Hoewel het te ver zou voeren, om tot in alle details het tegenwoordige standpunt van het bestuurbare luchtschip uiteen te zetten, te meer daar zulks buiten het bestek van dit Tijdschrift valt, zullen wij echter, volledigheidshalve, in het kort mededeelen, in welke richting de oplossing van het vraagstuk der bestuurbaarheid wordt gezocht en in hoeverre in dit opzicht reeds bevredigende resultaten zijn verkregen geworden.

Vooraf moeten we ons hierbij eene juiste voorstelling maken van hetgeen wij onder een bestuurbaar luchtschip hebben te verstaan. Evenzeer als elk vervoermiddel, zooals bijv. het rijwiel, het zeilschip, e. a., te kampen heeft met tegenwind, evenzoo zal het luchtschip rekening hebben te houden met de snelheid van den wind, waartegen het zal moeten instoomen; zelfs meerdere vogelsoorten kunnen immers ook niet tegen een orkaan invliegen! Men noemt dan ook een luchtschip bestuurbaar, wanneer men bij een wind van eene bepaalde snelheid kan terugkeeren op het punt, vanwaar de opstijging geschiedde; m. a. w. de kracht van den wind zal, al is ook eenmaal de eindoplossing van het ideaal gevonden, steeds het al of niet slagen eener luchtreis blijven beheerschen. De vraag is alleen, waar ligt de grens voor de practijk?

Bij het nagaan der wegen, die men heeft ingeslagen bij het nemen der verschillende proeven, heeft men twee zeer uiteenlopende hoofdrichtingen te onderscheiden:

- I. die der *aviatiek*, waarbij men zich voorstelt, met behulp van toestellen „plus lourds que l'air”, zo goed mogelijk de natuurlijke vogelvlucht na te bootsen en dus langs dynamischen weg zoowel het stijgvormogen als de voortbeweging in het leven te roepen; en

*) Literatuur:

L'aérostation militaire en France et à l'étranger, par le Commandant BORNECQUE.
Revue d'Artillerie. Mars 1899.

Cosmos. Band XXXVI. 1897.

Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine. Juli 1898.

Neue Mil. Blätter. 1898 en 1899.

Kriegstechnische Zeitschrift. Heft 3, 1899.

Aerodynamica

II. die der *aërostick*, waarbij men zich bedient van ballons „plus légers que l'air”, welke dan, evenals de stoomboot, door middel van een roer, van vleugels, raderen, zeilen, schroeven, of van dergelijke mechanische krachtwerktuigen, worden bestuurd.

I. *Aviatiek.*

Tot het gebied der aviatiek behooren het ontelbare aantal aërodynamische vliegmachines en soortgelijke uitvindingen, die periodiek in de tijdschriften van zich doen spreken, doch waarmede door slechts enkelen een gedeeltelijk succes is behaald. Een massa leeken hebben zich alle eeuwen op deze phantastische vliegkunst toegelegd; doch sedert de laatste 30 jaren is ontegenzeggelijk ook in de aviatiek een vooruitgang te bespeuren in zooverre, dat tegenwoordig professoren en technici meer en meer in de zaak belang gaan stellen en zich daarbij niet alleen met theoretische proefnemingen bezighouden, maar zich tevens op eene grondige studie van de vlucht der vogels en insecten toeleggen.

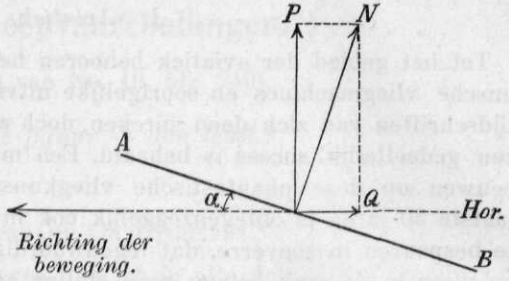
Hoewel de verschillende proefnemingen, waarvan de geschiedenis ons gewaagt, hebben plaats gehad met toestellen, welke naar het uiterlijk zeer veel van vorm verschillen, zoo kan men deze laatste in hoofdzaak toch tot 3 typen terugbrengen:

- a. *orthoptères*, d. z. die toestellen, welke het meest volkomen den vleugelslag der vogels nabootsen door middel van platte vlakken, die nagenoeg verticaal worden op- en neerbewogen en soms door een staart of een roer bestuurbaar worden gemaakt;
- b. *helicoptères*, waaronder men die toestellen verstaat, welke zich door middel van schroefbladen, die om eene verticale as draaien, in de lucht staande houden en waarvan het beginsel op zeer sprekende wijze is neergelegd in het bekende kinderspeelgoed, de *stréophore*;
- c. *aëroplanen*, dat zijn die toestellen, welke vaste stand in de lucht wordt verzekerd door de aanwezigheid van groote platte vlakken, die een geringe helling ten opzichte van den horizon hebben en waaraan eene snelle verplaatsende beweging wordt medegedeeld door middel van een schroefpropellor, die eene omwentelende beweging omzet in eene voortstuwende kracht.

Van de sub *a* en *b* genoemde toestellen valt weinig zaakrijks te vertellen. De uitvinders van de *orthoptères*, waartoe o. a. de vele vliegende mannen hebben behoord, die in den loop der eeuwen van zich hebben doen spreken, hebben vrijwel allen bij de beproeving hunner machines den dood gevonden. Wat de *helicoptères* betreft, verdienen voornamelijk vermelding de proeven, door HUREAU DE VILLENEUVE genomen met diens „oiseaux mécaniques”, welke intusschen een zeer bescheiden gewicht van minder dan één kilogram hadden. In 1877 wist FORLANINI zijn toestel, waarvan het gewicht 3.5 KG. bedroeg, door middel van 2 schroeven en een verticaal blad en met behulp van stoom, 13 M. omhoog te verheffen en daarbij 20 seconden lang in de lucht te laten zweven.

Meer heil mag verwacht worden van de *aëroplanen*, welke toestellen

wij daarom nader willen bespreken. Het beginsel, waarop het aëroplaan berust, hangt ten nauwste samen met de wetten van den weerstand, dien een plat vlak ondervindt, wanneer het in de lucht wordt voortbewogen. Stelt in nevenstaande figuur de lijn AB de doorsnede voor van een plat oppervlak met het verticale vlak, waarin de beweging plaats heeft; zij α de hoek, dien dat oppervlak maakt met den horizon, O de grootte van het oppervlak en v de snelheid, waarmede in de eenheid van tijd dit oppervlak zich voortbeweegt, dan zal, krachtens genomene proeven, de wind op dat oppervlak een normalen druk N oefenen, die gelijk is aan:



$$N = f. O v^2 \frac{2 \sin \alpha}{1 + \sin^2 \alpha},$$

waarin f een factor is, die nagenoeg op 0,13 mag worden gesteld.

De kracht N is vervolgens te ontbinden in eene horizontaal ontbondene Q , die den eigenlijken luchtweerstand voorstelt en door de werking van den in het toestel geplaatsten motor moet worden overwonnen, en in eene verticaal ontbondene P , die het gewicht van het toestel in de lucht tracht staande te houden. De grootte van elk dezer krachten Q en P is:

$$Q = N \sin \alpha = f. O v^2 \frac{2 \sin^2 \alpha}{1 + \sin^2 \alpha},$$

en:

$$P = N \cos \alpha = f. O v^2 \frac{2 \sin \alpha}{1 + \sin^2 \alpha} \cos \alpha.$$

Aangezien de hoek α gewoonlijk een klein bedrag heeft, mag men stellen:

$$N = P = 2 f. O v^2 \sin \alpha,$$

en:

$$Q = 2 f. O v^2 \sin^2 \alpha.$$

Daar verder de arbeid, dien de motor in de eenheid van tijd zal hebben te verrichten, gelijk is aan het product van de kracht Q en den afgelegden weg v , zoo zal deze arbeid A zijn, als:

$$A = Q v = 2 f. O v^3 \sin^2 \alpha, \dots \dots \dots (1)$$

waaruit blijkt, dat de door den motor te verrichten arbeid evenredig is met de 3^{de} macht der snelheid, waarmede het oppervlak wordt voortbewogen. Wij zullen later gelegenheid hebben, om te wijzen op de bezwaren, die hieruit voor de practijk voortvloeien.

Gewoonlijk bezit het aëroplaan niet één dergelijk zeiloppervlak, maar zijn een reeks van hellende vlakken boven of naast elkaar gegroepeerd, waaraan dan door middel van een motor, die een schroefpropellor doet

ronddraaien, eene belangrijke horizontale snelheid wordt medegedeeld; één der zeilen, meestal aan de achterzijde, doet dienst als roer.

Van deze soort zijn door verschillende personen toestellen ontworpen en vervaardigd o.a. door THOMAS MOY in Frankrijk, PHILLIPS in Amerika, WELLNER in Oostenrijk, enz.; daar echter óf hunne machines niet omhoog wilden stijgen, óf hunne vindingen een te matig succes hebben gehad, zoo mogen wij, om der beknoptheid wille, tot de meer belangrijke proeven van MAXIM en van LANGLEY overgaan.

Het aëroplaan van HIRAM MAXIM, den bekenden vervaardiger van het naar hem genoemde snelvuurgeschut, kenmerkt zich niet alleen door de ingenieuze vinding, maar tevens door de talentvolle uitvoering. Het toestel *) bestaat uit eene combinatie van groote zeiloppervlakken, waaraan links en rechts 5 paar, verdiepingsgewijze aangebrachte, vleugels zijn toegevoegd, gezamenlijk een oppervlak van 500 M² bedragende, alsmede uit 2 schroefpropellers, die elk door een afzonderlijken naphomotor van 363 paardekrachten in beweging worden gebracht. Het geheele toestel met inbegrip van de stangen en staaldraden, waaraan de zeilen zijn bevestigd, en van het platform, dat tot opname van het bedienend personeel en van de reizigers is ingericht, weegt \pm 4000 KG. Met het oog op eventueele averij van dit zware, doch tevens zoo dure toestel, waren door MAXIM bij de beproeving op 31 Juli 1894 voorzorgsmaatregelen genomen, om te voorkomen, dat, ingeval de stabiliteit mocht te wenschen overlaten, het geheel zou omslaan en verpletterd worden. Daartoe was de inrichting zoodanig gemaakt, dat het luchtvaartuig met raden rustte op rails, waarboven zich een 2^{de} stel rails bevond; tegen deze laatste zouden dan de raden gedrukt worden, zoodra de geheele vliegmaschine zich omhoog bewoog. Nadat de machine in werking was gebracht en het toestel eene snelheid van \pm 60 KM. per uur had verkregen, werden inderdaad de raderen van de onderste rails afgelicht en tegen de bovenste aangedrukt. Aldus doorliep het luchtschip een kleinen afstand, toen ongelukkigerwijs een rail van het bovenstel brak, waardoor de evenwichtstoestand verloren ging en het toestel in het ongereede geraakte.

Hoewel de proeven van MAXIM dus niet als volkomen geslaagd mogen worden beschouwd, valt er voor den deskundige zeer veel uit te leeren en moeten zij als de belangrijkste beschouwd worden, die tot aan het jaar 1894 zijn genomen. Zij hebben in elk geval het bewijs geleverd, dat de mogelijkheid bestaat, om een luchtschip van eenige duizenden kilogrammen zich omhoog en tevens daarbij voorwaarts te laten bewegen; in het belang der wetenschap ware het gewenscht, dat MAXIM's proeven werden herhaald en voltooid.

Beter geslaagd mogen de in 1896 met Prof. LANGLEY's aërodrome genomen proeven heeten. Deze natuurkundige had zich sedert jaren onledig

*) Zie o.a. voor de afbeelding: Revue d'Artillerie, Mars 1899, blz. 512, en Illustrirte Zeitung, 1895. N^o. 2692, blz. 131.

gehouden met na te gaan, welken weerstand de luchtlagen uitoefenen zoowel op platte zweefvlakken, die in verschillende toestanden horizontaal worden voortbewogen of tengevolge van de zwaartekracht vallen, als op de ronddraaiende beweging van schroefbladen, op welk laatste onderzoek zich o. a. Prof. WELLNER in het bijzonder heeft toegelegd. Terwijl men algemeen meende, dat voor eene horizontale vlucht ten eerste noodig was de arbeid, om het toestel in de lucht staande te houden, maar bovendien nog een afzonderlijke arbeid, om het voort te bewegen, zoodat dus met de snelheid de totale arbeid *toenam*, zoo vond Prof. LANGLEY, dat bij eene toenemende voortstuwingsnelheid de kracht, noodig om het voorwerp in de lucht staande te houden, *afneemt*. De waarheid dezer stelling is ook gemakkelijk uit enkele voorbeelden uit het dagelijksch leven aan te toonen! Zijn bijv. de eendvogels, die vaak, een gewicht van 11 KG. per M². moeten dragen, niet verplicht om, ten einde zich in de lucht staande te houden, met veel grootere snelheid te vliegen dan de leeuwerik, waarvan het gewicht per M². draagvlak zelden meer dan 1.5 KG. bedraagt. Om dezelfde reden loopt een schaatsenrijder veel minder gevaar van door eene dunne ijskorst heen te zakken, zoolang hij slechts snel daarover heen glijdt; blijft hij echter stilstaan, dan vermindert niets den druk van zijn gewicht en is voor hem de kans, om er door te zakken, veel grooter.

Gebaseerd op deze belangrijke proefnemingen, construeerde Prof. LANGLEY zijn aërodrome. ¹⁾ Dit toestel, waaraan gedurende een 16-tal jaren onafgebroken was gearbeid, had den vorm van een boot en was voorzien van een met gasoline gestookten motor van 1 paardekraft, die aan 2, zich ter weerszijden van het toestel bevindende, schroefpropellers 1000 omwentelingen per minuut mededeelde, terwijl verder aan het vaartuig 2 zeilen, alsmede een roer waren aangebracht. Aangezien het aërodrome, dat in zijn geheel slechts 13.5 KG. woog, geen eigen stijfkracht bezat, werd het in de baai van den Potomac van een 300 M. hooge en opzettelijk daartoe gebouwde stellage, langs een hellend vlak gelanceerd; het legde, toen het zich vrij in de lucht bewoog en door deze op zijne zeilen werd gedragen, tegen wind in een afstand van 1600 M. in 105 seconden af, hetgeen overeenkomt met eene snelheid van circa 55 KM. per uur. Deze geslaagde proef heeft aanleiding gegeven tot den bouw van eene tweede vliegmaschine van grootere afmetingen, waarbij, door toevoeging van een condensator aan de machine, getracht zal worden een grooteren afstand te kunnen overvliegen. Intusschen schijnen de nieuw genomen proeven niet aan de verwachtingen, die men zich daarvan had voorgesteld, te hebben beantwoord.

Met voorbijgang van de vliegapparaten van A. STENTZEL te *Altona* en van den „Drachenflieger” van den Ingenieur KRESZ, waarmede van tijd tot tijd kleinere proeven genomen werden, zullen we nog even stilstaan

¹⁾ Zie voor de afbeelding: Cosmos, Jaargang XXXVI. 1897, blz. 783.

bij een Fransch beoefenaar der aviatiek, den Heer ADER, die aan de Académie des Sciences een ontwerp van eene vliegmaschine heeft aangeboden, welke naar haar uiterlijk herinnert aan een vleermuis. ¹⁾ Deze „Avion”, zooals de uitvinder zijn toestel noemt, heeft gewelfde vleugels van 15 M². oppervlak, die gemakkelijk kunnen worden gevouwen of saamgetrokken. Gedurende de vlucht worden zij langzaam op en neer bewogen door eene stoommachine, terwijl voor de voorwaartsche beweging 2 schroefpropellers aanwezig zijn. Met het toestel, dat in zijn geheel 500 KG. weegt en waarvoor op last van het Departement van Oorlog in het geheim is gewerkt van 1892—1897, moeten in het bijzijn van verschillende autoriteiten in 1897 te *Santory* dermate goedgeslaagde proeven zijn genomen, dat de Académie des Sciences besloten heeft, de bestudeering van de „Avion” naar eene speciale commissie te verwijzen.

Resumeerende, dan merken we op, dat terwijl men een kwart eeuw tevoren (1871) moeilijk in staat was, om langs aviatischen weg een toestel zwaarder dan 0.2 KG. gedurende eenige seconden in de lucht staande te houden, men dit tegenwoordig vermag met voorwerpen van 60—70 maal dat gewicht, terwijl zoowel de afgelegde weg als de duur van de vlucht vertienvoudigd zijn. Letten wij, met deze resultaten voor oogen, op de groote vorderingen der techniek, waardoor deze eeuw zich kenmerkt, op de toenemend betere en steeds lichtere motoren, op de naarstige beoefening van de wetten der stabiliteit en van den luchtweerstand, op de steeds hechtere materialen zonder noemenswaardige gewichtsvermeerdering, dan is er misschien kans, dat eenmaal de aviatiek, waarvan nog vele deskundigen de oplossing van het vraagstuk der luchtscheepvaart wachten, haar triomf zal vieren.

Als eene bijzondere toepassing der aviatiek behooren nog vermeld te worden de proeven, die in de jongste jaren gehouden zijn betreffende het persoonlijk vliegen. De hierbij gebruikte toestellen, die in sommige tijdschriften wel eens onder eene afzonderlijke klasse worden gerekend naast die der aviatiek, behooren echter m.i. tot de aëroplanen, zoodat dan ook de persoonlijke vlucht meer het karakter draagt van een sprong, die van af eene hoogte of eene verhevenheid ondernomen wordt, en waarbij platte zeilvlakken vliegersgewijze door de luchtlagen worden gedragen.

In de allereerste plaats dient hierbij hulde te worden gebracht aan den Duitschen machinefabrikant OTTO LILIENTHAL, die een groot gedeelte van zijn leven en ten slotte zijn leven zelf offerde aan het vraagstuk van het kunstmatige vliegen. Aanvankelijk bezigde LILIENTHAL kleinere toestellen, waarbij aan de hoofdbestanddeelen, nl. de zeilvlakken, nog bij wijze van staart een roer was toegevoegd, om hierdoor zich beter tegen den wind in te kunnen staande houden. Allengs verbeterde hij

¹⁾ Zie voor de afbeelding: *Revue d'Artillerie*, Mars 1899, blz. 546—547, en *Illustration*, 1898. N^o. 2891, blz. 54.

deze toestellen en gaf hij aan de zeilvlakken den parabolisch gewelfden vleugelvorm. Deze vleugels, die circa 7 M. lang en $2\frac{1}{2}$ M. breed waren, bestonden uit een geraamte van wilgenhout, dat met wasdoek of met linnen was overtrokken. Terwijl hij het geheele toestel, dat slechts 20 KG. woog, aan een paar handgrepen vasthield, nam hij, aangezien zijne beenen onder het toestel uitstaken, tegen wind in een aanloop van af eene of andere heuvel en zweefde dan weldra boven de hoofden der toeschouwers, die uit den aard van de zaak nooit bij dit schouwspel ontbraken. In het sturen van zijn toestel, hetgeen geschiedde door verplaatsing van zijn zwaartepunt naar links of naar rechts, tengevolge waarvan de eene vleugel meer werd geheven dan de andere, had hij het zoover gebracht, dat hij vaak weer naar zijn uitgangspunt terugvlog.

Met dit apparaat heeft LILIENTHAL wellicht meer dan 2000-maal zijne vliegkunst getoond en soms een afstand van meer dan 300 M. vliegende afgelegd; tijdens deze vlucht werden tal van momentopnamen ¹⁾ van hem genomen. Bij voorkeur nam hij als uitgangspunt de circa 60 M. hooge *Rhinower-* en *Stöllner-* bergen, doch aangezien de reis daarheen voor hem zeer tijdroovend was, liet hij nabij zijne woning *Lichterfeld* een eigen heuvel bouwen, alwaar dan ook vele geleerden en technici en andere beroemde mannen uit Europa zijn vliegen kwamen aanschouwen.

Ten slotte, toen LILIENTHAL bij zijne grootere en meer volkomene apparaten er toe overging, om met behulp van een motor de vleugels beweegbaar te maken en de natuurlijke vogelvlucht na te bootsen, waardoor zijn toestel onder de rubriek der orthoptères ging behooren, moest hij, vermoedelijk tengevolge van een gebrek aan stabiliteit, zijn opzienbarende vliegproeven op 10 Augustus 1896 met zijn leven boeten.

Als opvolger van den ongelukkigen LILIENTHAL zou genoemd mogen worden de „Bergsecretär” BUTTENSTEDT, die te *Zehlendorf*, bij *Berlijn*, in de laatste jaren met zijne vliegmaschine proeven neemt. De vleugels van BUTTENSTEDT's machine blijven gedurende de vlucht volkomen vlak; daarin wordt geene welving of holte gevormd. Volgens het beginsel van den vervaardiger oefenen gewelfde of holle vleugels bij snelle vaart zoo'n sterken druk op het voorvlak uit, dat het toestel voorover slaat; hieraan werd door BUTTENSTEDT de oorzaak van den dood van LILIENTHAL toegeschreven.

Omtrent de vraag, of het den mensch ooit gelukken zal, om zonder hulp van een motor te leeren vliegen, heerscht bij de deskundigen nog al verschil van meening. Sommigen beweren, dat de mensch alleen met behulp van arm- en voetspieren kunstmatige vleugels in beweging zal kunnen brengen en houden; daarentegen zijn de meeste beoefenaars der aviatiek deze meening niet toegedaan en beweren zij, dat de lichaamsbouw van den mensch niet op vliegen is berekend en derhalve het vliegen altijd tot de luchtsprongen zal blijven behooren, die van af steeds hoogere punten zullen kunnen worden ondernomen, zoodat ook

¹⁾ Zie voor deze opnamen: *Prometheus*. Jaarg. IV. 1893. N^o. 205, blz. 271—273.

de grootte zoowel als de duur van den sprong gaandeweg kan toenemen, maar waarbij verder de kracht van den wind en de aanleg van het individu veel gewicht in de schaal zullen blijven leggen. Niet onmogelijk is het misschien, om dan van uit een luchtballon een dergelijken sprong te doen en alzoo een afstand van eenige KM. af te leggen.

Reeds behoorde in de jaren '97 en '98 dit vliegen in Noord-Amerika tot eene nieuwe soort van sport, die zoozeer in trek was, dat men de vliegmaschine, waaraan door CHANUTE en HARRING volgens eene bijzondere constructie eene zeer groote stabiliteit gegeven was, direct weer den heuvel opdroeg naar een nieuwen vlieglustige, zoodra de voorganger beneden was neergevlogen; persoonlijke ongelukken moeten daarbij niet zijn voorgekomen.

(Wordt vervolgd.)

849

De regeling van den staat van oorlog en van beleg in Nederlandsch-Indië.

Toen ik omstreeks achttien, negentien jaren geleden mijne opstellen over „De staat van oorlog en van beleg in Indië” schreef, ¹⁾ kon ik niet vermoeden, dat de Indische regeering of het Opperbestuur op het einde der negentiende eeuw nog geene ordonnantie of eene wet op den staat van oorlog en dien van beleg zou hebben vastgesteld. Ik zeg met opzet: de Indische regeering of het Opperbestuur, omdat na de afdoening van het bestaande „Reglement op het beleid der regeering van Ned.-Indië” door het Opperbestuur aan de Indische regeering de bevoegdheid was gegeven, de onderwerpelijke quaestie zelve te regelen. Er werden plannen ontworpen, die over en weder zijn behandeld, maar tot eene beslissing is men tot dusver niet gekomen. ²⁾ Dat daartoe — volgens den toenmaligen Luitenant-Kolonel (en lateren Commandant van het Indische leger) GEY VAN PITTIUS — wellicht ook zou hebben bijgedragen de discretionaire macht, die men in buitengewone gevallen aan de betrokken militaire autoriteit moet toekennen, kan ik wel beamen, ofschoon de vrees der Indische regeering voor die macht in handen der *militaire* autoriteit geenszins behoeft te weerhouden, te trachten, de door mij bedoelde regeling te treffen. ³⁾

In de „Instructie voor de militaire commandanten buiten Java en Madoera” en de „Instructie voor de commandanten der militaire afdelingen op Java”, respectievelijk gearresteerd bij Gouvernements-besluiten van 11 Januari 1837, No. 8, en 1 Juli 1839, No. 1, luiden immers de slotartikelen (16 en 13): „Onverminderd deze algemeene voorschriften, zijn zij gehouden om, naar hun beste weten, in alle voorkomende gevallen te handelen, ten meesten nutte van Zijner Majesteits-dienst, en op hunne verantwoordelijkheid alle maatregelen te nemen en te doen nemen, als tot dat einde kunnen strekken en der algemeene veiligheid bevorderlijk zijn”. Terecht zeide evenwel de Luitenant-Kolonel GEY VAN PITTIUS, „dat van die bevoegdheid zelden of nooit gebruik is gemaakt, wellicht omdat *in den regel* de militaire autoriteiten aan zulke voor-

¹⁾ Indisch Militair Tijdschrift, 1881 en 1883. Zie de bespreking dezer opstellen in het verslag van 28 Februari 1884 der Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap.

²⁾ Luitenant-Kolonel GEY VAN PITTIUS in de vergadering van 28 Februari 1884 der Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap.

³⁾ GEY VAN PITTIUS, *ibid.*

schriften gebonden zijn en in hunne verhouding tot de burgerlijke autoriteiten zoo streng gehouden worden, dat er al eene zeer krachtige persoonlijkheid moet optreden, om van die bevoegdheid, in 1837 (1839) gegeven, gebruik te maken." ¹⁾

Buiten twijfel — zeide hij verder — is het hoogst wenschelijk, dat eene regeling tot stand kome, „ofschoon het niet te ontkennen valt, dat de beste regeling niet zal baten, wanneer men niet heeft een cordaat bevelhebber". Heeft men eene „krachtige persoonlijkheid dan is het te denken, dat hij zich door bepaalde voorschriften niet te zeer zal laten binden. Eene *regeling* zal zeker het voordeel schenken, dat over de handelingen van een militairen commandant eerder een juist oordeel wordt geveld". Cordate bevelhebbers, krachtige persoonlijkheden zijn te allen tijde in het Indische leger geweest. Toch moest één hunner — zooals ik later zal mededeelen — die den moed had zonder „bepaalde voorschriften," doch zich grondende op het bepaalde bij art. 16 van bovenbedoelde instructie, een gedeelte van het gewest, waarover hij militaire commandant was, tijdens een opstand der inlandsche bevolking tegen ons bestuur, *in staat van oorlog* te verklaren, door den in 1865 opgetreden Commandant van het Indische leger tegenover den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië worden gedesavoueerd, die deze cordate daad reeds in 1864 had afgekeurd. Het beroep op art. 16 van die instructie baatte niet. Had die zeer krachtige persoonlijkheid dan in strijd gehandeld met art. 43 van het „Reglement op het beleid der regeering van Ned.-Indië"? Men oordeele. De in staat van oorlogstelling vond plaats in een gedeelte der *buitenbezittingen*, ten jare 1864, toen er — evenals thans — geene wet of ordonnantie op den staat van oorlog en van beleg bestond, terwijl art. 43 van het in 1854 afgekondigd Regeeringsreglement luidt:

„In geval van oorlog *of opstand*, neemt de Gouverneur-Generaal de maatregelen, die hij in het belang van het Rijk en van Nederlandsch-Indië noodzakelijk acht, ook de zoodanige, waartoe anders 's Konings machtiging vereischt wordt."

„Bepaaldelijk heeft hij alsdan de macht om Nederlandsch-Indië, geheel of gedeeltelijk, in staat van oorlog of beleg te verklaren, wetten en bepalingen van dit reglement te schorsen en autoriteiten tijdelijk op te heffen."

„De Gouverneur-Generaal kan in de bezittingen buiten Java en Madoera de burgerlijke *of militaire* gezaghebbers machtigen, tot het nemen van voorloopige maatregelen van den bij dit artikel bedoelden aard." ²⁾

De Gouverneur-Generaal noemde de cordate daad der militaire autoriteit, die, bij gebreke van eene regeling op den staat van oorlog en van beleg, onder nadere goedkeuring en op eigen initiatief had gehan-

¹⁾ GEY VAN PITTIUS, *ibid.*

²⁾ De cursiveeringen zijn van mij. De spelling is volgens de hedendaagsche officieele gewijzigd.

deld, „aanmatiging van gezag”, omdat hij geen hoofd van gewestelijk bestuur, doch slechts gewestelijk militaire commandant was!

Is het te verwonderen, dat, waar feiten als het hierboven vermelde in een land als Indië en een leger als het Indische kunnen plaats grijpen, de zeer krachtige persoonlijkheden en cordate bevelhebbers, die, op grond van art. 16 van meergenoemde instructie, tot eene voorloopige in staat van oorlog- of belegstelling, d.i. onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, durven over te gaan, sporadisch zijn?

Ondanks het ontbreken van vaste regelen op den staat van oorlog en beleg in Indië — op de noodzakelijkheid waarvan de Heer ELOUT VAN SOETERWOUDE bij de behandeling in de Staten-Generaal van het bestaande Regeeringsreglement kort en bondig had gewezen — is in Indië gedurende deze eeuw de staat van oorlog of van beleg herhaaldelijk door de *gewestelijke* autoriteiten afgekondigd.

Voor zoover ik dit heb kunnen nagaan, werd in Indië in 1810 voor het eerst de *staat van oorlog* verklaard op het eiland Amboina door den militairen bevelhebber, Kolonel FILZ, toen dit eiland door eene landingsdivisie van eene Britsche flotille werd aangevallen. Ik heb echter tot dusver tevergeefs gezocht naar de bepalingen, die naar aanleiding van de in staat van oorlogverklaring werden uitgevaardigd. Waarschijnlijk waren die bepalingen gebaseerd op de Fransche Wet van 10 Juli 1791. ¹⁾

Na 1816 is onder de heerschappij der Regeeringsreglementen van 1815, 1818, 1827 en 1830, voor zoover mij bekend, in geen enkel gedeelte van Indië noch de staat van oorlog of die van beleg afgekondigd. Onder de heerschappij van het Regeeringsreglement van 1836 is mij slechts bekend, dat Padang in 1844 — evenals thans geene vesting — tengevolge van den opstand in het naburige district Pau, door den Generaal-Majoor MICHIELS, Gouverneur van Sumatra's Westkust, in *staat van beleg* werd verklaard. De datum, waarop dit geschiedde, is tot dusver door de schrijvers over de geschiedenis van dit merkwaardig gewest niet medegedeeld. Waarschijnlijk vond die in staat van belegverklaring plaats na het gevecht bij Loeboeq Linta in den nacht van 14 op 15 December van dat jaar, waar een detachement Infanterie, door politieagenten gevolgd, onder de bevelen van den Kapitein BELJERMAN de nederlaag leed. MICHIELS, die zich bij het uitbreken van den opstand op zijn, een uur van Padang gelegen, buitenverblijf „Welkom” bevond, vaardigde — volgens LANGE — „eenige publicatiën” uit, zoowel om de kwaadwilligen te beteugelen, als om wanorde — waartoe de overdreven

¹⁾ Deze wet heet: „Loi concernant la conservation et le classement des places de guerre et postes militaires, la police des fortifications et autres objets y relatifs” en is o. m. te vinden in Mr. FORTUYN, „Verzameling van wetten, besluiten en andere rechtsbronnen van Franschen oorsprong, in zoverre deze, ook sedert de invoering der nieuwe wetgeving, in Nederland van toepassing zijn”, 3 dln., 1839—1841.

vrees, zelfs door de Europeesche ingezetenen van rang aan den dag gelegd, kon aanleiding geven en reeds gegeven had — tegen te gaan; doch hoe die publicatiën luidden, is noch door LANGE, noch door de STUERS, noch door KIELSTRA in hunne standaardwerken medegedeeld. Daarentegen wordt door KIELSTRA gezegd, wanneer MICHIELS den staat van beleg heeft opgeheven. Ik citeer, op zijn gezag, dat zulks reeds op den 24^{en} December van dat jaar is geschied. De staat van beleg zal dus hoogstens tien dagen hebben geduurd. Dat MICHIELS Padang niet in staat van oorlog, maar in staat van beleg verklaarde, wijst op het feit, dat er méér dan *naderend*, d. i. dreigend, of nog niet feitelijk aanwezig, doch *onmiddellijk* gevaar was. ¹⁾ Volgens de toenmalige bepalingen konden alleen vestingen en versterkte plaatsen in staat van beleg worden verklaard. Padang was toen eene gedeeltelijk of zeer onvoldoend versterkte, meer eene opene plaats. Waarschijnlijk heeft MICHIELS die publicatiën gedeeltelijk op die bepalingen ²⁾ gebaseerd, al golden zij slechts voor Nederland. De voornaamste daarvan was het Fransche Decreet of Keizerlijk besluit van 24 December 1811 betrekkelijk de organisatie en den dienst der Plaatselijke staven. Ik noem deze voor het leger in Nederland gegolden hebbende bepalingen, omdat mij uit eene vroegere bestudeering der tot 1882 over dit onderwerp in het archief van het Departement van Oorlog in Ned.-Indië gevonden wordende bescheiden is gebleken, dat die bepalingen, bij de totale afwezigheid van wettelijke voorschriften van dien aard voor Indië en het Indische leger, in bijzondere gevallen eenvoudig ter opvolging, voor zooveel noodig, in Indië van kracht werden verklaard. Tusschen Padang en Buitenzorg bestond in 1844 nog geene telegraphische en tusschen Padang en Batavia geene geregelde stoomcommunicatie. MICHIELS moet dus Padang onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal in staat van beleg hebben verklaard. Welke bepalingen bevatte het Regeeringsreglement van 1836 daaromtrent? Men vindt daarvan iets in art. 29 en art. 55. Art. 29 luidt:

„De Gouverneur-Generaal regelt alles wat strekken kan tot afbreuk van den openbaren vijand, en tot verdediging zoowel der bijzondere gedeelten van Nederlandsch-Indië, als van der ingezetenen personen en goederen.”

„Hij neemt daaromtrent den raad in van zoodanige zee- en landoffi-

¹⁾ H. M. LANGE, „Het Nederlandsch Oost-Indisch leger ter westkust van Sumatra”, deel II, pag. 446—493, H. I. I. L. DE STUERS, „De vestiging en uitbreiding der Nederlanders ter Westkust van Sumatra”, deel II, pag. 159—162, E. B. KIELSTRA, „Sumatra's westkust van 1841—1849”. (Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië, 5e volgrees, VI.)

²⁾ Instructie voor de Plaatselijke Kommandanten en Plaats-Majoors, Hoofdstuk VI. (Recueil Militair 1815.) Koninklijk besluit van 23 September 1830, No. 48 en Voorschrift nopens de uitvoering van dat besluit. (Recueil Militair 1830.)

cieren, als hij verkiest, en geeft de noodige bevelen, onder zijne persoonlijke verantwoordelijkheid."

Art. 55 luidt:

„In geval van onverhoopten vijandelijken aanval, zoowel als in tijd van oorlog, moeten zij (d. z. de ambtenaren, die op de bezittingen, buiten Java en Madoera gelegen, met het hoogste burgerlijk gezag zijn bekleed) al wat tot de verdediging tegen den vijand noodig is, overlaten aan den bevelvoerenden officier, zoo ver zij zelven niet door den Gouverneur-Generaal met dat bevel of eenigen anderen last daaromtrent mochten voorzien zijn; ¹⁾ zij zijn op hunne verantwoordelijkheid gehouden, om de militaire maatregelen met al de middelen, die ter beschikking van het burgerlijk gezag staan, te bevorderen." ²⁾

Dat de staat van beleg, evenals de staat van oorlog, trouwens — ofschoon in het Regeeringsreglement van 1836 zelfs niet uitdrukkelijk genoemd — slechts onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal door Generaal MICHIELS mocht worden verklaard, blijkt uit art. 52 van dat reglement, als volgt luidende:

„De ambtenaren, die op de bezittingen, buiten Java en Madoera gelegen, het (hoogste burgerlijk) gezag voeren, zijn bevoegd om zoodanige maatregelen te nemen, als vereischt worden voor den geregelden loop van zaken, in overeenstemming met hunne bijzondere lastbrieven en met de algemeene beginselen in het tegenwoordige reglement vervat; zij mogen zonder de uitdrukkelijke machtiging van den Gouverneur-Generaal niet afwijken van hunne instructie, noch nieuwe verordeningen, waartoe zij geen bepaalden last hebben, invoeren, tenzij buitengewone en onvoorziene omstandigheden zulks ten algemeenen nutte mochten vorderen."

Belangrijker is het, na te gaan, hoe, zonder vaste regelen, de staat van oorlog en die van beleg werden verklaard onder de heerschappij van het bestaande Regeeringsreglement, dus sedert 1854.

Na den opstand van de Chineezzen in Loemar (ter Westerafdeeling van Borneo) onder de leiding van LIOE TSONG, in den nacht van 11 op 12 Juni 1856, werden 22 der belhamels gevat. De Resident, Luitenant-Kolonel W. E. KROESEN (die dus evenals MICHIELS op Sumatra's Westkust met het vereenigd civiel en militair gezag was belast) benoemde eene buitengewone rechtbank — door hem *commissie* genoemd — bestaande uit 6 leden: den majoor, militairen commandant in de Chineesche districten, den kapitein, waarnemenden assistent-resident van Montrado, den kapthai (het hoofd der Chineezzen) van Montrado, een kapitein der Infanterie, een kapitein der Artillerie en een burgerlijk

¹⁾ Dit doelt op het vereenigd civiel en militair gezag, d.w.z. wanneer een officier met het hoogste burgerlijk gezag werd belast, zooals MICHIELS op de Westkust van Sumatra.

²⁾ Zie art. 2 der „Instructie voor de militaire commandanten buiten Java en Madoera”.

ambtenaar. ¹⁾ Deze commissie sprak na onderzoek het doodvonnis over 11 Chineesche opstandelingen uit en de Resident KROESEN liet hen den 23^{en} Juni d. a. v. „onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal” ophangen. Deze verleende die goedkeuring bij zijn besluit van 5 November van dat jaar, No. 4, waarbij de resident tevens gemachtigd werd „om, zoo dikwijls en zoo lang hem zulks tot handhaving van tucht en orde noodig voorkomt, de geheele afdeeling (residentie) of een gedeelte daarvan te verklaren in *staat van oorlog of beleg*, en de ingezetenen en inboorlingen te onderwerpen aan de militaire rechtspleging, mits aan dien maatregel de vereischte openbaarheid gevende”. Van die machtiging heeft Resident KROESEN gebruik gemaakt door na den in October van dat jaar in de afdeeling Sintang uitgebroken opstand, deze afdeeling den 20^{en} December d. a. v. in *staat van beleg* te verklaren. In Juli 1857 werd die staat van beleg eerst opgeheven. ²⁾ Welke verordeningen, tengevolge van de in staat van belegverklaring, zijn uitgevaardigd, werd tot dusver niet bekend gemaakt. Hier werd dus gehandeld overeenkomstig het bepaalde bij de laatste alinea van art. 43 van het Regeeringsreglement. Het was gedurende de onlusten ter Westerafdeeling van Borneo, dat in Ned.-Indië voor het eerst eene *landstreek*, de assistent-residentie Sintang, in *staat van beleg* werd verklaard. De Fransche Wet van 1791 spreekt van *places de guerre* en het Keizerlijk decreet van 1811 van *places*, doch beide verordeningen regelen niets omtrent het in staat van oorlog of van beleg stellen van *landstreken of gewesten*. Daarvan is eerst sprake — voor zoover mij bekend — in de Fransche Wet van 9—11 Augustus 1849, en voor Indië zag men reeds vóór 1854 in, dat er zich geene practische bezwaren konden voordoen om ook eene geheele landstreek of een *gewest* in staat van oorlog of beleg te verklaren. Verkeerde trouwens de provincie Noordbrabant in 1831 en later niet feitelijk in staat van oorlog, zij het ook, dat geen Generaal als Gouverneur der provincie (Commissaris des Konings) fungeerde? De Fransche Wet van 9—11 Augustus 1849 ³⁾, die eene wet is op den staat van beleg, heeft wellicht den stoot gegeven tot het huldigen eener ruimere opvatting in Indië omtrent het woord *beleg*, dat vroeger meer aan iets plaatselijks deed denken. Sedert 1849 kunnen in Frankrijk geheele departementen in staat van beleg worden gesteld en sedert 1854 heeft ook Indië de staat van belegstelling in veel ruime- ren zin dan volgens de Nederlandsche bepalingen van 1815 en 1830 ⁴⁾

¹⁾ Zie omtrent *commissiën* en buitengewone rechtbanken mijn opstel: „De politiek van den oorlog in Atjeh”, Indisch Militair Tijdschrift 1897.

²⁾ E. B. KIELSTRA, „Bijdragen tot de geschiedenis van Borneo's Westerafdeeling”, De Indische Gids, 1889, 1890, 1892, 1893.

³⁾ Deze wet is textueel aangehaald in mijn opstel: „De staat van oorlog en van beleg in Indië”, Indisch Militair Tijdschrift, 1881.

⁴⁾ Recueil Militair 1815, deel I, eerste stuk, pag. 106 en volg. en pag. 213 en volg.; Idem 1830, deel I, pag. 325 en volg.

opgevat. De meeste expeditiën in Indië beoogen niets anders dan het bedwingen van opstanden, en deze kunnen zich evengoed in opene als in versterkte plaatsen of landstreken en gewesten voordoen. De Gouverneur-Generaal DAENDELS, die zijn tijd trouwens vooruit was, had reeds in 1810 de bovenbedoelde ruimere opvatting gehuldigd in de „Instructie voor den Brigadier en Chef van den Generalen Staf G. H. VON GUTZLAFF in afwezigheid van den Gouverneur-Generaal van de hoofdplaats Batavia”, waarin men o. m. leest:

„Bij verschijning van eene vijandelijke vloot met troepen op de reede, zal hij (Chef van den Generalen Staf) oogenblikkelijk de *Jakatrasche* en *Preanger* beneden- en bovenlanden, bij eene proclamatie verklaren in staat van beleg, en in dat geval op zijne personeele verantwoordelijkheid beschikken niet alleen over alle civiele ambtenaren, maar ook over de finantiën en magazijnen, en in één woord over alles wat tot de defensie nuttig en noodig is.”

Toch moest men vijftig jaren later in de Indische Onteigeningswet — in dit geval slaafs copieerende wat in de Nederlandsche staat — nog lezen: „Door oorlog wordt hier niet enkel openbaar verklaarde oorlog, maar ook het geval verstaan, waarin vestingen of versterkte plaatsen in staat van oorlog of beleg zijn gesteld.”¹⁾

Bij de expeditie naar de Lampongsche districten in 1856 was door den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië, den Heer PAHUD bepaald, dat onmiddellijk na het verstrijken van den bedenktijd, die aan den vijand, na het uitvaardigen der proclamatie moest worden gegund, de *staat van oorlog* zou worden afgekondigd en de gevolgen daarvan aan de bevolking moesten worden bekend gemaakt. Dit geschiedde den 16^{en} Augustus van dat jaar, doch de daarover handelende stukken heb ik tot dusver niet gevonden. Daar het de bedoeling was van den Gouverneur-Generaal, dat de expeditiecommandant, de Kolonel WALESON, tijdens de krijgsverrichtingen, in de Lampongsche districten het hoogste (dus het vereenigd civiel en militair) gezag zou voeren, en de in onze handen vallende opstandelingen voor den (permanenten) *krijgsraad te velde* moesten verschijnen, was dat besluit van den Gouverneur-Generaal, zonder dat daarbij nadere inlichtingen en zekere volmachten werden gegeven, naar het oordeel van den expeditiecommandant — m. i. terecht — onvoldoende, zoodat Kolonel WALESON, vóór zijn vertrek naar het oorlogsterrein, de vraag deed, wat hij door den *staat van oorlog* had te verstaan en welke macht daaruit voor hem voortvloeide. Daarop bleef de Gouverneur-Generaal PAHUD, die nog wel als Minister van

¹⁾ Zie Indisch Staatsblad van 1864 No. 6. De Majoor A. W. P. WEITZEL schreef in 1862, dat het stellen in staat van beleg van geheele gewesten of landen „eene uitvinding van latere dagen” is, „die in Nederland Goddank nog niet was toegepast en geregeld”. (Schetsen uit het oorlogsleven in Ned.-Indie. De Lampongs in 1856.) Sedert 1874 dacht hij gelukkig anders. (De beteekenis en de geschiedenis onzer grondwettige voorschriften aangaande de landsverdediging enz. 1880.)

Koloniën — zij het ook met de krachtige hulp van den Heer J. C. BAUD — art. 43 van het in 1854 afgekondigde Regeeringsreglement ontworpen en verdedigd had, het antwoord schuldig! Was dit omdat hij thans als Gouverneur-Generaal te goed beseftte, wat hij, bij de behandeling van dat art., gedurende het mondeling debat in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, als Minister van Koloniën had beweerd, namelijk dat het uitvaardigen van *vaste regelen* ten aanzien van den staat van oorlog en van beleg in Indië aan „onoverkomelijke zwaarigheden” verbonden is? Wie was de Kolonel WALESON? Reeds in 1844 werd door den Majoor en Resident (later Kolonel, Gouverneur van Celebes) VAN DER HART van hem gezegd:

„De Kapitein WALESON, een officier van militaire verdiensten, bezit bovendien eene bescheidenheid en eene soliditeit, welke mij nimmer zouden doen aarzelen, aan zijne handen de gewichtigste zaken toe te vertrouwen.”

„Hij representeert den Indischen officier van den waren stempel, hetgeen hij door zijn beleid bij het volvoeren der hem opgedragen taak voldoende heeft bewezen.” ¹⁾

Vijf dagen na aankomst der expeditionaire troepenmacht in de Lampongsche districten moest de staat van oorlog worden afgekondigd, zoodat de expeditiecommandant verplicht was, zelf uit te maken, wat daardoor moest worden begrepen. Hij nam het hoogste gezag in handen en bepaalde, dat ieder beschuldigde, zoo hij dat noodig oordeelde, voor den krijgsraad moest terechtstaan. Hij bepaalde verder, dat gene prauwen mochten uitloopen of binnenkomen zoolang de oorlog duurde. Hij verklaarde ten slotte de kust te zijn in *staat van blokkade*. Of deze echter effectief was, meen ik te moeten betwijfelen. Van een en ander werd aan den Gouverneur-Generaal PAHUD gerapporteerd, die echter bleef zwijgen en geen blijk van goed- of afkeuring aan den expeditiecommandant gaf, noch de blokkade in de officieele Javasche courant deed bekend maken, hetgeen toch o. m. noodzakelijk was om moeilijkheden te voorkomen, die met schepen onder vreemde vlag konden ontstaan. Er is echter meer. De adjudant van den Commandant van het Indische leger, die aan den staf van den expeditiecommandant was toegevoegd, ik bedoel den Kapitein (later Luitenant-Generaal, oud Minister van Oorlog) A. W. P. WEITZEL, schreef later, dat gedurende deze expeditie in de marga's Dantaran, Radja Bassa en Negara Batoe feitelijk de *staat van beleg* heeft geheerscht. De publicatie van den expeditiecommandant, die ik niet heb kunnen raadplegen, maakt, volgens WEITZEL, deze opvatting duidelijk. De krijgsraad te velde, die op meer had te letten dan op de beteekenis, die door den expeditiecommandant was gegeven aan den staat van oorlog, op last van den Gouverneur-Generaal afgekondigd, verklaarde zich op grond van art. 6 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, competent om

¹⁾ E. B. KIELSTRA, „Sumatra's Westkust van 1841—1849”.

ook over de in onze handen gevallen opstandelingen recht te spreken. ¹⁾

Bij publicatie van 8 Juni 1859 verklaarde de Kolonel ANDRESEN, Gouvernements-Commissaris en gewestelijk militaire commandant in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, het geheele Bandjermasinsche rijk, met uitzondering van het district Negara en de Gouvernementslanden, bekend onder de namen Boven- en Beneden-Doeson, Bekompei, Poeloe Petak, Grootte en Kleine Dajak en Tanah Laut, in *staat van oorlog en verzet tegen het wettige gezag* onder de volgende bepalingen:

1. dat de werkring van het civiel bestuur en die van den Sultan zich zouden bepalen tot handelingen van zuiver burgerlijken en administratieven aard en toezicht over de gewone politie; ²⁾

2. dat de ingezetenen en inboorlingen van de in staat van oorlog gestelde landstreken, die niet aan den opstand of het verzet tegen het wettig gezag hebben deelgenomen, onderworpen zouden blijven aan de rechtsmacht van hun gewonen rechter;

3. dat alle zaken, betreffende den opstand of het verzet tegen het wettig gezag en deelneming daaraan, overeenkomstig de krijgswetten zouden worden afgedaan;

4. dat geene gemeenschap met of geenerlei invoer van levensmiddelen of krigsbehoefden in de in staat van oorlog gestelde landstreken mocht plaats hebben dan door middel van passen of vergunningen, door den commandant der troepen of namens dezen afgegeven of voor gezien geteekend, en zulks op straffe van wegens deelneming aan den opstand te zullen worden vervolgd. ³⁾

Of nu later de staat van oorlog ook in de verschillende hier boven genoemde landstreken is verklaard, is mij niet bekend. Ik weet alleen, dat die toestand eerst in 1868 werd opgeheven voor de afdeeling Boven-Doeson van deze residentie. ⁴⁾ De *krijgsraad te velde* was in 1864 nog in de residentie, zooals blijkt uit een lezenswaardig boekje: „Verzameling der merkwaardigste vonnissen, gewezen door de krijgswetten te velde in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo gedurende de jaren 1859—1864. Bijdrage tot de geschiedenis van den opstand in het rijk van Bandjermasin.” ⁵⁾

In 1860 en 1861 had men gisting en oproer onder eenige vreemdelingen der Europeesche compagnieën van het Indische leger, voornamelijk te Djokdjakarta, Samarang, Meester Cornelis en Willem I in

¹⁾ A. W. P. WEITZEL, „Schetsen uit het oorlogsleven in Ned.-Indië. De Lampongs in 1856”, pag. 108—113.

²⁾ Gewone politie onder normaal toezicht alzoo. Was de geheime politie soms in militaire handen?

³⁾ E. B. KIELSTRA, „De ondergang van het Bandjermasinsche rijk”, De Indische Gids, 1891.

⁴⁾ Zie Chronologisch Overzicht in den Regeerings-Almanak van Ned.-Indië, 1899.

⁵⁾ Batavia, Landsdrukkerij, 1865.

garnizoen. Aan het beleid en de voortvarendheid van een cordaat opperofficier, den Generaal-Majoor DE BRAUW, toen commandant der 2^e militaire afdeeling op Java, had men het te danken, dat de Ordonnantie van 18 Augustus 1860, No. 77¹⁾, tot stand kwam, waardoor de krijgswaarden te Samarang en (in de vesting) Willem I, benoemd in zake het complot van eenige Europeesche militairen uit die afdeeling, de artikelen 282 tot en met 294 der „Rechtspleging bij de Landmacht” konden toepassen. Die krijgswaarden waren dus *krijgswaarden in eene belegerde of berende plaats*, zoodat tengevolge van die ordonnantie het appèl en de kennisneming van de processtukken door het Hoog Militair Gerechtshof uitgesloten waren en de vonnissen, voorzien van het fiat executie, door den Generaal DE BRAUW, na pronunciatie, onmiddellijk ten uitvoer werden gelegd, waardoor de belhamels der oproerlingen, te Samarang 15 dagen en te Willem I 19 dagen na de ontdekking van het complot aan den galg hingen. Voor zoover mij bekend, werd de stad Samarang tijdens dezen opstand niet in staat van beleg verklaard en bleef er het burgerlijk bestuur, ondanks de aanwezigheid van den Generaal DE BRAUW als afdeulingscommandant, met het hoogste gezag bekleed. Evenmin schijnt toen de vesting Willem I in staat van beleg te zijn verklaard, hetgeen trouwens m. i. niet noodzakelijk ware geweest, omdat in deze vesting, behalve vrouwen en kinderen, huisbedienden en dwangarbeiders, slechts militairen woonden, waardoor de Kolonel der Infanterie, vestingcommandant, met genoeg klem handelend kon optreden.

Toen de afdeeling Sintang der residentie Westerafdeeling van Borneo in 1864 weder het tooneel werd van den opstand, verklaarde de gewestelijk militaire commandant, Luitenant-Kolonel G. P. DE NEVE, in overeenstemming met den Assistent-Resident van Sintang, het Rijk Sintang in *staat van oorlog* en bepaalde hij tegelijkertijd, dat de troepen *op voet van oorlog* zouden worden verpleegd. Bij publicatie van 28 April van dat jaar werd door den Assistent-Resident van Sintang o. m. aan hoofden en bevolking medegedeeld:

1. dat zij zich hebben te onthouden van alle verkeer met de hoofden van den opstand;
2. dat het hun wordt verboden, eenige levensmiddelen en oorlogsbehoefden in de Melawi te brengen of zich derwaarts te begeven om te voldoen aan oproepingen vanwege die hoofden;
3. dat zij verplicht zijn, zoodra mogelijk, aan het bestuur kennis te geven van volksverzamelingen in hunne buurt;
4. dat de bewoners van Sintang, zonder daarvan onmiddellijk kennis te geven aan den Assistent-Resident van Sintang, niemand zullen huisvesten, die niet tot de plaats zelve of tot hun gezin behoort;

¹⁾ Mr. W. E. VAN DER HOUT, Handleiding ten gebruike bij de uitoefening der militaire rechtspleging, bewerkt ten dienste van het leger in Ned.-O.-Indië, 2^e druk, pag. 148 en 149.

5. dat de bewoners van Sintang, zoodra er des nachts wordt geschoten, voor elk huis een goed brandenden obor zullen plaatsen, opdat het mogelijk worde, kwaadwilligen te achterhalen, waartoe de bevolking in haar eigen belang krachtdadig dient mede te werken;

6. dat, zoolang er mocht geschoten worden, de bevolking zich rustig binnen hare woningen zal houden en die niet mag verlaten, ter voorkoming van ongelukken;

7. dat na 6 uur ('s avonds) geene prauwen, groote of kleine, de Melawi zullen mogen op- of afgaan, zonder eerst vergunning daartoe te hebben bekomen, en dat zij door bijzondere omstandigheden afkomende of opgaande, aangeroeven wordende, onmiddellijk aan den wal zullen komen en bij den Assistent-Resident gebracht worden.

De Assistent-Resident van Sintang was de Heer E. K. A. DE NEVE. De Resident der Westerafdeeling van Borneo moest nog benoemd worden. De secretaris der residentie was waarnemend resident.

De Luitenant-Kolonel G. P. DE NEVE betoogde den 3^{en} Juni d. a. v. aan den waarnemenden resident de wenschelijkheid om het vervoer langs de Kapoeas van vuurwapens, buskruit en verder oorlogsmaterieel te verbieden. Ofschoon tot het uitvaardigen van zoodanig verbod onbevoegd, ging de waarnemende resident daartoe onmiddellijk over bij zijn besluit van 4 Juni d. a. v. No. 24. Volgens KIELSTRA kon zijne handeling door den Gouverneur-Generaal niet „formeel” worden goedgekeurd; doch daar de Indische regeering bij Indisch Staatsblad van 1864 No. 125 hetzelfde verbod in het leven riep, werd feitelijk erkend, dat de waarnemende resident gedaan had wat de omstandigheden medebrachten.

Geheel anders was de houding der Indische regeering tegenover den Luitenant-Kolonel DE NEVE, van wien de waarnemende resident in zijn brief van 11 April t. v. aan den Gouverneur-Generaal geschreven had, dat, „met het oog op zijne gematigdheid”, zijne voorstellen ongetwijfeld „vertrouwende overweging verdienen;” doch bij zijn besluit van 25 Juni 1864, No. 2, keurde de Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met de meerderheid van den Raad van Indië, de verklaring van den staat van oorlog der assistent-residentie Sintang af. Wie was daartoe, naar het oordeel der Indische regeering, dan bevoegd? Wel was bij Gouvernementsbesluit van 5 November 1856, No. 4, aan den toenmaligen Resident, tevens gewestelijk militairen commandant, Luitenant-Kolonel W. E. KROESEN, zoodanige bevoegdheid verleend, maar deze kon niet geacht worden te zijn overgegaan op zijn *militairen* opvolger, niet tevens hoofd van gewestelijk bestuur! Volgens de kabinetsmissive dd. 25 Juni 1864, No. 183 van den Gouverneur-Generaal had de Luitenant-Kolonel DE NEVE zich schuldig gemaakt aan „aanmatiging van gezag”. De minderheid van den Raad van Indië deelde die meening niet. Zij was van oordeel, dat, mocht die hoofdofficier ook al zijne bevoegdheid zijn te buiten gegaan, het „niet genoeg geprezen kon worden, wanneer, onder moeilijke omstandigheden, dadelijk met klem gehandeld en de opstand

in het eerste begin onderdrukt wordt; dit gaat zeer moeilijk, wanneer de militaire autoriteit niet de bevoegdheid tot handelen heeft, die haar in tijd van oorlog toekomt; al het voordeel is dan aan de zijde van den vijand, die zich niet om reglementen heeft te bekreunen, maar ons daadwerkelijk met alle middelen, die in zijn bereik zijn, den oorlog aandoet". De Minister van Koloniën (HASSELMAN) schreef in zijne kabinetsmissive van 25 Maart 1868, Litt. H 4/N, aan den Gouverneur-Generaal: „Dat de militaire commandant en de assistent-resident van Sintang hunne bevoegdheid te buiten gingen. . . . valt niet te ontkennen; het blijft daarom echter niet minder de vraag, of de drang der omstandigheden de betrokken autoriteiten niet in zekere mate rechtvaardigde, om in gevallen als het onderwerpelijke op eigen verantwoordelijkheid te handelen, waar de bevoegdheid, die zij behoefden, hun niet intijds was of kon worden verleend. Nadat de opstand eens was uitgebroken, zooals in het begin van 1864 het geval was, behoorde de militaire autoriteit in staat gesteld te worden, tot onderdrukking daarvan met klem te werk te gaan. Dat van de bewuste verklaring in staat van oorlog bij het Indisch bestuur *in casu* zulk eene groote grief is gemaakt, moet eenige bevreemding wekken. op zichzelf bestond overigens voor de in 1864 gedane verklaring toch wel tot zekere hoogte aanleiding in de omstandigheden, waaronder zij plaats vond. Verder verdient het opmerking, dat bij het Indisch bestuur later te weinig gewicht is gehecht aan den toestand in de Kahajan, alwaar toch al het slechte volk der Boven-Kapoeas en Melawi zich had verzameld.” ¹⁾

Ofschoon ik de verdediging van den Luitenant-Kolonel DE NEVE op de afkeuring zijner cordate daad niet gelezen heb, komt het mij voor, dat die verdediging zóó afdoende is geweest, dat de Minister van Koloniën daarin voldoende termen heeft kunnen vinden om — hetgeen zoo zelden gebeurt — de afkeuring van den Gouverneur-Generaal SLOET VAN DE BEELE, zij het ook eerst na zijne aftreding, zelf af te keuren. Ik mag echter de vraag stellen: in welk opzicht heeft de toenmalige gewestelijk militaire commandant ter Westerafdeeling van Borneo zijne bevoegdheid overtreden? KIELSTRA heeft het besluit niet medegedeeld, waarbij die hoofdofficier de assistent-residentie Sintang in staat van oorlog heeft verklaard; doch uit hetgeen hij heeft gepubliceerd van den inhoud van het Gouvernementsbesluit van 25 Juni 1864, No. 2, en de geheime kabinetsmissive van den Gouverneur-Generaal van denzelfden datum, No. 183, mag worden afgeleid, dat de gewestelijk militaire commandant de assistent-residentie Sintang — gelet op de redactie van art. 43 van het Regeeringsreglement en bij het ontbreken van eene telegraphische communicatie tusschen Pontianak en Buitenzorg en eene minder spaarzame stoomcommunicatie met Java — *onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal* in staat van oorlog heeft verklaard. In die han-

¹⁾ E. B. KIELSTRA, „Bijdragen tot de geschiedenis van Borneo's Westerafdeeling”. (De Indische Gids, 1889, 1890, 1892, 1893.)

deling lag m. i. volstrekt geene „aanmatiging van gezag”, zoodat het mij verwonderd heeft, dat de Luitenant-Generaal ANDRESEN, in 1865 als Commandant van het Indische leger opgetreden, den wakkeren militairen commandant der Westerafdeeling van Borneo tegenover de Indische regeering heeft gedesavoueed, waardoor deze eerst in 1868 door den Minister van Koloniën in het gelijk is gesteld. De Gouverneur-Generaal SLOET VAN DE BEELE was echter volgens het Gouvernementsbesluit van 25 Juni 1864, No. 2, van oordeel, dat niet de hoogste militaire, doch de hoogste *burgerlijke* autoriteit in het gewest gemachtigd kon worden, dit of een gedeelte daarvan voorloopig in staat van oorlog of van beleg te stellen. Die meening is onjuist, zoowel volgens de redactie van art. 43 van het Regeeringsreglement als volgens hetgeen vóór de tot standkoming van dat artikel, zoowel mondeling als schriftelijk, is verhandeld tusschen het Opperbestuur en de Staten-Generaal over den staat van oorlog en van beleg. ¹⁾ Is het — vroeg men toen in de Staten-Generaal — „niet oneigenaardig” van de hoogste *burgerlijke* gewestelijke autoriteiten „eene verklaring in staat van oorlog of van beleg te doen uitgaan?” Die vraag heeft te meer beteekenis als men de toenmalige Nederlandsche bepalingen op den staat van oorlog en van beleg raadpleegt. ²⁾ De Luitenant-Kolonel DE NEVE was, m. i. terecht, van oordeel, dat hij, als gewestelijk militaire commandant, de assistent-residentie Sintang in staat van oorlog mocht verklaren onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal. Aldus handelende, gedroeg hij zich bovendien geheel naar den inhoud van de missive van den 1^{en} Gouvernementssecretaris dd. 2 April 1864, Litt. X 1, Geheim, aan den waarnemenden resident der Westerafdeeling van Borneo, waarin de Gouverneur-Generaal het hoofd van gewestelijk bestuur machtigde om het beleid der tot herstel van de rust in de afdeeling Sintang vereischte maatregelen, zoo noodig, aan den gewestelijk militairen commandant over te laten. De waarnemende resident deed dat en de gewestelijk militaire commandant nam de leiding der zaken in die afdeeling op zich. Alle verantwoordelijkheid aanvaardende, verzocht hij den waarnemenden resident, aan die machtiging gevolg te geven en vroeg hij de medewerking van het civiel bestuur voor het vervoer van troepen en de beschikking over dwangarbeiders. De waarnemende resident verzette zich daartegen niet, maar vermeende „de meest mogelijke medewerking te moeten betrachten”. ³⁾ Toen de Gouverneur-Generaal SLOET VAN DE BEELE daarop het

¹⁾ Zie Mr. L. W. C. KEUCHENIUS, „Handelingen der Regeering en der Staten-Generaal betreffende het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië”, deel II, pag 3, 10, 30, 77, 88, 89, 90, 96, 135, 182, 208, 214, 225, 226, 227, 278, 279, 281, 294, 337, 379, 384, 394, 424, 435, 495, 501, 504, 521, 528; deel III, pag 345—354.

²⁾ Recueil Militair, 1815 en 1830, of H. HARDENBERG, „Handleiding tot de kennis van de bestaande krijgsregeling der landmacht”, pag. 168 en volg.

³⁾ E. B. KIELSTRA, „Bijdragen tot de geschiedenis van Borneo's Westerafdeeling”.

in den Luitenant-Kolonel DE NEVE afkeurde, dat deze, als één der „tot herstel van de rust in de afdeeling Sintang vereischte maatregelen” die afdeeling in staat van oorlog had verklaard, wist hij blijkbaar niet, dat die cordate hoofdofficier daartoe volgens art. 16 der Instructie voor de militaire commandanten buiten Java en Madoera ¹⁾ bevoegd was. Dit was niet slechts de opinie van een lateren Commandant van het Indische leger, den Heer A. R. W. GEY VAN PITTIUS, maar ook van anderen, die bij het Departement van Oorlog in Ned.-Indië in dezelfde betrekking als de zijne geplaatst waren geweest. Nu moge die instructie van 1837 zijn, daarvan is, in verband met het bestaande Regeeringsreglement, alleen art. 2 gewijzigd; maar daardoor is de beteekenis van art. 16 niet veranderd.

Voor zoover mij bekend, is na 1864 de staat van oorlog of van beleg niet meer in Indië verklaard. Zelfs in Atjeh is, ook toen de oorlog begon en later, nadat wij er vasten voet hadden verkregen, nooit de *staat van oorlog* afgekondigd. De *krijgsraad te velde* heeft er niettemin tot 1881 bestaan. In administratieven zin werd de troepenmacht er slechts gedeeltelijk beschouwd als te zijn *op voet van oorlog*. De jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof omtrent *desertie* in Atjeh en Onderhoorigheden in de periode der geconcentreerde stelling (1885—1896) was eene zeer eigenaardige. In de staten van dienst der Indische militairen wordt nog altijd gewag gemaakt van *krijgsverrichtingen tegen Atjeh*, doch, niettegenstaande in 1887, 1888 en 1889 *binnen* die stelling bloedige gevechten zijn geleverd, besliste het Hoog Militair Gerechtshof, dat eene militaire verrichting, ondernomen *binnen* die stelling, niet was eene „affaire tegen den vijand”, bedoeld in art. 95 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, en werden onze schildwachten, die op onze posten in de onmiddellijke nabijheid des vijands slapende werden gezien, niet voor den krijgsraad gedaagd, doch slechts disciplinair gestraft ²⁾. Zoolang de staat van oorlog bestaat, heeft de practijk van onze oorlogen tegen den inlandschen vijand geleerd, dat het in art. 68 van het Regeeringsreglement bedoeld *burgerlijk* bestuur zonder stoornis kan functioneeren, wanneer — zooals tot nu toe in Atjeh bijna altijd het geval is geweest — het vereenigd civiel en militair gezag in handen van een officier berust. Aan welke rechtspleging opstandelingen, maraudeurs, kwaadwilligen en slechtgezinden moeten worden onderworpen, kan door de Regeering bij besluit worden bepaald. ³⁾ Dat men voor Atjeh den staat van oorlog niet heeft willen decreeteeren, schrijf ik alleen toe aan redenen van financiële aard,

¹⁾ Zie de „Algemeene Orders” voor het O. I. leger of OCKERSE, Recueil van administratieve bepalingen voor het Indische leger, pag. 15—20.

²⁾ Zie Indisch Weekblad van het Recht, No. 1202, Rechtskundig Tijdschrift van Ned.-Indië, deel 47, No. 3, en mijn opstel „De politiek van den oorlog in Atjeh”.

³⁾ Zie Indisch Weekblad van het Recht, No. 856.

waardoor allerlei onwaardig geschipper met wetten, ordonnantiën en besluiten is ontstaan. Ik vestig slechts de aandacht op de besluiten van den (militairen) Gouverneur van Atjeh en onderhoorigheden van 1 Maart en 18 Mei 1885, Nos. 151 en 224, die eene regeling moesten treffen „om de inwendige rust, orde en veiligheid te verzekeren” binnen het gebied der geconcentreerde stelling. Vooral het laatste besluit geeft recht tot de bewering, dat het niet uitgevaardigd had mogen worden, zoolang de *staat van beleg* niet was afgekondigd; doch hoewel die besluiten gedrukt zijn, maakte de Gouverneur-Generaal daarop geene aanmerking, omdat wellicht eene poging zijnerzijds tot handhaving der majesteit van het recht, van militaire zijde de verzuchting zou hebben doen slaken: *la légalité nous tue!* ¹⁾

Ofschoon sommige bepalingen der Indische wetgeving van *staat van oorlog* en *staat van beleg* spreken, is er nog altijd, naar aanleiding van art. 43 van het Regeeringsreglement, geene Indische Wet of Ordonnantie op den staat van oorlog en van beleg. Het Regeeringsreglement kreeg in 1854 kracht van wet. Thans zijn wij 46 jaren verder. In dit tijdsverloop heeft het Indisch legerbestuur een paar malen — ik meen tusschen 1855 en 1879 twee keeren — beproefd, zoodanige ordonnantie door de Indische regeering te doen vaststellen. Telkens heeft die poging schipbreuk geleden. De Luitenant-Kolonel GEY VAN PITTIUS, die beide ontwerpen voor eene regeling van den staat van oorlog en van beleg kende, zeide in 1884 in eene vergadering der Vereeniging tot beoefening van de krijgswetenschap: „Het kan zijn, dat men, het volmaakte willende najagen, het goede niet heeft kunnen bereiken”. ²⁾ Ik erken gaarne, dat die ontwerpen niet onberispelijk waren; maar de tegenwoordige toestand, de totale absentie van eenige regeling, kan zeker niet gewenschter zijn. Waartoe de laatste omstandigheid heeft geleid, zal, hoop ik, het door mij gegeven historisch overzicht, duidelijk maken. Met uitzondering van het in 1810 op het eiland Amboina gebeurde, was daarin slechts sprake van binnenlandsche beroeringen en oorlog tegen den inlandschen vijand. Indien, volgens den Luitenant-Kolonel GEY VAN PITTIUS, reeds in de laatstbedoelde gevallen zeer weinig militaire autoriteiten gevonden zullen worden, die van de in de slotartikelen der instructiën voor de afdeelings- en gewestelijk militaire commandanten gegeven bevoegdheid gebruik zullen maken, dan is het te verwachten, dat de „zeer krachtige persoonlijkheden”, die van die in 1837 en 1839 gegeven bepaling wél zullen gebruik maken bij de aanranding van Ned.-Indië door een buitenlandschen vijand niet talrijker zullen zijn. Men denke eens aan de zeer moeilijke positie, waarin dan onze bevelvoerende officieren, vooral in de zoogenaamde *buiten-bezittingen*, kunnen verkeerem. Ik neem echter aan, dat er in gevaarvolle

¹⁾ Zie mijn opstel „De politiek van den oorlog in Atjeh”.

²⁾ Verslagen 1883—1884, pag. 313.

tijden als den zooeven bedoelden toestand méér militaire autoriteiten zich zullen vertoonen dan de Luitenant-Kolonel GEY VAN PITTIUS zich blijkbaar voorstelde, die, lezende wat hij en vele anderen in die artikelen der instructiën van 1837 en 1839 hebben gelezen, niet zullen schromen, ook het burgerlijk gezag tijdelijk in handen te nemen zonder daartoe de bevelen van hoogerhand af te wachten. Men kan echter de verwachting ten deze niet hooger spannen dan hetgeen de Indische practijk heeft geleerd. Tot de door mij bedoelde bevelvoerende officieren behooren niet slechts de afdeulingscommandanten op Java en de gewestelijk militaire commandanten of afdeulingscommandanten buiten Java, doch ook sommige plaatselijk militaire commandanten, waartoe ook de postcommandanten behooren. Die postcommandanten, in den regel *kapiteins* en *luitenants*, bevinden zich soms op standplaatsen van hoofdambtenaren of *residenten* (hoofden van gewestelijk bestuur) als te Menado, op Ternate en Timor, of op de standplaats van een *assistent-resident*, hoofd van plaatselijk of gewestelijk bestuur, zooals op Banda en Billiton. Sommige gewestelijk militaire commandanten zijn slechts *kapitein* en bevinden zich in gewesten, die door *residenten* worden bestuurd (Bánka, de Lampongsche districten, Benkoelen, Riouw). Is het zelfs van de minderheid dezer subalterne officieren te verwachten, dat zij, bij absentie van eene ordonnantie op den staat van oorlog en van beleg in Ned.-Indië, bij de verschijning van een vijandelijk oorlogsschip met eene landingsdivisie ter plaatse, den resident tijdelijk zullen destitueeren, het vereenigd civiel en militair gezag op zich nemen en den staat van beleg afkondigen en dat al die residenten zich daaraan zullen onderwerpen? Flinkheid van optreden op zuiver militair terrein moge, blijkens de geschiedenis van het Indische leger, God dank, geene zeldzaamheid bij het officierskorps van dat leger zijn, op het hier behandelde en tot dusver voor den Indischen officier van lageren rang vrijwel een vreemd terrein zal flinkheid van optreding, zonder kennis van zaken of voldoende algemeene ervaring of voorbereiding, zooals ieder in zijn kring dat schier dagelijks ondervindt, slechts tot teleurstellingen kunnen leiden.

Ter voorkoming, zooveel mogelijk, van die teleurstellingen, moet de Indische regeering reeds in vollen vreedstijd, niet alleen bij geheim besluit, maar ook in het Staatsblad van Ned.-Indië, de kringen aanwijzen, waarbinnen de militaire autoriteit bij oorlogsgevaar, bij opstand of bij aanranding door den buitenlandschen vijand, bevoegd wordt verklaard, den staat van oorlog of van beleg te proclameeren. Zeer terecht zeide dan ook de Luitenant-Kolonel GEY VAN PITTIUS in 1884: „de moeilijkheid zit juist hierin, dat die kring niet is aangewezen”. ¹⁾ De regeling van den staat van oorlog en van beleg moet daarin voorzien. Die regeling is niet alleen noodig voor den oorlog tegen den inlandschen vijand, maar ook

¹⁾ Verslagen der Vereeniging tot beoefening van de krijgswetenschap, 1883—1884, pag. 313.

voor de verdediging van Nederlandsch-Indië tegen den buitenlandschen vijand. Het aanwijzen van bovenbedoelde kringen moet verband houden met het plan van verdediging. Tegelijk met de definitieve goedkeuring van het stelsel en het plan van verdediging moet de ordonnantie op den staat van oorlog en van beleg worden afgekondigd. Ik heb reeds elders op het verband daarvan gewezen. ¹⁾ Daar de kringen bij oorlogen tegen den inlandschen vijand niet dezelfde zullen of kunnen zijn als die bij de verdediging tegen den buitenlandschen vijand en eene op den staat van oorlog en van beleg te maken en in het Staatsblad van Ned.-Indië te plaatsen regeling nooit een der geheimen van een stelsel of een plan van verdediging tegen dien vijand mag verraden, moet in de hierbedoelde ordonnantie van laatstgenoemde kringen natuurlijk geene aanwijzing worden bepaald en kan daarvan slechts sprake zijn in eene geheime instructie aan de betrokken civiele en militaire autoriteiten.

Toen ik in 1881—1883 mijne beschouwingen over den staat van oorlog en van beleg in Ned.-Indië schreef, moest ik van meer dan eene zijde hooren: zoolang daaromtrent in Nederland nog niets bestaat, zal men in Indië zeker niet overgaan tot eene regeling daarvan. Eene in 1883 door mij bij een der leden onzer Volksvertegenwoordiging gedane poging om de onderwerpelijke quaestie bij de behandeling der Indische begrooting voor 1884 te berde te brengen, leidde tot niets. Men leefde toen nog onder de Grondwet van 1848 en behielp zich in Nederland — omdat die Grondwet, evenals hare voorgangsters, in stede daarover te spreken, over den staat van oorlog en van beleg zweeg — ²⁾ met bepalingen van en ontleend aan het arsenaal van het Fransche krijgrecht. De laatste proeve van dien ongezonder toestand was de bij Koninklijk besluit van 18 November 1875, No. 9, gearresteerde, doch door de Tweede Kamer der Staten-Generaal afgemaakte „Instructie voor vesting- en fortcommandanten”. ³⁾ Indië behoefde echter niet te wachten met het vaststellen eener Indische Wet op den staat van oorlog en van beleg totdat Nederland in het bezit zou zijn van eene nationale regeling dezer aangelegenheid, want, zooals reeds werd medegedeeld, was na de inwerkingtreding van het vigeerende Regeeringsreglement door het Opperbestuur aan de Indische regeering de bevoegdheid verleend, zelve eene regeling te maken. De Indische regeering scheen echter op te zien tegen het vaststellen van zoodanige regeling. Zij gevoelde blijkbaar hare zwakheid op dit eigenaardige terrein van wet-

¹⁾ De Generale Staf in het Indische leger, Verslagen idem, 1898—1899.

²⁾ Zie, wat er bij de herziening der Grondwet van 1840 over *staat van oorlog en beleg* verhandeld werd, „Handelingen van de Regeering en de Staten-Generaal over de herziening der Grondwet van 1840”, uitgave GEBR. BELINFANTE, 's Gravenhage, deel III, pag. 77, 97 en 443.

³⁾ Recueil Militair 1875. (Ook afzonderlijk verkrijgbaar bij GEBR. VAN CLEEF, 's-Gravenhage.)

geving. De ernstige tijden, die wij doorleven, roepen haar echter toe: beproef nogmaals uwe krachten en wacht niet te lang daarmede.

In 1887 kreeg Nederland eene nieuwe Grondwet, waarvan art. 187 aan den staat van oorlog en van beleg is gewijd. Ter voldoening aan het bepaalde in dat artikel, verscheen de Wet van 23 Mei 1899 (Nederlandsch Staatsblad No. 128). ¹⁾ Moge Indië nu spoedig het door Nederland gegeven voorbeeld volgen.

Ik heb in dit opstel en elders op menige leemte gewezen, die in Indië op dit gebied der wetgeving bestaat, waardoor onze bestuurders en aanvoerders in Indië — zooals Generaal WEITZEL het in 1873 in dit Tijdschrift terecht gezegd heeft ²⁾ — elk vast richtsnoer voor hunne wijze van optreding tegenover de niet-Europeesche bevolking en hare hoofden missen. Onze bewindvoerders aldaar handelden dan naar hunne eigene opvattingen, die echter — zooals ook uit dit opstel gebleken is — niet altijd juist waren of juist werden bevonden; terwijl daarbij de ontdekking heeft geleerd, dat de opvattingen van deze of die autoriteit in den regel niet door den opvolger worden gedeeld. Daar nu, bij deze verscheidenheid van opvattingen, de mutatiën bij het ambtelijk personeel in Indië groot zijn, kan een alle continuïteit van beginselen belemmerend stelsel van *laisser aller* in dit onderdeel der Indo-Nederlandsche wetgeving, zoowel aan het bestuur als aan de militaire bevelvoering, niet slechts de zoozeer gewenschte stabiliteit, maar ook vaak alle waardigheid ontnemen.

W. C. NIEUWENHUYZEN.

¹⁾ Zie F. E. L. A. ABEL, „Wet van den 23^{en} Mei 1899 (Staatsblad 128), handelende over de bepalingen ter uitvoering van artikel 187 der Grondwet (Staat van Oorlog en Staat van Beleg) met algemeen overzicht, aantekeningen en alphabetisch register”. (’s-Gravenhage, GEBR. VAN CLEEF, 1899.)

²⁾ De krijgsgesbeurtenissen op Celebes van 1859—1860.

Nog eens Indische Legerbelangen.

Onder de strijdkrachten trekt de *mensch* in de allereerste plaats de aandacht. Hoe veelzijdig zijn aangeboren eigenschappen ook wezen mogen, zoo maken zij alleen hem nog niet tot een bruikbaar krijgsman.

In den oorlog moet hij bestand zijn tegen vermoeyenissen en ontberingen met hare fysieke en moreele gevolgen, voorts tegen den ontzenuwenden invloed van het gevaar, dat hem nu eens in mindere mate bedreigt, dan weer den dood van nabij onder de oogen doet zien, maar bovenal moet hij *geschikt* zijn om de veelomvattende taak te volvoeren, die hem hetzij als eenvoudig strijder, hetzij als aanvoerder op de schouders wordt gelegd. Die hooge eischen beheerschen de oefening en de opleiding, welke hem in tijd van vrede gegeven moeten worden.

(*Leerboek der Tactiek door A. Hoogeboom en G. J. C. A. Pop.*)

Ferner ist es zweifellos, dass der Mann, auf dessen Geist, auf dessen Charakter in rationeller Weise eingewirkt wurde, gewiss allen störenden Einflüssen länger widerstehen wird als ein anderer, bei dem dies versäumt wurde.

(*Die Infanterie im Schlachtenfeuer der Zukunft von H. v. W.*)

Vreemd, in hooge mate vreemd, mag het heeten, dat waar zoo velen in het strijdperk getreden zijn om de al dan niet wenschelijkheid, of noodzakelijkheid eener samensmelting der beide officierskaders te bepleiten, niemand met klem de aandacht gevestigd heeft op de eventuele consequenties dier *fusie*, voor wat betreft de *opleiding* en de *vorming* van het *Inlandsch* element in het Indische leger, waaraan zulk een hoogst gewichtige en moeilijke taak moet worden opgedragen.

Het heeft ons getroffen, dat in alle fusie-debatten slechts sprake was van *aan-* en *bevelvoering* in het Indische leger, nl. of deze door een eventuele fusie al dan niet gebaat zou zijn, terwijl aan de *opleiding*, vooral met het oog op den Inlander, niet die aandacht geschonken werd, die zij toch en wel in de *allereerste* plaats verdient. Wij kunnen niet gelooven, dat de belangrijkheid van dit onderwerp niet zoowel door vóór- als tegenstanders van het fusie-denkbeeld wordt gevoeld. Bij de beoordeeling van de gevolgen, die de bedoelde *fusie* hebben kan, met betrekking tot de *vorming* van den Inlander tot een voor oorlogs-

doeleinden bruikbaar element in het leger, *geschikt* om de veelomvattende taak te volvoeren, die ook *hem*, hetzij als eenvoudig strijder, hetzij als aanvoerder, al is het dan ook van slechts een zeer klein onderdeel in dat leger, op de schouders wordt gelegd, dient, om te beginnen, vastgesteld te worden of met den *tegenwoordigen* graad van slagvaardigheid van het Inlandsch element *volstaan* kan worden, vooral met het oog op mogelijke *invasie* van een Europeeschen of gelijkwaardigen vijand, dan wel of deze mogelijkheid een *verhooging* van die slagvaardigheid noodzakelijk maakt.

Naar *onze* overtuiging zal men bij die beoordeeling het laatste standpunt moeten innemen en wij vreezen niet, dat onze overtuiging niet door de groote meerderheid van het Indisch officierskorps zal worden gedeeld. Integendeel, er is veel, dat erop wijst, dat men in Indië reeds in die richting werkzaam is. De vraag, in hoeverre het Indische leger in dit opzicht door eene *fusie* gebaat zoude zijn, kan n. o. m. niet nauwgezet genoeg overwogen worden. Teleurstellingen, als een gevolg van te hoog gestemd optimisme, zouden een ramp voor dat leger na zich kunnen sleepen. Want hoe men over het Nederlandsche staats- of nationaal belang moge denken, slechts weinigen zullen het niet met ons eens zijn, dat men ook ginds te allen tijde moet kunnen beschikken over een leger, dat in alle opzichten deugdelijk en ten volle berekend is voor zijn dubbele taak. Duidelijk is het, dat om tot zulk een leger te geraken, vóór alles noodig is eene deugdelijke opleiding, zoo van den *mindere* als van den *meerdere* in dat leger, en niemand zal wel durven beweren, dat de eischen, die de oefening en de opleiding beheerschen, ginds lager gesteld kunnen worden dan hier. En wat den opleider, i. c. den officier, betreft, de eischen, aan hem als zoodanig op te leggen, zullen ginds hooger moeten zijn, omdat dáár bij het grootste deel van het leger, met name bij het Inlandsche element, de groote *moreele* factor, de *vaderlandsliefde*, niet kan worden verwacht, en omdat het dáár geldt de opleiding van een mensch, die niet alleen eene geheel andere taal spreekt dan de onze, doch die ook geheel andere maatschappelijke en zedelijke begrippen heeft dan wij en ook omtrent de wijze van oorlogvoeren opvattingen voedt, die van de onze in tal van opzichten verschillen. De Inlander moet vertrouwen *leeren* in onze wijze van bestrijding van den op Europeesche wijze georganiseerden vijand. Of wij *thans* in dat opzicht zijn vertrouwen reeds gewonnen hebben, de ondervinding alleên zal het *ons* kunnen leeren. En nu moge men daaromtrent de beste verwachtingen koesteren, de vraag is slechts of door ons gedaan wordt wat wij *kunnen* om met *rechtmatig* vertrouwen de toekomst tegemoet te gaan. Is dit niet het geval, en dat is *onze* overtuiging, dan kleeft er een gebrek aan onze wijze van opvoeden, want de ervaring heeft bewezen, dat het den Inlander in het algemeen niet aan de noodige militaire eigenschappen ontbreekt. De oorzaak van dat gebrek aan te geven is het hoofddoel van ons betoog en wij aarzelen niet, om hier openlijk te verklaren, dat de hoofdoorzaak schuilt in de

opleiding, die de a. s. officier, voor den Indischen dienst bestemd, speciaal met het oog op dien dienst, ontvangt, welke opleiding n. o. m. onvoldoende rekening houdt met de behoeften van het leger ginds. Dat wij bij de beoordeeling van die opleiding in het bijzonder het oog gericht hebben op de behoeften van dat leger voor wat betreft het *Inlandsch* element, is duidelijk, als men nagaat, dat dit element $\pm 80\%$ van de geheele legersterkte (aan minderen) uitmaakt; en op den voorgrond stellende, dat de overgrootste meerderheid van dat element uit *Javanen* bestaat en dat het Indische leger voor zijn aanvulling, bij een eventueelen oorlog tegen een buitenlandschen indringer, nagenoeg uitsluitend op den Javaanschen stam zal zijn aangewezen, spreekt het vanzelf, dat wij bij onze beschouwingen in de eerste plaats met dien stam rekening te houden hebben.

Het heeft ons in de hoogste mate verbaasd in het overigens zoo belangrijk en zoo sympathiek geschreven opstel: „Een paar gedachten over Nederlandsch-Indische Legerbelangen” van de hand van „Een Indisch officier” (Mil. Spect. n^o 10 van 1899), den volgenden zin aan te treffen (blz. 706):

„Grootsch wordt de taak van den z.g. fusie-officier, die hier als opvoeder, ginds als aanvoerder optreedt!”;

waarin de woorden *hier* en *ginds* vervangen schijnen te moeten worden door resp. de woorden *Nederland* en *Ned.-Indië*; of omgekeerd misschien? De geachte schrijver zal het toch wel met ons eens zijn, dat de taak van dien z.g. fusie-officier zal moeten zijn *opvoeder* en *aanvoerder*, *zoowel hier als ginds*.

Waar onze geachte collega een lans breekt voor noodzakelijke verbeteringen in de opleiding van den a.s. officier, bestemd voor den Indischen dienst, trof het ons, dat hij de na veler meening meest noodzakelijke verbetering (welke die is, moge uit het ondervolgende blijken) onbesproken laat en trouwens slechts met een enkel woord gewag maakt van het Inlandsche element, dat zulk een integreerend deel van het Ned.-Indische leger uitmaakt. Wel zegt hij o.m. dat het ook een dure plicht van den officier is den Inlander te leeren kennen, begrijpen en *waardereen*, maar jammer genoeg, is de schrijver op dit punt niet dieper ingegaan, want gaarne hadden wij zijn denkbeelden vernomen omtrent de middelen om ook in dit opzicht tot noodzakelijke verbeteringen te geraken, en in hoeverre ook bij een eventueele fusie die verbeteringen bereikt zullen kunnen worden.

Wij, Nederlanders, moeten den Inlander (en dus zeer zeker den *Javaan*) leeren *kennen*, *begrijpen* en *waardereen* als *mensch*, wij moeten ook *hem vormen* tot *soldaat*, ook op *zijn* geest en *zijn* karakter op *rationeele* wijze inwerken, opdat ook *hij* aan alle storende invloeden „wenn einst das furchtbare Getöse des Kampfes uns umgiebt, sinnverwirrend, nervenschütternd” langer weerstand kunne bieden.

Wij hebben bij onze verdere beschouwingen met dankbaarheid gebruik gemaakt van het zoo leerrijke en met zooveel kennis van zaken geschre-

ven artikel van RIDO: „de Indische landaarden in het Ned.-Indische leger en hunne militaire waarde”, voorkomende in het I. M. T. 1896 afl. 9, 10 en 11, en daaraan een en ander ontleend, wat ons tot staving van ons betoog noodig voorkwam. Overigens kunnen wij een aandachtige lezing van dat artikel niet genoeg aanbevelen aan allen, die oprecht belang stellen in het wel en wee van het Indische leger, waaraan *Nederland en zijn koloniën*, waaraan de *Nederlandsche Staat*, de bewaking van zoovele en zoo gewichtige *Nederlandsche* belangen moet en dus moet kunnen toevertrouwen.

Geven wij thans aan RIDO het woord, dan lezen wij op blz. 242 o.a.:

„Bij het beschouwen der militaire waarde niet alleen van het Javaansche, maar ook van alle andere Inlandsche elementen te velde (den „Amboinees, die uit een soort vocatie en liefde dient, misschien uitgezonderd) gebiedt de rechtvaardigheid niet uit het oog te verliezen, „dat de machtige drijfveeren van Vaderlandsliefde en nationaliteitsgevoel bij hen niet bestaan. Gevoelens van hoogere orde als: eer, „plicht en onafhankelijkheidszin, die in staat stellende gewone grenzen van menschenlijke veerkracht zelfs te overschrijden, die het een ieder wezen aangeboren gevoel van zelfbehoud het zwijgen weet op „te leggen, en het mogelijk maken, onder de grootste ontberingen, „zich de zwaarste inspanning van lichaam en geest te getroosten, dergelijke gevoelens zijn bij onze Inlandsche soldaten niet aanwezig (wij „voor ons hadden hier liever gezegd niet in *diezelfde* mate aanwezig „als bij den Europeeschen soldaat). Het zijn huurlingen in dienst van „hen, die hun ras overheerschen, en men zou onbillijk zijn, wanneer „men den Inlandschen soldaat met geringschatting bejegende en van „hem evenveel vergde als van zijn Europeeschen wapenbroeder, die, „uit welke lagen van de maatschappij ook gesproten, weet, *dat hij „begrepen wordt niet alleen*, doch zich ook bewust is, dat hij voor de „belangen en de eer van zijn land vecht. Integendeel, 't is de dure en „heilige plicht van den officier, te trachten, den Inlandschen soldaat te „verheffen, door 't gevoel van eigenwaarde bij hem aan te kweeken „en op te voeren, liefde voor den stand, waarin hij zich een loopbaan „koos, op te wekken, hem te *leiden* en te *vormen* tot een goed soldaat, „hem begrippen van trouw aan zijn vaandel en stand in te prenten, „en daardoor te vergoeden, wat hem van nature en tengevolge der omstandigheden ontbreekt (De cursiveeringen zijn van ons).”

„Op deze wijze zijn wij billijk tegenover onze minder bedeelde, en „zooveel lief en leed met ons deelende bruine wapenbroeders, en handelen wij ten slotte in het belang van onzen eigen roem en niet zelden „ook in dat van onze veiligheid.”

Juist! Nicht Drill! Nicht stumpfsinnige, sinn- und zwecklose Gleichmäsigekeitsübungen! *Sondern Erziehung zu einfachem tüchtigen Können für den Krieg, Erziehung zur Disciplin!*” (GERSCH. „Disciplin! oder Abrüsten!”)

Bij zijne beschouwingen omtrent de militaire waarde van het Javaansche element in het leger, komt RIDO tot de conclusie:

„Houdt men rekening met de (bovengeschetste) eigenschappen en hoe-
 „danigheden, en met de voorwaarde, dat de vorming tot soldaat *in alle*
 „*opzichten zorgvuldig moet zijn* (wij cursiveeren), dan kan de Javaansche
 „landaard ook te velde een voor het leger bruikbaar element worden.”

En waar Rido op blz. 233, sprekende van den Madurees, zegt:

„— maar... ook hier, evenals elders, is het zaak het element, dat
 „men behandelt, *grondig te kennen*; men moet hem vooral *leeren begrij-*
 „*pen*, en niet alleen in *letterlijken*, maar zeer zeker ook in *figuurlijken*
 „*zin de taal kennen*, die hij spreekt en daarnaar handelen”, geldt dit zeker
 in niet mindere mate voor den *Javaan*.

Is het bij den *Javaan* niet evengoed waar, dat, om zijne geoeffend-
 heid zoo hoog mogelijk op te voeren het noodig is, dat hij dengene, die
 hem aanvoert, met hart en ziel zij toegedaan; dat ook zijn tucht in de
 hitte van het gevecht moet voortspruiten, minder uit onderworpenheid
 aan den meerdere, al is dat ook een raseigenschap van hem, doch
 meer uit een soort vertrouwen in hem, dien hij als zijnen aanvoerder
 moet gehoorzamen? Geldt niet voor den *Javaan* in dezelfde mate de
 kracht van DARWIN's stelling: „het kernpunt der discipline is gelegen
 in wederzijdsch vertrouwen!?” Natuurlijk wel, zouden wij zeggen en
 hiermede zijn wij genaderd tot het hoofdpunt van ons betoog.

Wij moeten niet alleen in letterlijken, maar zeer zeker ook in figuur-
lijken zin de taal kennen, die hij spreekt en daarnaar handelen. Wij
 moeten den *Javaan* vertrouwen *inboezemen* en dit doen wij het best
 en natuurlijkst in *zijn taal*. Wij moeten op *zijn geest* en *zijn karakter*
 inwerken en de meest rationeele weg, die daartoe leidt, is de bestu-
 deering van *zijn taal, maatschappelijke en zedelijke* begrippen.

Indien het waar is, dat de *Javaan* zeer gehecht is aan zeden, gebrui-
 ken en voorvaderlijke instellingen, en men hem een grooten ondiens-
 bewijst, door hem te dwingen daarvan af te wijken (Rido, blz. 237);
 indien het waar is, dat het met de verstandelijke vermogens van den
 Javaanschen soldaat gewoonlijk zeer pover gesteld is, hoewel dan aan
 sommigen, vooral uit de meer goeode klassen gesproten, een zekere
 intelligentie niet kan worden ontzegd, terwijl het kader, dat daaruit
 wordt getrokken, niet gezegd kan worden hoog te staan; volgt daar
 dan niet met des te meer klem uit, dat de kennis van de Javaansche taal,
 zeden en gewoonten voor ons, Indische officieren, *onontbeerlijk* is; dat er
 iets aan onze wijze van opleiding niet deugt, wanneer in weerwil van
 een *zekere intelligentie* het gehalte van het Javaansche kader *niet hoog*
 genoemd kan worden?

Zeer zeker. Onze opleiding *kan* niet deugen, omdat wij, althans voor
 verreweg de grootste meerderheid, de *taal* van den *Javaan* niet kennen,
 noch in letterlijken, noch in figuurlijken zin. De hoofdschuld daarvan is
 niet bij *ons* te zoeken, maar in de opleiding, die men ons geschonken
 heeft. Die opleiding *was* en *is nog* in dit opzicht beslist onvoldoende.
 Men heeft bij die opleiding de behoeften van het Indische leger niet
erkend en dus niet *gevoeld*.

Rido heeft wel eens hooren beweren (wij durven zeggen, dat het in 't Indische leger een steriotype uitdrukking geworden is), dat de Inlandsche soldaat eerst goed wordt in zijn tweede verband, en werkelijk, zegt hij, en zeggen ook wij, daarin is veel waars gelegen; bij eenig nadenken is dit echter natuurlijk. Wij gevoelen veel voor Rido's opvattingen, waar hij de redenen ontvouwt om dit *natuurlijk* te vinden (blzn. 234 en 235). Doch wij vragen Rido of de redenen, die hij aanhaalt, t. w.: dat wij te doen hebben met een man, die, aan zijn bergen of de zee gewoon, in zijn heimat een geheel andere levenswijze volgt dan van hem in dienst gevergd wordt; dat voeding, kleeding, ligging, arbeid, alles hem vreemd is en hemelsbreed verschillend van hetgeen hij gewoon is; — de eenige redenen *kunnen* zijn, dat zoo'n natuurkind, zelfs aangenomen, dat hij geheel uit vrijen wil en zonder pressie van hoofden en familieleden den wapenrok koos, in den eersten tijd (dat wil dan toch zeggen een tijdperk van ongeveer zes jaren) zich niet voegen kan naar het enge keurslijf der discipline? Neen Rido, wij zijn overtuigd, dat de fout dieper schuilt, dat die zit in het feit, dat wij Kromo niet *kunnen* opvoeden, zooals het behoort, zoolang wij zijn taal niet kennen. Immers dezelfde verschillen in levensomstandigheden gelden toch in hoofdzaak ook voor den Nederlandschen milicien bij zijn indiensttreden, en al is het ook waar, dat wij bij onze opleiding ginds niet in denzelfden tijd dezelfde resultaten *mogen* verwachten als hier, naar onze bescheiden meening kan toch als zeker worden aangenomen, dat een tijdperk van zes jaren te lang, veel te lang is, om den Inlander tot een goed bruikbaar soldaat te vormen. Wij willen niet beweren, dat een tijdperk van eenige maanden voldoende zoude zijn, om den Nederlandschen milicien tot soldaat op te voeden, dit ligt niet binnen onze bevoegdheid, en zeer zeker is daartoe bij den Inlander veel meer tijd noodig, maar fusschen twee of drie en zes jaren ligt, dunkt ons, nogal een belangrijk verschil.

Wanneer het waar is, dat de Javaan geen geboren soldaat is, maar op en top een boer, en een stil tevreden leven met vrouw en kinderen in een bamboe hutje, te midden zijner sawah's en bij zijn karbouwen, hem meer aantrekt dan het rumoerige soldatenleven, dan wijst dit er op, dat een intensieve militaire opleiding vooral voor hem in hooge mate noodzakelijk is (Rido, blz. 239).

Indien het waar is, en dat moet helaas erkend worden, dat de goede resultaten, die de werving onder het Javaansche volk niettemin steeds heeft, ook minder moet worden toegeschreven aan neiging voor den militairen stand, dan wel aan een zekere pressie vanwege het Inlandsche bestuur, ook wel van op het handgeld azende ouders en familieleden, en zeer zeker ook aan de armoede van sommige overbevolkte streken, en het een feit is, dat uit de armste streken de meeste recruten getrokken worden, dan is dit een bewijs te meer, dat wij den Javaan tot nog toe geen liefde voor den militairen stand hebben kunnen inboezemen, en dat is *natuurlijk*, zoolang ons het eenige, machtigste

en meest rationeele middel om tot zijn *gemoed* door te dringen, om het noodzakelijk wederzijdsch vertrouwen op te wekken, ons ontbreekt: *de kennis van de Javaansche taal.*

Niemand toch zou er aan denken zich geschikt te voelen om een Franschen boer bijv. tot soldaat te vormen, voordat hij in de allereerste plaats behoorlijk Fransch verstond, om met dien boer te kunnen spreken, en toch staat die Fransche boer in zijn begrippen en levensopvattingen dichter tot ons dan de Javaan. Ja, maar het Javaansche kader, hooren wij al zeggen, is toch door een langdurigen omgang met ons volkomen in staat onze wenschen aan den rekrut over te brengen, hem op te leiden, zooals wij dat verlangen. Neen, lezer, niet het kader, *wij*, de officieren, zijn in de eerste plaats geroepen, om den soldaat op te leiden, hem te vormen voor zijn moeilijke taak, vooral wanneer men moet aannemen, dat het Javaansche kader, tegenwoordig nog, niet *hoog* staat. En dat kan, wanneer de voorbereiding, die *wij* genieten, beter wordt.

Maar, zal men misschien aanvoeren, aan de inrichtingen van onderwijs tot opleiding van officieren wordt toch eene Inlandsche taal: het *Maleisch*, onderwezen en daarmee hebben wij ons tot nog toe weten te behelpen. Juist, lezer, daarin schuilt de groote fout, men leert ons het *Maleisch*, terwijl we hoofdzakelijk met *Javanen* te doen zullen hebben. We hebben ons altijd maar zoo goed en zoo kwaad als het ging moeten *behelpen*.

Het Maleisch, dat wij op de schoolbanken leeren, d. i. het zoogenaamde Riouwsch dialect, wordt als zoodanig slechts in een betrekkelijk klein deel van den Indischen archipel gesproken. Dit zuiver Maleisch kent de Javaan niet en, goed gesproken, verstaat hij het niet. Wij hebben er persoonlijk de meest doorslaande bewijzen van ondervonden, dat de Javaansche militair, zelfs al was hij reeds jaren in dienst, de in het Maleisch vertaalde reglementen en dienstvoorschriften, de verschillende Maleische leesboekjes, die men gemeenlijk op de korpscholen aantreft, niet begrijpt. Hij kent die taal niet en trouwens waar vandaan zou hij die moeten kennen?

In de inleiding tot de spraakleer der Maleische taal van D. GERTH VAN WIJK lezen wij:

„Het Maleisch is de taal, die gesproken wordt door de bevolking van „Midden-Sumatra van de oost- tot de westkust, het schiereiland Malakka „met de ten zuiden daarvan gelegen eilandengroepen en in de Maleische koloniën op Borneo's Westkust. Daarenboven heeft zich het „Maleisch door den geheelen O.-I. archipel verspreid als de taal, die „door vreemde handelaren gebruikt wordt in hun aanrakingen met „bevolkingen, wier taal zij niet machtig zijn. Dat Maleisch heeft zich „natuurlijk door het opnemen van woorden, uitdrukkingen en vormen „gewijzigd naar de taal der streek, waar het ingevoerd werd, en is dus „nergens zuiver; het is dan ook trouwens niet geworden de taal der „eigenlijk inheemsche, maar die der vreemde gemengde bevolking,

„welke zich daar gevestigd heeft. De Inlander drukt zich ondertusschen „ook in dat locale Maleisch, althans tegenover niet-Europeanen, naar „Maleisch-Polynesische taalopvatting uit, zoodat zijn taal niet gelijk te „stellen is met de door den Europeaan meestal gebruikte, die gewoon- „lijk niets is dan een Europeesche met Maleische woorden en waarbij „met de meeste vrijmoedigheid tegen het Polynesische taaleigen gezon- „digd wordt.

„Onzuiver Maleisch heeft in de wandeling den naam gekregen van laag- „Maleisch, in tegenoverstelling van zuiver-Maleisch, dat dan hoog-Maleisch „heet (Een verkeerde benaming, zooals verder uit die inleiding blijkt).”

Tot zoover de Heer GERTH VAN WIJK. Het z.g. kazerne-Maleisch nu, is, als het kan, van nog lager allooi dan het bovenbedoelde onzuivere Maleisch. En dit kazerne-Maleisch is eene taal, die men met goeden wil, ook zonder voorbereiding, na eenige maanden verblijf in Indië vol- doende machtig kan zijn. Het is een taal, die men ook eigenlijk alleen door den omgang met de Inlandsche minderen leert, want haar ontbreekt elken grammatischen grondslag. En al valt er een groot verschil te constateeren tusschen het kazerne-Maleisch, dat de Indo tot zijn Javaansche minderen spreekt, als hij de Javaansche taal zelf niet machtig is, en het kazerne-Maleisch, waarvan de Europeesche officieren zich gemeen- lijk bedienen tegenover hunne Inlandsche inferieuren, om de eenvoudige reden dat de Indo door zijn jarenlangen omgang met Inlanders van allerlei ras zich de kennis van een groote hoeveelheid zoo Javaansche als andere woorden heeft eigen gemaakt, zoo valt niet te loochenen, dat dit slechte Maleisch van den Indo, waarmede hij veel meer resultaten bereikt tegenover den Javaan bijv., dan wij met *ons* kazerne-Maleisch, door ons niet geleerd kan worden, dan door een zeer gemeenzamen omgang met den Inlandschen mindere, een omgang die uit den aard der zaak tusschen dezen en den officier niet *kan* bestaan. Dat kazerne-Maleisch van den Indo is het bovenbedoelde locale Maleisch, naar Maleisch-Polynesische taalopvatting en daarvoor vallen geen taalregels te geven. Het gevolg daarvan is, dat de meeste Europeanen dat Maleisch dan ook zeer slecht kennen. Nog eens, het Maleisch, dat wij op de schoolbanken leeren, kent de Javaan niet; tegenover hem kunnen wij het dus niet gebruiken; ergo wij vergeten het geleerde door gebrek aan practijk, want alleen tegenover den Maleier, die in ons leger slechts zeer sporadisch voor- komt, zouden wij nut uit die taal kunnen trekken. Wij mogen de ken- nis van het zuivere Maleisch evenwel niet onderschatten. Bij politieke aanrakingen, in den omgang met Inlandsche hoofden en in correspon- dentiën daarmede, is het zuivere Maleisch de officieele taal, maar deze zaken behooren n.o.m. meer tot het ressort van den Gen. Staf dan van den gewonen troepenofficier. Bovendien is het hier de vraag niet of de kennis van het Maleisch niet wenschelijk is, maar of de kennis van het Javaansch niet *noodzakelijker* is en dit laatste is naar onze overtuig- ing wel het geval en onze meening wordt door zeer velen in het Indische leger gedeeld.

Is het bovendien niet dwaas, dat een *Nederlander*, die een *Javaan* moet opleiden, daarbij gebruik maakt van het *Maleisch*. Even dwaas als wanneer een Engelschman bij voorbeeld bij de opleiding van een *Nederlander latijn* ging spreken en dan in stede van goed *latijn*, een taal, die eigenlijk den naam van *latijn* niet verdient. Het kazerne-Maleisch is als zoodanig een *slecht* middel bij de opleiding van den *Javaan*. Noch wij, noch de *Javanen* kunnen in die taal behoorlijk, wij onze, en zij hunne gedachten uitdrukken. Men breke dus, en wel zoo spoedig mogelijk, met dat verkeerde systeem, waarvan elkander *niet* begrijpen maar al te vaak het noodlottig gevolg moet zijn. Uit een rationeel oogpunt beschouwd, heeft men slechts te kiezen tusschen twee stelsels: of van den *Javaan* te eischen, dat hij *Nederlandsch*, of van den officier dat hij *Javaansch* spreke — en dan verdient het laatste stelsel n.o.m. natuurlijk de voorkeur. Immers, afgescheiden nog van het tegennatuurlijke om van ettelijke duizenden minder ontwikkelden de kennis van een andere taal dan de hunne te eischen, alleen om het eenigen honderden meer ontwikkelden gemakkelijker te maken, zou het eerste stelsel uit een paedagogisch oogpunt af te keuren zijn. De best *Nederlandsch* sprekende *Javaan*, zal *Javaansch* blijven *denken* en *voelen*. *Wij* zijn het juist, die moeten leeren te denken en te voelen als een *Javaan*, om hem als *mensch* op zijn juiste waarde te leeren beoordeelen. Daartoe is noodig, dat wij *zijn* taal, *zijn* zeden en *zijn* gewoonten kennen en begrijpen. Daardoor krijgen wij een beter inzicht in de drijfveeren van zijn handelingen, daardoor kunnen wij *beter* en *rationeeler* op zijn *geest* en *karakter* invloed oefenen. De *Javaan* in het leger is thans nog in vele opzichten een gesloten boek voor ons. Als wij zijn vertrouwen niet hebben kunnen winnen, dan is dit grootendeels *onze* schuld, omdat wij ons niet aan hem begrijpelijk hebben weten te maken en hij zich niet aan ons. Willen wij den *Javaan* tot ons opheffen, dan moeten wij beginnen tot hem af te dalen; onze meerdere ontwikkeling stelt ons daartoe in staat. Diegene onder onze *Indische* collega's, die, zelf de *Javaansche* taal niet machtig zijnde, wel eens bij een *Javaansche* compagnie gediend hebben, waarbij ook een officier ingedeeld was, die de taal goed kon spreken, *moeten* opgemerkt hebben, dat die officier reeds door die taalkennis alleen, bij zijn inferieuren een grootere mate van onderscheiding, van prestige genoot, dan zijne in dit opzicht minder bekwame collega's. Wij althans hadden meer dan eens gelegenheid, zulks op te merken. Welnu, wijst dit feit alleen er niet voldoende op, van welk belang die taalkennis is. Trouwens wij achten het niet noodig hier nog breeder op dit onderwerp in te gaan. Wij zijn er van overtuigd, dat allen, die het *Indische* leger kennen en waarachtige belangstelling daarvoor gevoelen, er evenzoo over denken als wij. Wij hebben het onzen plicht geacht, nu dat leger in deze dagen van den fusiestrijd veel meer dan ooit zich in de belangstelling van velen, ook van hen, die het niet kennen, mag verheugen, en nu misschien meer dan ooit het gunstige tijdstip aange-

broken is, om aan te dringen op noodzakelijke verbeteringen, onze denkbeelden in overweging te geven aan hen, die behalve over meerdere bevoegdheid tot oordeelen beschikkende, ook, meer dan wij, in staat zijn aan dat leger die verbeteringen te schenken; in de eerste plaats voor wat betreft de opleiding van den officier bestemd voor den Indischen dienst, en dan speciaal met betrekking tot het Indische gedeelte zijner studie, waarin o.m. naar onze besliste overtuiging, het onderwijs in het *Maleisch* moet vervangen worden door dat in het *Javaansch*. Wel is waar, is deze laatste taal veel moeilijker en zal men bij de bestudeering daarvan minder spoedig op positieve resultaten kunnen wijzen, maar het is toch, dunkt ons, niet te optimistisch gedacht, wanneer wij aannemen, dat bij den gemiddelden officier, na een deugdelijk en oordeelkundig geregeld onderwijs gedurende drie opleidingsjaren, een voldoende vasten grondslag gelegd kan zijn, waarop hij zijn verdere studiën zal kunnen bouwen. Om toch de Javaansche taal goed te leeren gebruiken moet men te midden der Javanen verkeerden. Het is niet aan te nemen, dat de officier na die drie voorbereidingsjaren reeds zoover op de hoogte der Javaansche taal zijn zal, dat hij er al dadelijk bij aankomst in Indië met vrucht gebruik van zal kunnen maken. Voor de meesten zullen nog minstens een tweetal jaren van degelijke en ijverige practische oefening noodig zijn eer zij zullen kunnen zeggen: onze Javaansche soldaten kunnen steeds met ons en wij met hen behoorlijk Javaansch spreken. Doch wat doet dit er toe, mits men slechts het resultaat bereike, dat men zich wenscht. Mocht dit opstel er toe kunnen bijdragen, dat de noodzakelijkheid, of ten minste de wenschelijkheid van de door ons bepleite verbetering worde erkend, welnu dan achten wij onze moeite ruimschoots beloond.

Dat wij bij onze beschouwingen de andere landaarden op den achtergrond hebben gesteld, ligt voor de hand, omdat hun gezamenlijke sterkte slechts ongeveer $\frac{1}{4}$ bedraagt van het Javaansche element.

Omtrent den Ambonees en den Menadonees, die zeker wat hunne militaire eigenschappen betreft, van alle Inlandsche elementen het meest op den voorgrond treden, zij het ons vergund korthedshalve naar het uitmuntend artikel van Rido in het I. M. T., te verwijzen. Uit hoofde van hunne aangeboren martiale eigenschappen en hunne meerdere intelligentie en leergierigheid worden de bezwaren, aan hunne opleiding verbonden, minder moeilijk dan bij de andere Inlanders, zoodat ook bij die opleiding met meer vrucht gebruik zal gemaakt kunnen worden van het kazerne-Maleisch. Maar bovendien, al is het in theorie volkomen waar, dat met het oog op de opleiding van iederen landaard afzonderlijk, de kennis van de taal van dien landaard minstens genomen wenschelijk is, zoo moeten wij onze eischen tot het bereikbare beperken, om niet aan andere studiën, die even noodzakelijk of wenschelijk zijn, tekort te doen. Dat eischt de practijk. En hier zouden wij de pen kunnen neerleggen met den hartgrondigen wensch, dat onze boven ontvouwde denkbeelden in goede aarde mogen vallen, doch wij willen

dit niet, alvorens een verwijt aan het Indisch officierskorps, dat wij naar aanleiding van ons opstel van de zijde van eenige felle voorstanders van het fusie-denkbeeld verwachten, bij voorbaat te beantwoorden, hopende daardoor een onverkwikkelijk debat op dat punt te voorkomen. Wij verwachten, dat aan dat korps, door die voorstanders, zal toegevoegd worden: „Waarom hebt gij, Indische officieren, terwijl de meerderheid onder U voelde, dat de kennis van de Javaansche taal U onontbeerlijk is, U zelve, uit eigen beweging, dat niet eigen gemaakt, wat men bij Uwe opleiding verzuimd heeft U te geven? Dat was Uw plicht als officier, in het belang van het leger waarin gij dient, enz., enz.” Wanneer men het genoeg heeft te behooren tot een officierskorps, waaraan successievelijk door verschillende voorstanders der samensmelting verweten wordt: gebrek aan wetenschappelijke ontwikkeling, gebrek aan waardeering van een hoog wetenschappelijk gehalte in een officierskorps, gebrek aan beleid en ten slotte gebrek aan vaderlandsliefde (kan het nog meer, vragen wij), dan zoude het ons volstrekt niet verwonderen, als gebrek aan plichtsgevoel nog daarbij gevoegd werd.

Och plicht, plichtsgevoel en plichtsbetrachting zijn zeer schoone woorden, doch het is eenvoudig onmenskundig om van het plichtsgevoel in zulke zaken alles te verwachten. Het plichtsgevoel moet opgewekt en gesteund worden door het eigenbelang van het individu te prikkelen. Hoe sterker die prikkel, hoe meer de plicht ook betracht zal worden. Dit zien we in het dagelijksch leven altijd en overal. Te velde zijn we gewoon de uitmuntende plichtsbetrachting in het oog vallend te belooenen en dit is zeer juist gezien. De belooning prikkelt tot „Tha-tendrang”, streelt de eigenliefde en stemt tot navolging. Welnu evengoed als men die plichtsbetrachting te velde waardeert, evengood moet men elke buitengewone plichtsbetrachting, op welk gebied ook, waardeeren en liefst goed waardeeren. Dit is billijk en bovenal practisch. Hoe grooter de belooning, hoe beter resultaten. Wij zien dit in het leger als 't ware iederen dag, hetzij in den vorm van gewone of buitengewone promotiën, militaire ordeteekenen, carrière belovende plaatsen, etc., etc., want strikt genomen zoude men juist in het leger zoo oneindig veel, zoo niet alles onder de rubriek *plicht* kunnen brengen. En de *gewone* plichtsvervulling wordt immers *ook* beloond, niet het minst te velde.

Welnu het Javaansch is een zeer moeilijke taal, en de grondige bestudeering daarvan, stelt hooge eischen aan tijd, studiezijn en werkracht van hem, die een dergelijke studie aanvaardt, vooral als het hem aan een degelijke voorbereiding tijdens zijn opleidingstijd heeft ontbroken. Aanvaardt hij die studie toch en brengt hij haar tot een goed einde, welnu dan valt hij in de termen voor een belooning wegens buitengewone plichtsbetrachting, in welken vorm die ook geschiede, mits het *eigenbelang* van den persoon er slechts sterk mede gebaat is. Men make zich toch niet wijs, dat bijv. één officier — zeer enkelen natuurlijk uitgezonderd, voor wie de studie als 't ware een hartstocht is — zich voor

de Hoogere Krijgsschool zal bekwamen, als hij daar zijn eigenbelang niet mede gebaat meent. Het belang van het leger en van den lande, al wordt dat er ook indirect mede gediend, is vreemd aan de ambitie van den candidaat. De hoop op een aanlokkelijker, beter gesalarieerde en meer geziene betrekking in het leger; de hoop, zijne kansen om carrière te maken te verbeteren, prikkelt hem tot die studie. Aan zijnen geest vertoonen zich al die zaken, die hij in zijn eigen belang zich toewenscht, als even zoovele belooningen in het verschiet, voor de officers die hij zich thans getroost. En juist in dit opzicht, wordt n.o.m. nog te weinig gedaan in het Indische leger, in het belang van de Inlandsche taalstudie. Wel spreken algemeene orders van de wenschelijkheid dier studie en vermanen de chefs den lust tot die studie bij hunne inferieure officieren aan te wakkeren, doch daarbij blijft het. Ook zijn, naar wij vernemen, stappen gedaan om te verkrijgen, dat geldelijke belooningen uitgelooft zouden worden voor het behalen van akten van bekwaamheid in verschillende Inlandsche talen, maar bij die stappen schijnt het gebleven te zijn, althans van geldelijke belooningen is voorhands nog geen sprake. En toch dit zoude een practisch middel zijn, dat wij ten zeerste zouden toejuichen. Wanneer daardoor bereikt werd, dat in stede van, zooals de Heer Thomson zegt, (verslagen K. W. S. 1898/99 blz. 482) gelijk thans „geen 2/10 officieren eenigszins dragelijk Javaansch spreken”, de groote meerderheid der officieren die taal behoorlijk machtig werd, dan zouden de daaruit voortvloeiende uitgaven uit 's Rijks-schatkist niet alleen *gewettigd* zijn, doch wij zouden het alweer een staaltje van slecht begrepen, echt Nederlandsche, zuinigheid vinden, wanneer dit bij uitstek practisch middel niet aangegrepen werd. Werkelijk, gij hebt gelijk, Indische collega, waar gij in Uw opstel „Een paar gedachten over Ned.-Indische Legerbelangen” er op wijst, dat . . . „the fault of the Dutch is offering too little and asking too much”.

Misschien zal men ons ook tegenvoeren, dat, hoewel thans aan de H. K. S. de gelegenheid geopend is voor de Indische leerlingen om zich op de Javaansche taalstudie toe te leggen, eerst sinds de beide laatste jaren alle leerlingen de colleges in die taal volgen (zijnde dat studievak facultatief gesteld), en hieruit de gevolgtrekking maken, dat zelfs bij de Indische leerlingen dier inrichting, het zg. „puik, puik” van het Indische leger, de behoefte aan de Javaansche taalkennis niet gevoeld wordt. Welnu, ook hier is het ontbreken van een krachtigen stimulans de hoofdoorzaak daarvan, terwijl gebrek aan tijd, ditmaal in weerwil van de Hollandsche winteravonden, belemmerend werkt om behoorlijk partij te kunnen trekken van de Javaansche colleges; gebrek aan tijd, doordat de opleiding van den a.s. Indische officier, zoowel aan de K. M. A. als aan den Hoofdcursus te Kampen, voor het specifiek Indische gedeelte dier opleiding nog zóó stiefmoederlijk bedeed is, dat aan de inrichting tot hogere vorming heel wat tijd moet besteed worden om in te halen, hetgeen bij de opleiding tot officier heeft ontbroken.

Wij verwijzen hieromtrent korthedshalve naar het meergemelde

opstel van onzen Indischen collega in „De Mil. Spect.” jaargang 1899, no. 10.

Wat nu de eventueele consequenties eener *fusie* aangaat, met betrekking tot de opleiding van het Inlandsch element in het Indische leger, wij voor ons hebben geen enkele reden om in dat opzicht juist zoo optimistisch gestemd te zijn. Wij kunnen nu niet zoo kalm weg de belangrijkheid van de Hollandsche winteravonden voor het Indische leger inzien. „*Veel beter gelegenheid tot studie dan een Indische achtergalerij, dat kan men hier zomers immers reeds waarnemen, en dan zooveel meer tijd tot studie,*” ach ja, allemaal waar en mooi maar in *theorie*, de *practijk* zal dat nog alles moeten leeren. Maar bovendien, men vormt nu eenmaal geen practische officieren, in allen deele geschikt voor den Indischen dienst, in Hollandsche winteravonden en bij warme kachels. Die worden daar ginds gevormd, in het actieve leven. Opvoeders van den Javaan worden ginds gekweekt, niet hier.

Het komt ons voor, dat men bij de beoordeeling van de wenschelijkheid of noodzakelijkheid eener fusie, zich in de eerste plaats ernstig rekenschap dient te geven van de behoeften van het leger dáár; niet alleen voor wat betreft de *aanvulling*, maar bovenal voor wat betreft de *opleiding*. Eerst daarna zal men kunnen nagaan of de voorwaarden, waaraan de Indische officier moet voldoen, ook bereikbaar zijn voor den zg. fusie-officier, zonder aan de belangen van het leger in het moederland tekort te doen. Des Heeren THOMSON's opvatting is nu wel, dat de vraag: *hoe zal het Indische leger het beste voor zijn taak berekend zijn?* wel van veel belang is, maar toch niet de eerste vraag moet zijn, dat daarentegen de hoofdvraag is: *zal de fusie in het belang zijn van den Nederlandschen Staat?* Welnu, onze overtuiging is, dat het antwoord op de eerste der beide vragen de grondslag moet zijn voor de beoordeeling van de waarde eener fusie. Juist met het oog op de feiten, die de jongste geschiedenis ons heeft doen zien en dus met het oog op mogelijke gebeurlijkheden in de naaste toekomst, moet n.o.m. de fusie beheerscht worden door de eerst gestelde vraag, en zulks *in het belang van den Nederlandschen Staat*. De Heer THOMSON moge dan, naar zijn meening, een *hooger* standpunt innemen, wij voor ons meenen een *beter* te hebben gekozen, opdat de vox populi onzer vijanden, (zooals de Heer THOMSON dat noemt): „brani tetapi bodoq” zich niet wijzige in „brani tetapi lebih bodoq”.

Men geve zich eerst behoorlijk rekenschap van de eischen, waaraan de officier voor den Indischen dienst behoort te voldoen, men houde daarmede bij de opleiding, veel meer dan thans het geval is, rekening, en men onderzoekte daarna, in hoeverre alle eischen te combineeren zijn in één middelmatig persoon. Vreemd, de voorstanders der fusie gaan bij een beoordeeling van den invloed dier fusie op het Indische leger, steeds uit van den grondslag: *Hoe is het Indische leger thans?* kan ook bij een fusie aan dezelfde noodzakelijke voorwaarden voldaan worden? en vatten dan alleen nog maar de *aan-* en *bevelvoering* in het oog. Alleen voor wat betreft de *aanvulling* van het officierskorps, stellen zij zich de

vraag: Hoe moet het Indische leger zijn? En dit juist moet n. o. m. de vraag zijn, die aan *alle* beschouwingen ten grondslag moet liggen: *Hoe moet het Indische leger zijn en hoe krijgen wij dat op de beste wijze gedaan, met of zonder fusie?*

Och voor die wetenschappelijke bate, welke in die fusie zou zetelen, wij gevoelen er zoo weinig voor, en toch dat kunnen wij den Heer THOMSON verzekeren, dat wij zeer veel waarde hechten aan een hoog wetenschappelijk peil in het officierskorps, zoolang dat den practischen zin niet benadeelt, maar waarlijk wij vreezen zoo voor wetenschappelijke overlading, die eindigen moet in wetenschappelijke stompzinnigheid, die „schrijftafels” vormt, in stede van officieren, practisch bruikbaar voor de taak, die men hun op de schouders moet leggen.

Wij herhalen, dat wij volstrekt geen reden hebben om zoo optimistisch gestemd te zijn voor de gevolgen eener *fusie*, met betrekking tot de opleiding van den Inlandschen soldaat. Immers de grootste voorvechters van het fusie-denkebeeld geven in hunne geschriften blijk, dat zij de behoeften van het Indische leger in dit opzicht niet kennen. De Heer THOMSON toch, noemt de taal, als argument tegen de fusie erg zwak, en de vrees, dat de samensmelting van *schadelijken* invloed op de taalkennis zijn zal, toch wel wat overdreven, omdat thans geen 2% der officieren eenigszins dragelijk Javaansch spreken, en men de officieren, die de Atjeesche taal kennen, wel met den vinger kan aanwijzen; terwijl geldelijke belooningen moeten worden uitgelooft om te verkrijgen, dat men zich meer op taalstudie toelegt. „Als het werkelijk noodig is,” (erkent de Heer THOMSON dan die noodigheid niet?) zegt hij, „dat de officier meer van Inlandsche talen kent, dan werkt gebrek aan voldoende tijd zeker belemmerend, en wijs ik weer op de winteravonden van den fusie-officier” (Zie Verslagen K. W. S. 1898/99 blz. 482).

In de eerste plaats zij hier opgemerkt, dat de Heer THOMSON zich op een geheel verkeerd standpunt plaatst, door te vragen hoe het *thans* bij het Indische leger met die taalstudie gesteld is. De vraag is of *verbetering* in dat opzicht noodzakelijk is of niet, en *hoe* die verbetering het zekerst verkregen zal worden. Trouwens, dat het met die taalstudie op het oogenblik niet schitterend gesteld is, de opleiding is daaraan de hoofdschuld; en niet het gebrek aan voldoende tijd, maar het gebrek aan een krachtigen prikkel tot die studie, werkt belemmerend. Bovendien, wanneer de Heer THOMSON telkens in vergelijkingen treedt met het Britsch-Indische leger, juist waarbij, voorzover de niet Europeesche regimenten betreft, geen fusie-officierskorps bestaat, had hij juist het voorbeeld, dat Engeland ons geeft, door de Inlandsche taalstudie aan te wakkeren met flinke geldelijke belooningen, moeten aanprijzen. Dit zal ook in zijn stelsel tot betere resultaten leiden dan Hollandsche winteravonden alleen.

Zeker, gebrek aan *voldoenden* tijd moet belemmerend werken op de studie. Maar dat het, onder het tegenwoordig stelsel, den Indischen officier aan *voldoenden* tijd zoude ontbreken voor studie, spreken wij

den Heer THOMSON beslist tegen. Trouwens, om zijn betoog te staven, wijst hij op hetgeen 35 en bijna 20 jaren geleden te dien opzichte verkondigd is (zie noot 2 op blz. 450) en neemt daarbij aan, dat alle omstandigheden, die *toen* belemmerend werkten, ook *thans* nog in gelijke mate van invloed zijn. Behoeven wij er hier nog op te wijzen, dat het Indisch officierskorps van *heden*, niet meer in dezelfde omstandigheden verkeert als dat van een kwart eeuw geleden? Het klimaat is als factor dezelfde gebleven; maar leert de practijk niet dagelijks, dat de ongunstige invloed van dezen factor waarlijk zoo groot niet is? Gebrek aan waardeering, van hetgeen ginds op het gebied van studie gepresteerd wordt, alleen kan dit in twijfel trekken.

Het is niet de *zee* van tijd, die tot een hoog wetenschappelijk gehalte in het officierskorps leidt, maar wel het *gebruik* van den tijd, dien men beschikbaar heeft. En de Indische officier heeft onder het tegenwoordig régime, in verreweg de meeste gevallen, ruimschoots den tijd om zich in alle opzichten voor zijn vak te bekwamen. Al moge het nu waar zijn, dat in Indië in de meeste gevallen het klimaat van den officier een *grootere* mate van energie eischt dan hier te lande, om zich geregeld aan studie te wijden, met goeden wil (en deze wat meer geprikkeld, waar noodig en de practijk zulks eischt) is het waarlijk niet zulk een groote zelfoverwinning, om zich ernstig daarmede bezig te houden. De practijk leert ook dit.

Trouwens de Nederlander, die Indië niet van eigen aanschouwing kent, heeft van zijn lange winteravonden al zeer slecht partij getrokken om op de hoogte te komen van zijn koloniën én dit was nog meer *plicht* van hem, dan van den Indischen officier om zich, hoewel in het geheel niet daarvoor onderlegd, op een der moeilijkste talen, het Javaansch, toe te leggen, want hij, die Nederlander, heeft een stem in het kapittel, waar het geldt een rijk van 30 millioenen inwoners te regeeren en te beschikken over de belastingpennigen van den Javaan, op een wijze zooals die *hem* het beste toeschijnt. Is dit mogelijk zonder een recht begrip van de behoeften van den Javaan? Ook wij verwijzen hiervoor naar het op blz. 426 van genoemd Verslag voorkomende citaat (noot 1 uit des Heeren HASSELMANS opstel in de „Ind. Gids”, en overigens naar de Verslagen der Zittingen van onze Volksvertegenwoordiging.

Maar al is het waar, dat winteravonden zich beter leenen tot ernstige studie, dan Indische koele of niet koele achtergalerijen, mag daarom maar *aangenomen* worden, dat die winteravonden *ook* de Indologische studiën ten goede *zullen* komen, wanneer de fusie-officier van zijn eerste detachering in het moederland is teruggekeerd en het vooruitzicht heeft, dat het nog ettelijke jaren kan duren, vóórdat hij den Indischen bodem weer zal betreden? Dat moge in *theorie* waar zijn, maar de *practijk* kan ons in dat opzicht nog geen enkelen waarborg stellen. Bovendien men ontveinze het zich niet, dat het grootste gedeelte van den tijd, waarover de fusie-officier in het moederland te beschikken zal

hebben, in beslag genomen zal moeten worden door studiën van geheel anderen aard. — Overlading van de hersenen is schadelijker nog dan die van de maag.

Ook de Heer Jhr. RAM geeft blijk de werkelijke behoeften van het Indische leger, wat betreft de taalkennis, niet te *voelen*. Z. W. E. Gestrschijnt het kazerne-Maleisch al zeer voldoende te vinden voor de opleiding van den Javaan. Men leze slechts hetgeen hij daaromtrent zegt op blz. 228 der Verslagen K. W. S. 1898/99. Bovendien gaat de Heer RAM van het zeer merkwaardige denkbeeld uit, dat de gelegenheid om Inlandsche talen goed te leeren niet in Indië, dat is in het land zelf, maar in Holland, met name in Delft, moet gezocht worden. Afgescheiden van het hoogst vreemde van deze bewering, geeft de heer RAM hier een bewijs, dat, in weerwil van zijn vijfjarig verblijf in Indië, hij de toestanden daár op het gebied van onderwijs nog niet eens kent. Wij herinneren er aan, dat ook *thans* (gelukkig) nog te Batavia, aan de afd. B van het Gymnasium Willem III, in minstens gelijke mate de gelegenheid bestaat als voorheen te Delft, om zich te bekwamen in de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië. Trouwens de Heer RAM heeft ook geen essentieel verschil kunnen waarnemen in de wijze van oorlogvoeren in Indië en in Holland (zie blz. 229). Maar waarom, vragen wij, eischt dan bijv. de Heer THOMSON voor de aanvoering van het leger in het moederland, officieren van meerdere ervaring en kennis van Nederlandsche toestanden dan de tegenwoordige Indische officieren? (Vergelijk blz. 454). Wij verwijzen den Heer RAM en belangstellende lezers o. a. naar het uitstekende werk van den Luit.-Gen. J. VAN SWIETEN „De waarheid over onze vestiging in Atjeh”, om een indruk te krijgen van de essentieele verschillen in de toepassing der immer vaststaande grondregels eener gezonde strategie en tactiek. Is het dan niet waar, dat de vechtwijze van den vijand grooten invloed oefent op de toepassing der krijgskundige grondregels? Ja zeker, *beveiligen* is een algemeene vaststaande krijgskundige grondregel, maar de *wijze* van beveiligen, waar het toch op aankomt, wordt bijv. in groote mate beheerscht, door de wijze van onveilig maken die de vijand, speciaal de Inlandsche vijand er op na houdt, om nog niet eens te spreken van den aard van het terrein, dat zooals de Heer RAM zelf erkent, meestal *onbekend* is. Een even algemeene krijgskundige grondregel is het, dat men in den oorlog er naar streven moet de krachten van den vijand te breken, maar de *wijze*, waarop men dit doel tracht te bereiken, moet toch vaak in tal van opzichten essentieele verschillen opleveren, wanneer de wijze van oorlogvoeren van den vijand karakteristieke verschillen geeft met bijv. de Europeesche wijze van krijgvoeren. Zoo lezen wij in een dictaat van een der Indische leerlingen aan de H. K. S., omtrent de tactiek tegenover den Inlandschen vijand, o. m.: „Deze bedreiging naar alle zijden moet den „stempel drukken op al onze tactische handelingen in alle omstandigheden. „Daarvoor moeten wel tactische regels gesteld worden, *anders*, dan die „bij de oorlogvoering tegen beschaafde legers van toepassing zijn”. Men

Mil. Spect. 1900. 55

moet al bij zeer grove algemeenheden blijven, wil men niet van essentiële verschillen spreken. Trouwens de ondervinding heeft meer dan eens geleerd, dat men h. t. l. bij de critiek omtrent Indische expeditiën veel te veel Europeesche toestanden voor oogen had, en vaak een te gering denkbeeld, omtrent het gewicht, dat bijv. ook de factor *politiek* in de oorlogen tegen den Inlandschen vijand in de schaal legt. Wij verwijzen daaromtrent naar hetgeen de Generaal VAN SWIETEN zegt omtrent de keuze van het landingspunt voor de 2^e Atjeesche expeditie (blz. 84 „De waarheid” enz.), waar voor de keuze van dit landingspunt, behalve de strategische en de tactische eischen, „nog eene andere, *niet minder* (wij cursiveeren) gewichtige reden had gepleit” (nl. een politieke reden).

Wij zullen hier niet dieper op dit punt ingaan, omdat het niet rechtstreeks met ons betoog in verband staat. Wij hebben ons deze uitweiding alleen veroorloofd, omdat wij des Heeren RAM's bevoegdheid tot oordeelen over de behoeften van het Indische leger eenigszins in twijfel trokken. Voor een juist oordeel is toch in de eerste plaats noodzakelijk, een juiste appreciatie van zaken en toestanden.

Omtrent de opleiding van den z.g. fusie-officier zegt de, in de fusie-debatten bekende, Schrijver der Brochure: (blz. 141 Mil. Spect. 1899).

„Naar o.m. behoeft het studieveld voor een a.s. fusie-officier niet veel verder te worden uitgebreid, dan thans het geval is aan de inrichtingen van onderwijs voor een a.s. Indischen officier.”

Mag uit deze zinsnede worden afgeleid, dat S. d. B. die opleiding, zooals die thans is, voldoende acht? Wij verwijzen dan nog eens naar het artikel van onzen Indische collega in hetzelfde Tijdschrift (n^o. 10 van 1899). Bovendien, al zou alleen maar in zooverre wijziging komen in die studie, dat in stede van het Maleisch, de Javaansche taal onderwezen werd, dan reeds achten wij het studieveld van den a.s. Indischen officier belangrijk uitgebreid.

Trouwens de voorstanders der fusie hebben zich nimmer de moeite gegeven om eens te vermelden, wat naar hunne meening die studie alzo zou moeten omvatten, en zich te dien opzichte slechts tevreden gesteld met vage vergelijkingen met hetgeen het buitenland ons te zien geeft. Zou het niet wenschelijk zijn, waar men strijdt voor de noodzakelijkheid eener fusie, dat men zich in de eerste plaats rekenchap geeft van de *noodzakelijke*, zonder nog te spreken van de *wenschelijke*, uitgebreidheid van het studieveld voor den fusie-officier? Is het gewettigd, om zonder dit ook maar in groote trekken aan te geven, eenvoudig naar winteravonden te verwijzen om dat veld behoorlijk te ontginnen?

De Heer THOMSON moge dan de taalstudie onder het tegenwoordige stelsel en bij den tegenwoordigen toestand in het Indisch officierskorps, een *erg zwak* argument noemen, wij voor ons achten die studie, juist met het oog op dien toestand en met het oog op de door ons noodzakelijk geachte verbetering te dien opzichte, een *zeer gewichtig* argument *tegen* de fusie. Men vergete niet, dat wanneer eenmaal de fusie-officier, na zijn vijf- of zes-jarig verblijf onder de tropen, een in allen deele geschikt officier

geworden is om den Inlander te leiden en aan te voeren, hij dan juist het Indische leger gaat verlaten voor geruimen tijd, en dat daardoor in dat leger de kern van bekwame opleiders gaat ontbreken, terwijl slechts in *theorie misschien* aangenomen kan worden, dat die officier, ook tijdens zijn jarenlang verblijf in het moederland, in alle opzichten de geschiktheid voor den Indischen dienst *blijft* behouden. Wanneer men, evenals wij, het standpunt inneemt, dat verbetering in de opleiding van het Inlandsch element noodzakelijk is, dan is het niet mogelijk thans een zienswijze te bouwen op ervaringen, opgedaan bij de detacheringen zoo wel bij het Indische leger als bij dat in ons Moederland. Het is een groote vraag bijv. of ook in de toekomst, wanneer aan de opleiding van den Inlander in het leger veel hogere eischen worden gesteld, de Indische officier, die voor een vijftal jaren bij het leger h.t.l. gedetacheerd wordt, na verloop van dien termijn nog in allen deele geschikt kan worden geacht voor zijn taak in het leger ginds.

Het ligt niet op onzen weg om hier diep in te gaan op andere verwijten het Indische officierskorps aangedaan, verwijten, die wij boven reeds noemden.

Alleen willen wij opmerken, dat bijv. de vragen, die de Heer THOMSON stelt (Verslag blz. 451) om te illustreeren, de vraag: „*of in het Indisch officierskorps de waarde van een hoog wetenschappelijk gehalte wel in voldoende mate gevoeld wordt*”, wel aan eenige bedenking onderhevig zijn om daaruit conclusiën te trekken, zooals de Heer THOMSON blijkbaar voor zichzelf doet.

Wat het gebrek aan beleid aangaat, waarover MARS en de S. D. B. het hebben (zie De Mil. Spect. no. 8 van 1900, blz. 570), kunnen wij volstaan met beide Heeren naar de Indische krijgsgeschiedenis te verwijzen. Gebrek aan beleid zal wel te allen tijde en in elken oorlog ten toon gespreid worden, en ook de vredesmanoeuvres in Nederland geven van dat gebrek meermalen doorslaand bewijzen. Er is geen enkele reden om aan te nemen, dat zulks bij een fusiekorps in mindere mate het geval zal zijn. Het beleid te velde wordt door tal van factoren beheerscht, die de criticus volstrekt niet altijd op hun juiste waarde *kan* schatten. Wij bevelen en MARS en S. D. B. een aandachtige lezing van VAN SWIETENS „De waarheid enz.” ten zeerste aan, vooral hetgeen de schrijver aanvoert op blz. 158 (uitg. 1879) 3^e alinea onder punt 3^e, hoofdstuk IV.

Wat het gebrek aan vaderlandsliefde betreft, wij zouden den Indischen officier, wiens brief o.a. gedeeltelijk voorkomt in de 10^e afl. Mil. Spect. 1899, blz. 795, willen vragen eens nader en dan duidelijk te willen formuleeren, welke die gevoelens zijn, meer Indisch dan Nederlandsch, die zich ginds ontwikkelen, en welke de specifiek Indische belangen zijn, die *niet tevens in den grond* Nederlandsche zijn. Doch wij verzoeken hem daarbij beleefd, indachtig te willen zijn aan het spreekwoord:

„Eén dwaas zegt meer dan tien wijzen kunnen verantwoorden.”

Uit verschillende uitlatingen van fusie-voorstanders blijkt tegenwoordig meer en meer de vrees, die hen schijnt te bevangen voor een *afscheiding*

van het Moederland, waarnaar, in hunne oogen, velen in de koloniën streven. Wij wijzen in dit opzicht slechts naar een enkel voorbeeld in de geschiedenis: Het *Moederland* heeft de afscheiding in financieelen zin uitgesproken, toen de Indische schatkist *leeg* was en de koloniën meer dan ooit behoefte hadden aan een schatkist, *één en ondeelbaar* met die van het Moederland.¹⁾ Dit als bewijs hoe goed in *Nederland* gevoeld wordt dat de belangen van moederland en koloniën in den grond dezelfde zijn. Onder zulke omstandigheden achten wij het waarlijk wel wat overdreven, om thans met zooveel klem te waarschuwen tegen een zucht naar afscheiding, die in de koloniën gekweekt zoude worden.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat de uitlating van een hoofd-officier bij de Intelligence Division te Londen, omtrent de ondervinding opgedaan „in the mutiny, where the hopeless incompetence of most of the senior officers of the Indian Army was very clearly brought to light” (zie Verslag K. W. S. 1898/99, blz. 438) al zeer veel, zoo niet alle waarde mist bij een beoordeeling der wenschelijkheid eener fusie voor ons, wanneer men zich de moeite neemt eens na te gaan, welke de feitelijke oorzaken waren dier „hopeless incompetence”. Het zal dan blijken, dat het Britsch Indische leger van *toen* en ons Indisch leger van *thans* al zeer weinig punten van overeenkomst vertoonen. Trouwens levert hetgeen de oorlog in Zuid-Afrika ons te zien geeft, nu wel zooveel argumenten, om ook bij ons zoo optimistisch gestemd te zijn voor een fusie?

En hiermede meenen wij de taak, die wij ons oplegden, te hebben volbracht en nemen wij van belangstellende lezers afscheid met den oprechten wensch, dat ons opstel eenig nut moge stichten.

De Schrijver der Brochure veroorlove ons, aan het einde van ons betoog van hetzelfde motto gebruik te maken, als hij zich koos voor zijn laatste opstel:

Qui ne prévoit
Ni ne pourvoit
Assez à temps,
Doit rencontrer
Et éprouver
Bien des tourments.

EEN ACCENTER.

¹⁾ *Wettelijk* had deze afscheiding slechts in *administratieven* zin plaats, doch in de practijk blijkt die afscheiding als *volkomen doorgevoerd* te worden beschouwd, althans door de overgrootste meerderheid, en trekt het Moederland zich al bitter weinig van de Indische tekorten aan. Men jammert er alleen over, meer niet!

Eenige cijfers uit de Oorlogsbegroting voor 1901.

Op de oorlogsbegroting voor het jaar 1901 vindt men onder verschillende artikelen voor de hieronder genoemde onderdeelen de daarachter geplaatste sommen uitgetrokken.

Hoofdofficier voor het reservekader met toegevoegd personeel	f	8930.00
Reserve-officieren	„	25351.11
Reserve-kader	„	114782.60
Voorbereidend militair onderricht	„	65700.00
Schietonderricht buiten het leger en meerder patronengebruik	„	63200.00
Subsidie volksoefeningen in de gymnastiek.	„	2500.00
Totaal	f	280463.71

Aldus wordt voor het reservekader, alsmede voor gymnastisch en militair onderricht buiten het leger een bedrag van meer dan een kwart millioen gulden besteed. Dit totaal is stellig niet overdreven hoog; integendeel, men kan overtuigd zijn, dat onder onderscheidene niet, of voor dit doel niet voldoende gesplitste artikelen nog verschillende bedragen voorkomen, die voor een juist overzicht bij het vorenstaande totaal gevoegd zouden moeten worden. Bovendien, de opeenvolgende oorlogsbegrotingen toonen het overtuigend aan, wij zijn met al deze uitgaven nog in de stijgende lijn, zoodat, op den ingeslagen weg voortgaande, steeds hogere bedragen te verwachten zijn.

Toch is tegen deze uitgaven, geheel op zichzelf beschouwd, geen overwegend bezwaar in te brengen, zij beoogen alle, zoo al niet geheel nuttige, dan toch volstrekt geen onnutte dingen, die, wanneer aan alle dringende eischen voldaan is, werkelijk in overweging genomen zouden kunnen worden.

Tot die dringende eischen nu rekenen wij in de eerste plaats alles wat betrekking heeft op de oorlogsbruikbaarheid van het leger; eerst daarna behooren de reserve-formatiën, de voorbereiding voor het militair onderricht en eerst in de laatste plaats de uitgaven voor volksweerbaarheid te komen.

Men zou dus mogen aannemen, dat, wanneer zoo aanzienlijke bedragen aan nevenzaken besteed worden, de hoofdzaak zeker en stellig in orde is en dat daaraan zelfs de berucht geworden slobkousknoop niet ontbreekt.

Nu is het altijd moeilijk over dat „in orde zijn” een beslist oordeel uit te spreken; want wat de optimist uitstekend noemt, acht de pes-

simist bepaald slecht, terwijl de middenman het „maar zóó zóó” acht.

Wanneer dan ook de Regeering niet de welwillendheid gehad had onder de bijlagen van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag over het ontwerp van wet tot „Regeling van de samenstelling der landmacht” een staat op te nemen, aangevende het oordeel van de Commandanten onzer 9 regimenten infanterie over de geoefendheid van de miliciens der lichting 1899, na 8 maanden dienst, dan zouden wij thans over dat „in orde zijn” niet gesproken hebben. Nu echter ligt de zaak anders. Uit dien staat — aangenomen dat bij de invulling daarvan overal *dezelfde* strenge maatstaf is aangelegd — kan men namelijk met geringe moeite zich de geoefendheid van den gemiddelden milicien duidelijk voor oogen stellen, zooals deze aan het einde van den eerste-oefeningstijd geconstateerd werd, d. i. dus op het tijdstip, waarop zijue bruikbaarheid als soldaat het toppunt bereikt had.

Wij hebben daartoe in plaats van de woorden: „gering, onvoldoende, voldoende, enz.”, de getallen uit de gebruikelijke schaal van 1 tot 10 gesteld, voor elke rubriek het gemiddelde uit die getallen, d. i. dus het gemiddelde voor de 9 regimenten berekend en daarna het gemiddelde van alle rubrieken genomen.¹⁾

Daarbij verkrijgt men dan voor het cijfer, dat de gemiddelde geoefendheid van den milicien der lichting 1899 in de vakken, aan het hoofd der rubrieken aangegeven, voorstelt: **62**, waarbij men gelieve te bedenken, dat 60 = voldoende en 70 = vrij goed is. Ten aanzien van de geoefendheid in het schijfschieten, dat in den bedoelden staat wordt voorgesteld door het $\%$ getal schutters in de tweede-, eerste- en scherp-schuttersklasse, vindt men als gemiddelde:

22 $\%$ in de tweede klasse,

68.5 „ „ „ eerste „

9.5 „ „ „ scherp-schuttersklasse.

Aldus was $\pm \frac{1}{4}$ gedeelte nog in de laagste klasse, $\pm \frac{1}{10}$ was scherp-schutter, terwijl van de overigen, zonder nadere toelichting, alleen kan gezegd worden, dat zij *niet meer* in de laagste klasse waren.

Het vorenstaand cijfer **62** geeft intusschen nog geen juist beeld; onder de verschillende rubrieken komen er toch voor die óf weinig waarde hebben óf ook in andere rubrieken, een meer gevorderd deel der opleiding aangevende, begrepen zijn.

Wij hebben daarom een tweede gemiddelde berekend uit de rubrieken: compagnieschool, het gevecht, afstand schatten en velddienst, omdat daardoor, met de boven aangegeven cijfers omtrent de schietvaardigheid, de oorlogsbruikbaarheid van den infanterist het best te kenschetsen is.

Het aldus berekende gemiddelde is: **53**, waarbij men wederom gelieve te bedenken, dat 50 = even voldoende en 60 = voldoende is.

¹⁾ Hierbij is weggelaten het, slechts door 4 regimenten opgegeven bajonet-vechten (gemiddeld 47.5), dat, in rekening gebracht, het algemeen gemiddelde tot 60.75 zou doen dalen.

Nu de proef met den verkorten eerste-oefeningstijd reeds gedurende eenige jaren genomen is en er in 1899 geenerlei bijzondere omstandigheden als even zoovele circonstances atténuantes voor minder gunstige uitkomsten kunnen aangegeven worden, zal dus, bij behoud van de thans gevolgde wijze van opleiding onzer militie, het cijfer **53** het peil van geoefendheid van de Nederlandsche infanterie voor oorlogsgebruik voorstellen.

Dat cijfer nu achten wij zóó bedenkelijk laag, vooral in verband met het feit, dat het Nederlandsche leger in een eventueelen oorlog tegen goed geoefende troepen zal moeten optreden, dat wij niet aarzelen elken gulden en dus ook vorenbedoelde 2.8 ton gouds als niet goed besteed te beschouwen, zoolang deze niet gebruikt worden om aan ons *leger*, d.i. aan onze strijdkrachten in eerste linie, die mate van geoefendheid te geven, welke het zoo dringend behoeft om met zelfvertrouwen en kans op succes in den oorlog op te treden.

Diezelfde overweging moet ons niet alleen van deze, doch van elke uitgaaf weerhouden, die niet onvermijdelijk noodzakelijk geacht moet worden, want wij herhalen: het geldt hier niet het totstandbrengen van allerlei op zichzelf wellicht nuttige zaken, doch het brengen van ons leger in een zoodanigen toestand, dat dit voor den strijd bruikbaar is.

Wanneer wij nu de oorlogsbegrooting van uit dit oogpunt bezien, dan ontmoeten wij onder de voorgestelde verhoogingen onderscheidene posten, waarop wij het woord „onvermijdelijk noodzakelijk” niet kunnen toepassen. Hiertoe behooren bijv. de volgende:

Art. 14. Wegens aanstelling van korporaals tot wachtmeesters- en sergeanten-titulair bij de cavalerie en artillerie f 9604,10.

Deze verhooging heeft ten doel bij de genoemde wapens aan één korporaal per eskadron, compagnie of batterij den titulair graad van wachtmeester of sergeant te kunnen verleen en onder genot van eene verhoogde soldij.

Dezen maatregel achten wij verkeerd; bij de organisatie is bepaald hoeveel onderofficieren per onderdeel noodig zijn; dit aantal uit te breiden leidt tot werkverschaffing in den verkeerden zin van het woord. Bovendien is de cavalerie reeds zeer ruim van kader voorzien en zal men bij de vesting-artillerie, bij 8 maanden eerste-oefeningstijd, in den winter met het bestaande kader reeds geen raad weten. In het belang van de werving kan deze bepaling voorts niet genoemd worden, omdat, die plaatsen eens vervuld zijnde, dezelfde hopelooze toestand blijft voortduren als die, welke tegenwoordig bestaat. Voor den vrijwilliger, die de geschiktheid bezit om tot onderofficier te worden opgeleid, bestaan geen vooruitzichten, omdat ons geheele stelsel van recruteering der onderofficieren niet deugt. Deze blijven veel te lang in dienst, omdat men hun geen uitweg weet te openen, en bezwaren daardoor de oorlogsbegrooting onnoodig. Ten vorigen jare werd art. 13 uit dezen hoofde verhoogd met f 20.248,37⁵, thans het gelijkloidend artikel 14 weder met f 5329.

Art. 14. Voor toelage aan de muziekkorpsen bij de regimenten Infanterie *f*1860.

Hiermede wordt beoogd de toelage van het 3^e Regiment Infanterie met een bedrag van *f*2000 te verhoogen tot het stichten van eene uitspanningsplaats voor *alle* militairen te Bergen-op-Zoom. Deze uitspanningsplaats achten wij in de oorlogsbegrooting in het geheel niet op hare plaats. Zoolang het algemeen peil **53** is, kan men zijn geld nuttiger besteden. Ja, de vraag rijst of het geheele bedrag, dat voor toelagen aan de muziekkorpsen op de begrooting voorkomt en dat in de Memorie van Toelichting tot die begrooting voor 1897 op *f*76.625 geraamd werd, onder de tegenwoordige omstandigheden wel mag gehandhaafd blijven. Muziek, hoe nuttig overigens, is ook alweder eene van die zaken, welke men uit zijn overvloed bekostigen moet, maar welke beter achterwege bleef, zoolang voor het broodnoodige de gelden ontbreken.

Artt. 10, 36 en 109. Overbrenging van de directie der artillerie-inrichtingen naar Amsterdam.

De hieraan verbonden kosten bedragen voor eenmaal *f* 8500, terwijl de meerdere jaarlijksche uitgaaf begroot wordt op *f* 1250. Of met deze jaarlijksche verhooging op den duur volstaan zal kunnen worden, is moeilijk na te gaan, zoolang men de gesplitste bedragen niet kent. Zijn wij wel ingelicht, dan heeft de overbrenging der werkplaatsen naar de Hembrug aan jaarlijksche uitgaven meer gekost dan men aanvankelijk vermoedde. Dit zou ook hier kunnen blijken. Maar al ware dit zoo, eene meerdere uitgave, zij het ook voor een betrekkelijk gering bedrag, kan alleen gemotiveerd worden door de noodzakelijkheid. En nu is het eigenaardig, dat in deze die noodzakelijkheid reeds bij meerdere gelegenheden door de Tweede Kamer niet is gevoeld. Trouwens de argumenten, die voor de overbrenging gebezigd worden, komen ons ook niet zeer klemmend voor.

Zij zijn de volgende: 1. Waar het overgrootste deel van eene zeer uitgebreide fabriekszaak is gevestigd, behoort ook hare algemeene leiding te zijn.

Dit argument wordt door de practijk, als het ware, dadelijk weer te niet gedaan; de centrale leiding toch zal niet aan de Hembrug, maar te Amsterdam gevestigd zijn. En van Amsterdam naar Delft, il n'y a qu'un pas. Maar, aangezien de verschillende werkplaatsen onder geheel met het beheer daarvan belaste hoofden staan, ieder van eene afzonderlijke instructie voorzien, is het ook in geen enkel opzicht *noodig*, dat de directie nabij de werkplaatsen zetelt. De directie vormt, het wordt in de Memorie van Toelichting zoo juist gezegd, de *centrale leiding*, die met het toezicht op de werkplaatsen zelve niets te maken heeft. De centrale leiding nu, leidt de zaken op papier, dat moet in het belang der zaak zoo zijn, en waar in enkele gevallen mondeling overleg noodzakelijk is, welnu daar kan het hoofd der betrokken werkplaats naar Delft ontboden worden. Heel veel zal dat niet voorkomen en heel

veel zal dit niet kosten. Bovendien is de Directeur der artillerie-inrichtingen *de* adviseur in alle technische zaken, zoowel van het Departement van Oorlog, als van den Inspecteur der Artillerie en maakt deze functie het zeer gewenscht, dat de directie te of zeer in de nabijheid van 's-Gravenhage zetelt, opdat het daarbij zoo noodzakelijke mondeling overleg zooveel mogelijk gepleegd kan worden.

2. Bekendheid met de hulpbronnen en de leveranciers, die biinnen de Stelling van Amsterdam aanwezig zijn, wordt in voldoende mate uitsluitend verkregen, indien de centrale leiding in het centrum der stelling arbeidt.

Dit argument zou volkomen steekhoudend zijn, wanneer men mocht aannemen, dat de te Delft zetelende directie de bij de artillerie-inrichtingen benoodigde materialen uitsluitend uit Delft betrok. Deze voorstelling zou echter geheel bezijden de werkelijkheid zijn, die materialen worden nl. uit alle oorden van Nederland en uit het buitenland verkregen en de directie *kan* en *zal* dus ook de te Amsterdam gevestigde leveranciers en aanwezige hulpbronnen, voor zooverre dit uitvoerbaar en voor haar doel dienende is, door hare aanbestedingen en leveringen al sinds jaren kennen en die kennismaking telkens en telkens weder hernieuwen.

Dat het voorts een bezwaar zou zijn bepaaldelijk de enkele officieren en beambten, behoorende tot de directie, van standplaats te doen veranderen, op hetzelfde oogenblik, dat tengevolge van mobilisatie en concentratie toch een groot deel van Nederlands mannelijke inwoners verhuizen, of bij die overplaatsing het noodzakelijk deel van het archief mede te voeren, zal wel niet gereedelijk worden toegegeven, terwijl eindelijk het toezicht over de honderdduizenden kostende werktuigen gevoegelijk aan den aan de Hembrug aanwezigen ingenieur kan blijven opgedragen, terwijl dat toezicht in geen geval rechtstreeks en voortdurend zou kunnen worden gehouden door den op de bureelen der directie werkzaam zijnden hoofdingenieur.

Zoolang dus de overbrenging van de directie der artillerie-inrichtingen geld kost en wij ons geld beter kunnen besteden, achten wij het meer gewenscht deze achterwege te laten.

Art. 101. Voor vergoeding voor geneeskundige behandeling van paarden (der marechaussee) *f* 18.000.

De bedoeling van deze verhooging is, om in plaatsen, waar geen militaire paardenarts gevestigd is, aan de bereden marechaussee eene toelage van *f* 0.10 per dag en per paard toe te kennen.

Wanneer men bedenkt, dat deze *f* 18.000 strekken moeten om te voorzien in de c. q. noodige veeartsenijkundige behandeling van \pm 500 voor den dienst geschikte paarden, dan rijst de vraag of men, met eenig overleg, geen middel had kunnen vinden om voor deze behandeling met burger-veeartsen (waarbij de marechaussee nu toch terecht

moet komen) te contracteeren, waardoor het beoogde doel evengoed en ongetwijfeld veel goedkoper bereikt zou zijn.

Art. 103. Verbetering van de watervoorziening op Damlust *f* 18.000. Hiermede wordt beoogd het maken van eene inrichting, waardoor met behulp van een krachtwerktuig water uit een op het terrein Damlust aanwezigen welput kan worden opgepompt in de reservoirs, welke in de verschillende gebouwen aanwezig zijn, waardoor het gebruik van water uit de Utrechtsche waterleiding beperkt, vermindering van corveedienst verkregen en de watervoorziening in oorlogstijd verzekerd zal worden.

De laatste beweegreden schijnt ons niet afdoende om deze hooge uitgave te rechtvaardigen. Waar Utrecht niet ingesloten kan worden, in oorlogstijd toch in de behoefte aan water voor de geheele bevolking dezer groote stad voorzien moet worden en het in verband met verschillende, hier niet nader te omschrijven omstandigheden onzeker is of de bovenbedoelde watervoorziening voor *veel* troepen gedurende *geruimen* tijd noodig zal zijn, achten wij het daaraan te besteden bedrag zeer hoog.

Daarbij komt nog, dat in oorlogstijd zeker geen gebrek aan werkkrachten zal bestaan, zoodat het oppompen van het benodigde water, dan niet het minste bezwaar zal hebben. Wanneer voorts de beperking van den corveedienst aanzienlijk is, d.w.z. wanneer nu reeds veel water uit de wel gebruikt wordt, zal de rekening der Utrechtsche waterleiding wel niet veel lager worden, terwijl het exploiteeren der bedoelde inrichting toch ook eene bepaalde, telken jare wederkeerende som kost. In verband met een en ander zouden wij, tenzij uit nadere inlichtingen mocht blijken, dat hier werkelijk eene besparing van uitgaven verkregen wordt, deze uitgave niet onder de onvermijdelijk noodzakelijke willen rangschikken.

Art. 109. Op dit artikel wordt voor inrichting van directiebureelen te Amsterdam (zie hiervoren), voor een timmermans- en ververswerkplaats in de legerplaats bij Oldebroek en voor een munitiemagazijn en steenkolenbergplaats, enz., aan de Hembrug een som van *f* 71.800 aangevraagd, waarvan *f* 58.800 voor de Hembrug. Aangezien er grond zou kunnen bestaan voor de onderstelling, dat de voor de oprichting der werkplaatsen aan de Hembrug aanvankelijk noodig geachte gelden reeds waren toegestaan, zou het niet ongewenscht zijn, dat de Tweede Kamer werd ingelicht of al het benodigde met de voren genoemde som kan worden tot stand gebracht, óf dat nog andere plannen van uitbreiding in het voornemen der Regeering liggen en zoo ja, welke.

Wanneer de op vorenstaande artikelen, naar wij meenen, te bezuinigen bedragen mede ten bate van de oefening van het leger werden besteed, dan gelooven wij, dat er alle grond zou bestaan om te verwachten, dat het peil van geoefendheid daarvan boven het noodlottig cijfer **53** zou stijgen en wel in die mate, dat dit leger beter voor zijn taak geschikt zal worden, dan het blijkens de door de Regeering gegeven

inlichtingen thans is. Want noodlottig is dit cijfer zeker, wanneer men zich nog bovendien wil voor den geest halen hoe het door groot-verlof na enkele jaren tot beneden **50** dalen moet.

Dat er ook daarna genoeg te doen overblijft, om elke overbodige of minder noodige uitgave te vermijden, moge bijv. blijken uit onderstaande opgave, getrokken uit de bij de oorlogsbegroting behoorende opgave der vuurmonden, projectielen, enz., aangaande het aantal schoten, dat op 1 Januari 1900 per vuurmond beschikbaar was: *a* zonder-, *b* met inbegrip der kartetsen.

VUURMONDEN.	<i>a.</i>	<i>b.</i>
15 cM. L. 24.	1610	1641
15 cM. K.	209	217
15 cM. Mr.	44	44
12 cM. L.	531	563
12 cM. K.	442	474
10 cM. (kanon).	388	412
10 cM. Mr.	56	56
9 cM.	"	98
8 cM. Br.	469	511
8 cM. St.	455	466
6 cM.	641	682
15 cM. Hw.	"	68

Staan, gaan en loopen.

(Antwoord aan de critiek.)

In de 5e afl. van „De Militaire Gids” worden door een Schrijver, dien ik in dit antwoord X. zal noemen, „Beschouwingen over punt 4 en 33 der S. S.” gehouden naar aanleiding van mijn artikel in „De Militaire Spectator” van Juli II. Ik meen aan zijn welwillend oordeel over bedoeld artikel en evenzeer aan het door mij ingenomen standpunt, ten opzichte der besproken oefeningen, verplicht te zijn een kort antwoord op die „Beschouwingen” te moeten geven.

X. en ik staan, zooals Schrijver zeer terecht opmerkt, op een geheel verschillend standpunt. Voor hem zijn alle oefeningen in de S. S. *doel*, voor mij zijn ze tevens — vooral tijdens de recrutenopleiding — *middel*. En waar X. zijn standpunt, dat blijkens den positieven toon *het* standpunt is, uitvoerig heeft toegelicht, wil ik trachten het mijne te verdedigen, ook al kan deze verdediging voor alsnog geen practisch nut hebben. Want *gegeven* is een S. S., die als „Voorschrift” moet worden gevolgd.

Om de menschen, zooals het meerendeel onzer recruten in het leger komt, te ontbolsteren en tot bruikbare militairen te vormen, zijn oefeningen noodig. Die oefeningen moeten den man langzamerhand wakker en geschikt maken om een bevel onmiddellijk te begrijpen en snel uit te voeren. Gelijdelijk moeten bij hem tegenwoordigheid van geest en vele andere hoedanigheden ontwikkeld worden, waaraan de soldaat naar de algemeen gangbare begrippen behoefte heeft. Bovendien, doch tegelijkertijd, moet de man houding krijgen en moet zijn lichaam tot een, voor elk individu verschillenden, graad van weerstandsvermogen, vlugheid en vaardigheid worden gebracht. Hij moet ten laatste in staat zijn om na den prikkel, door het bevel gegeven, onmiddellijk, gewild of reflectorisch, de verlangde handeling te volbrengen. Hieruit blijkt, dat de opleiding eigenlijk uit twee deelen bestaat en dat men van een lichamelijk en geestelijk deel kan spreken.

Ter bereiking van dit dubbele doel is — tijdens de opleiding — voor mij *elke oefening* middel. Als *middel* heeft ze afgedaan als ze volkomen zuiver wordt uitgevoerd; eerst dan dient ze om op een daartoe strekkend bevel een practisch effect te verkrijgen, m. a. w. ze is *doel* geworden.

Wanneer men bij de recrutenopleiding de oefeningen niet zóó opvat dan komt, 1^o. van de bovengenoemde hoedanigheden niet veel terecht; 2^o. mist men den disciplineerenden invloed van het oefenen — niet te

verwarren met den invloed van het gezag en met de vrees voor straf — en 3°. blijven houding en beweging ongeveer geheel zooals ze waren; de menschen zullen ten laatste wel kunnen exerceeren, doch precies op dezelfde wijze als waarmee gedresseerde ossen, varkens, ganzen, enz., hunne bewegingen uitvoeren. Nooit zal de handeling een uiting worden van het gewilde en zelfbewuste en evenmin het karakter van het mannelijk krachtige weergeven.

Volgens X. kan de militaire autoriteit zich niet altijd op het standpunt plaatsen van de opvatting, die ik omtrent het gymnastiekonderwijs er op na houd en zijn mijne beschouwingen, waar ik er een militaire strekking meende in te leggen, voor die autoriteit onaannemelijk.

Dit spijt mij voor de militaire autoriteit.

Uit bovenstaande inleiding en uit hetgeen volgen zal, moge blijken dat — aangenomen, dat het standpunt van X. dat der militaire autoriteit is — die autoriteit zich op een onverdedigbaar standpunt heeft geplaatst.

X. verliest nl. de werkelijkheid te veel uit het oog, wanneer hij stilzweigend aanneemt, dat de menschen al zóó ontwikkeld zijn als ze door de gymnastiek kunnen worden. „Gymnastiek hardt en staalt, kweekt vuisten, die vasthouden, en ontplooit allengs de beste mannelijke eigenschappen, nl.: zelfbeheersching, vastberadenheid, zelfvertrouwen.” Laat mij er nog bijvoegen: en veroorzaakt een mannelijk flinke houding, sierlijke en zuiver gecoördineerde bewegingen, vlugheid en last not least tegenwoordigheid van geest. Maar, vraag ik, zijn de menschen reeds zóó als ze de S. S. gaan beoefenen of worden ze tegelijk met het beoefenen daarvan door andere middelen (geregeld gymnastiseeren) zoo gemaakt? Mijne critiek op de „Wenken voor den militairen gymnastiekonderwijzer” (Mil. Weekbl., Jrg. '94) en op de „Handleiding bij de gymnastische oefeningen” (Jrg. '98) — nog onlangs in een vergadering van vakmannen door anderen geheel bevestigd — is voor hen, die op grond van zaak-kennis oordeelen kunnen, het afdoend bewijs, dat X. hierop bouwen *kan* noch *mag*.

Met den inhoud van die aan bloedarmoede lijdende boekjes, — ze zijn echter volgens de militaire autoriteit onverbeterlijk —, toegepast naar een methode zonder ziel of leven, door *slecht of niet* voorbereide onderwijzers — zie de Wenken van den Heer FAURE — loopt men tevergeefs storm op het vaak zwaar gepantserde brein der massa's, wier slappe spieren of in hunne gewrichten als het ware vastgeroeste ledematen, het onmogelijk maken om hen in 8¼ maand tot *soldaten* te vormen. De praemisse deugt niet en daarom had X. zijn werkelijk handig pleidooi ten voordeele van het standpunt der militaire autoriteit, gerust in de pen kunnen houden.

Laat ik echter nader aantoonen waarom X.'s standpunt niet goed is en daartoe beginnen met de houding.

Wanneer men een zeker aantal menschen voor een bepaald doel wil opleiden, — tot een zekere eenheid wil vormen —, dan moet men alle krachten, waardoor die eenheid bereikt kan worden, in werking stellen

en bovendien alles uit den weg ruimen, wat tot het verkrijgen dier eenheid hinderlijk is.

Stellen wij ons nu voor een compagnie, waarvan de eene lichterling een jaar gediend heeft en de andere den vorigen dag werd ingelijfd. De menschen zijn allen in uniform gekleed en hun wordt gezegd, dat ze naast elkaar moeten gaan staan. Zij staan nu allen „natuurlijk en ongedwongen”, dus — volgens X. — in „de militaire houding”.

Maar zelfs de meest vluchtige beschouwer zal de enorme verschillen opmerken tusschen de gisteren aangekomenen onderling, en tusschen de geoefende en ongeoeffende manschappen. *Hier* elastisch, opgerichte houdingen, waaruit de geschiktheid tot flink en mannelijk handelen duidelijk spreekt, *ginds* in zichzelf hangende gestalten, waarbij niet het minste spoor van geestesactie is waar te nemen. En toch, beide lichterlingen zijn uit dezelfde categorie menschen getrokken; allen staan „natuurlijk en ongedwongen”. Vanwaar nu die groote verschillen?

Ze ontstonden doordat de korporaal zoowel als de sergeant, en de luitenant zoowel als de kapitein, zich volgens X. aan het voorschrift der S. S. vergrepen hebben, dus „toonden geen begrip van discipline te hebben”.

„Een der eerste elementaire tactische eischen was en zal altijd blijven”, meent X., dat de militaire houding „natuurlijk en ongedwongen is” en volmondig zeggen we het hem na.

’t Is nu maar de vraag wat we onder „militaire houding” te verstaan hebben en om deze vraag te beantwoorden noodig ik den geachten criticus uit even met mij terug te gaan naar de lichterling *ongeoefenden*, die ik boven ter vergelijking naast de *geoefenden* opstelde. Is ’t de houding van No. 1, wiens naar binnen gedraaide voeten en ingedrukte borst den naar het gangboord en het „boomen” gevormden schipper verraadt? Is het die van zijn buurman, wiens naar voren hangend hoofd en ronde rug, den van zijn 12^e jaar af boven een lessenaar gebogen kantoorklerk teekent? Of is het die van No. 3, wiens blozend, dom uitziend gezicht, verlegen boven een paar breede schouders uitkijkt en wiens geheele verschijning zoo duidelijk den boerenarbeider doet kennen? Of — doch laat het genoeg zijn. Iedereen weet, dat zoo’n lichterling recruten in houding en beweging evenveel verschillen doet zien als ze menschen telt, dat iedereen „ongedwongen” en „natuurlijk” zijn *eigen* houding heeft en dus — volgens de militaire autoriteit — allen een „militaire houding” hebben. Dit is de consequentie als men de militaire houding met „natuurlijk” en „ongedwongen” identiek verklaart. Voegden wij hier nu nog bij „natuurlijke en ongedwongen” bewegingen, dan was het vraagstuk der recrutenopleiding een groote stap tot de oplossing genaderd. Het zou dan precies hetzelfde zijn of men drie maanden of drie jaren liet oefenen. Alle uniform dragenden zouden spoedig de oefeningen kunnen uitvoeren, maar... of het *soldaten* zouden zijn???

Intusschen, ik haast mij het op te merken, dit is ook de meening van X. niet, hetgeen duidelijk blijkt uit hetgeen hij op pag. 297 schrijft.

„Punt 4 van de S. S.”, heet het daar, „moest gelijkvormigheid, flinkheid, orde en stiptheid waarborgen in de gelederen”.

Doch om hiertoe te geraken *moet* de „natuurlijke en ongedwongen houding” der menschen, die ik boven schetste, plaats maken voor een houding „gelijkvormig en flink”, een houding die „orde en stiptheid” waarborgt in de gelederen. En deze houding is noodzakelijk een *gedwongen* houding, voor elkeen anders *gedwongen*, totdat ze door hare langdurige beoefening den krommen, stijven, verslaptten, misvormden, den zichzelf onbewusten recruit, de uit een militair oogpunt gewenschte verandering heeft doen ondergaan. Dit doel is slechts te bereiken met volkomen negatie van het Voorschrift, dat reeds den eersten dag, den onmogelijk na te komen eisch van „ongedwongenheid en natuurlijkheid” naast „gelijkvormigheid, enz.,” stelde.

Hieruit volgt m. i. duidelijk, dat er tusschen X. en mij slechts een gradueel verschil in de te stellen eischen bestaat om tot het verlangde resultaat te komen. En welk resultaat zal nu uit een militair oogpunt beschouwd, het dichtst bij het ideaal komen? Daartoe stelle men een lichte Duitschers, die even lang gediend heeft, naast de onze en vergelijkelijke houding, beweging, en „Ausdauer”, zelfbeheersching en discipline. Ik zal de verschillen niet qualificeeren. Alleen zij gezegd, dat ik aan de Duitschers, een veel grootere militaire waarde toeken en dat ik dat doe op grond van waarneming en ervaring.

Ik heb den drill gezien en aandachtig gevolgd, en ik heb er mijzelf in vier cursussen gedurende vele maanden aan onderworpen. Bovendien heb ik proeven genomen, waarvan het resultaat te merkwaardig is om het hier niet even te vermelden.

Op een goeden dag maakte de rector van het gymnasium de opmerking, dat hij geloofde, dat ik de jongens wel een beetje kras aanpakte. Ik gaf toe, dat ik hen hard werken liet, doch kon er aan toevoegen, dat ik nog nooit opgemerkt had dat dit hun onaangenaam was. Integendeel. Ze werken met het grootste genoegen, maar als U wilt, dat ik het anders doe? „Probeer 't eens met een parallelklasse”, was 't antwoord. Ik heb in de eene afdeeling aan de les een gemoedelijker vorm gegeven en ben in de andere op de oude wijze voortgegaan. Het resultaat was, dat na zes maanden in de eene klasse lust en opgewektheid verdwenen waren, dat de discipline zoo sterk geleden had dat ik, hetgeen anders nooit gebeurt, een jongen straffen moest en dat de houding en geoefendheid zeer veel te wenschen overlieten.

Het lesgeven aan die klasse was een verdrietige bezigheid geworden, terwijl het in de andere een genoegen was gebleven. Toen de rector zich van het resultaat overtuigd had, zei de oude heer: „Jongens, zie ze maar weer in orde te krijgen”.

Doch ook officieren, aan wier gezag niet getwijfeld kan worden, hebben door het volgen van de door mij voorgestane methode „verrassende resultaten” bereikt.

Zeer terecht zegt X. op pag. 296: „De in het artikel „Staan, gaan en loopen” aangeduide opleidingsmethoden bedoelen een middel te zijn tot lichaamsontwikkeling” en drie regels verder: „De bewuste methoden overvragen met opzet, ten einde aan het lichaam de vereischte voorbereidingen te geven, om, na geoefend te zijn, bij meer economisch krachtsverbruik, toch nog een maximum effect te verkrijgen”. Hoe treffend juist geeft de geachte criticus hier de hooge waarde van de voorgestelde methode aan en hoeveel moeite zal het hem nu kosten om te begrijpen, hoe hij er toe gekomen is, om in de drie regels tusschen deze twee zinnen in te schrijven: „Ze — de opleidingsmethoden — beoogen niet om aan de leerlingen eene voor hen later als regel aan te nemen houding te verschaffen of hun een manier van voortbewegen te leeren, die ze in hun later leven zouden toepassen”. Deze tegenspraak en de volgende citaten uit mijn opstel bewijzen m. i. dat niet ik, doch dat X. zich op een voor de militaire autoriteit — althans voorloopig — onaannemelijk standpunt heeft geplaatst.

Op pag. 457 verklaarde ik de houding, die voor spierzwakken, grijsaards, enz., typisch is. Dit is de slappe houding, „een natuurlijke en ongedwongen houding”, die blijkens de verlangde „gelijkvormigheid, flinkheid en als waarborg voor orde en stiptheid” geen militaire houding kan zijn en toch (volgens X.) omdat ze „natuurlijk en ongedwongen” is *de militaire houding is*.

Eenige regels lager beschreef ik in enkele woorden de gespannen houding, door X. afgekeurd, en noem ik dit de gedwongen houding van kokette dames en goed gedrilde soldaten. En iets verder zeide ik: De man, die in deze houding staat, komt in den aanvang door een gedeeltelijke en later door een bijna geheele ontspanning zijner spieren in de normale houding. Langzamerhand (zie pag. 461) ontwikkelt zich het gevoel der houding tot zoo groote zekerheid, dat het geen moeite meer kost haar aan te nemen. Ik eindigde mijne beschouwingen over het staan met de volgende woorden: Eerst wanneer in den ruststand (pag. 465 en 466) de leerling frisch, vrij en flink om zich heen ziet en zijne houding geen overeenkomst meer met onze viervoetige medebewoners der aarde verraadt, eerst dan kan de onderwijzer zeggen, dat zijne moeite niet vergeefs was, en dat hij een der hoofdzaken bij de gymnastische vorming „de houding” verkregen heeft.

Ziet, dan heb ik door „overvragen” het hoekige, kantige, boersche, onbeholpene, verslaptte en verstijfde, het droomerige, slaperige en doezelende weggenomen. De menschen staan niet meer op hun *eigen* manier „natuurlijk en ongedwongen” doch wakker en zichzelf bewust, in een „natuurlijke” houding, die voldoet aan onze schoonheidsbegrippen en aan onze opvatting van flinkheid en mannelijkheid.

„Het zou er mal uitzien — aldus X. op pag 297 — indien de soldaat in het gelid, die in vier richtingen even gemakkelijk moet kunnen aanmarcheeren in „een onafgebroken spierspanning geladen stond,” om „in voorwaartsche richting los te stormen” in een toestand, waarin „de

handeling nog slechts niet volbracht" maar waarin „de richting vastgesteld is". Met deze meening ben ik het volkomen eens. Maar, vraag ik, op welke gronden kan X. beweren, dat de door mij aangeprezen houding *uitsluitend* zou dienen, om in voorwaartsche richting los te stormen. Alleen door den inhoud en den geest van mijn opstel niet *te willen* begrijpen kan men tot deze bewering komen. Duidelijk toch leest men op pag. 459. „*Oppervlakkige* beschouwers zeggen, dat men deze houding aanneemt, omdat men uit haar gemakkelijk in de voorwaartsche beweging kan overgaan. Deze opmerking is wel juist, doch zou volstrekt de groote moeite niet rechtvaardigen, die men besteden moet om haar aan te nemen en tot gewoonte te maken. Intusschen, niet in dit kleine practische voordeel, doch in de houding zelf is hare waarde gelegen".

De overigens zeer humane criticus verkoos het vorenstaande geheel over het hoofd te zien en vond op grond van eenige door hem ontworpen zinnen, aanleiding om herhaaldelijk eene meening te bestrijden, die eigenlijk van hemzelf is, doch die hij voor de mijne wil doen doorgaan. Ter geruststelling van X. kan dienen, dat het door mij bedoelde staan, niet uitsluitend te waardeeren is als „de physiologische verzamelvorm ter inleiding tot het gaan", doch dat uit deze houding onmiddellijk elke *beoefende* beweging, snel en zuiver kan worden uitgevoerd. Vorm en richting der beweging worden eerst op het „Waarschuwingsbevel" vastgesteld; het „Uitvoeringsbevel" is het moment der bevrijding uit de knellende banden, die door het „Waarschuwingsbevel" werden aangelegd. Voor hen, die de waarde van de schermkunst voor de ontwikkeling van geesteshoedanigheden kennen, zal de groote beteekenis duidelijk zijn van het oefenen in den door mij bedoelden geest, nu door gebrek aan tijd, deze kunst in ons leger niet kan beoefend worden. ¹⁾

Op pag. 298 e. v. tracht de geachte criticus voorts aan te toonen: 1°. dat ik in mijn beroep op de Deutsche militaire houding niet gelukkig geweest ben en, 2°. dat ik van de discipline in het Deutsche leger een verkeerde opvatting heb; HENKE noch ik hebben het blijkbaar van veel waarde geacht, *hoe* de militaire houding in het exercitie-reglement is omschreven. Terwijl ik den welwillenden criticus zeer bedank voor de hooge eer om „meine Wenigkeit" naast dien grooten anatoom te plaatsen, kan ik te zijner geruststelling mededeelen, dat ik Art. 4 van de S.S. — zooals hij trouwens op de volgende pag. heel duidelijk zegt — wel degelijk gelezen heb. Ik vond evenmin aanstoot in hetgeen er staat als in het weglaten van hetgeen er naar mijne meening *moest* staan. De schouders opgehaald heb ik toen ik in het Deutsche reglement gespatieerd zag: „Die Stellung musz natürlich und ungezwungen sein" en het schrijven van den Keizer aan het Ministerie van Oorlog,

¹⁾ In een volgend artikel zal ik trachten op physiologische gronden het bewijs voor deze mijne meening te leveren.

dd. 5 September 1888 heeft mij de lever doen schudden. Gemakshalve laat ik het hier volgen.

„Der durch Vereinfachung mancher Formen erreichte Vortheil darf nicht dadurch verloren gehen, dasz von irgend Jemand zur Erziehung gesteigerter äusserlicher Gleichmässigkeit oder in anderer Absicht mündliche oder schriftliche Zusätze zu dem Reglement gemacht werden. Es soll vielmehr der für Ausbildung und Anwendung absichtlich gelassene Spielraum nirgends eine grundsätzliche Beschränkung erfahren. Jede Verstosz gegen diesen Meinen Willen werde Ich unnachsichtlich durch Verabschiedung ahnden”.

Bij zoo iets „hört jede Gemütlichkeit auf”. De hemel beware X. en alle chefs van hoogeren en lageren rang voor het „Himmelkreuzmillionendonnerwetter” indien zij het zouden wagen hunnen troep in „natürlicher und ungezwunger Stellung vorzuführen”. Zij vrijwaren zich daarvoor door het in volle toepassing brengen van de „quasie-disciplinaire Tendenz, die den fanatieken dekmantel vormt voor het anti-disciplinair gedrag, bestaande in het opzettelijk nalaten van een reglementair voorschrift”. De wensch van den Keizer ten deze is precies gelijk aan dien van den Koning in onzen „Inwendigen dienst”.

Daarin leest (las) men „de soldaat moet zacht en vaderlijk worden behandeld”.

Zou er ooit aan een Koninklijk woord minder gevolg zijn gegeven? Dit neemt niet weg, dat dergelijke voorschriften, tegenover de niet ingewijde menigte erg gekleed staan. Ze zouden ook, indachtig aan de leer, dat men met honig gemakkelijker dan met azijn vliegen vangt, nuttig kunnen zijn, als ieder mindere zóó geschapen was, dat hij de gedachte van den meerdere van diens gelaat kon aflezen en deze dan onmiddellijk in de daad kon en wilde omzetten. Naast „natürlich und ungezwungen” kon dan nog worden voorgeschreven, dat de meerdere „Kreuzfidel” met zijn minderen moest omgaan. Maar nu? Een verzameling menschen, met evenveel verschillen in houding en beweging, als hun aantal groot is, en met een willekeurig te nemen veelvoud daarvan verschillen in karakters en neigingen, moet door *dezelfde* middelen tot *hetzelfde* doel worden gevormd en opgeleid. Zelfs „de physiologische verzamelvorm” van het geduld van alle ezels der geheele wereld zal daarbij nog „de zachte vaderlijkheid” verliezen. Het doel zal alleen bereikt worden door naast de betrachtting van de strengste rechtvaardigheid eischen te stellen, die van het eerste oogenblik af met de pijnlijkste nauwkeurigheid worden nagekomen en slechts ophouden te stijgen waar de omstandigheden hogere eischen onmogelijk maken. Slechts zóó kan men spoedig blijvende resultaten bereiken.

Niet „overal” heb ik zien exerceeren, doch ik meen „overal” te mogen zeggen, waar ik in minstens 25 groote garnizoenen, in alle deelen van Duitschland, met groote opmerkzaamheid naar het exerceeren heb gekeken.

X. heeft *gelijk* waar hij zegt, „dat de *reglementaire* houding voor

beide legers dezelfde is en dat er totaliter geen sprake is van teruggeschoven heupen, van een steile bekkenstelling en andere denkbeeldige verschillen ter verklaring van het „jammerlijke” hier en het „voortreffelijke” ginds.

Ter opheldering diene, dat de hier gecursiveerde woorden van X. zijn en niet van mij, dat de verschillen niet denkbeeldig zijn en dat ik slechts een poging gedaan heb, om op anatomisch-physiologische gronden, de enorme „Marschfähigkeit” der Duitsche troepen te verklaren.

X. heeft echter tot in den hoogsten graad *ongelijk* als hij meent, dat men, door het stellen *derzelfde* eischen hier tot de „jammerlijke” en *ginds* tot de „voortreffelijke” resultaten geraakt. Dit zou waarlijk geen compliment zijn aan den ijver en de toewijding, waarmee ook hier het oefenen wordt geleid. Een feit is het, dat men door het stellen van eischen, die hier in veler oog overdreven zijn, — in lichamelijken en militairen zin —, daarginds resultaten verkrijgt, die onvergelykelyk kunnen genoemd worden.

Met den geachten criticus ben ik nu tot Punt 33 gekomen.

Boven bleek reeds, dat de „geladen toestand”, waarin ik wensch dat de soldaat verkeeren zal, hem wel degelyk in staat stelt om voor alle bewegingen in dezelfde mate klaar te staan en tevens, dat hij in de „natuurlijke ongedwongen houding” eigenlyk tot niets gereed is. Mijn „eenzijdig gymnastisch standpunt” is dus zoo veelzijdig mogelijk, hetgeen b.v. blijkt uit mijne opinie, dat het aanmarcheeren ook met het rechterbeen moet geleerd worden. Dat „geen enkel militair instructeur” dit met mij eens kan zijn, bewijst voorloopig niets. De vraag is of zij het niet meer met mij dan met het voorschrift eens zullen zijn als ik er hunne aandacht op vestig, dat deze verwaarloozing van het rechterbeen de oorzaak is, dat het rechts uit de flank gaan altijd slechter wordt uitgevoerd dan dat naar links. Bij eenig nadenken zouden ze ook nog de overtuiging krijgen, dat men op het bevel „Schuins rechts — Marsch” ook wel in eens met den rechervoet in die richting kon aanmarcheeren. Nu moet de man, die volgens X. niet geladen mag staan, maar toch gereed moet zijn om zich plotseling in alle richtingen te bewegen, eerst een pas voorwaarts maken met den linkervoet om den bevolen marsch uit te voeren; hij staat dus eigenlyk niet gereed. In het oog van iemand die niet weet, dat dit een ernstig voorschrift is, vergist de man zich, merkt zijn vergissing en herstelt hij de fout. *Omvillekeurig* uitgevoerd zou deze handeling te loven zijn, als voorschrift is ze m.i. niet aan te bevelen. Maar dit is misschien een der *tactische* geheimen en daarin wil ik niet doordringen. Doch het is mij niet *kunnen* gelukken — in weerwil van de mij door den geachten criticus toegedachte scherpzinnigheid —, een behoorlyk verband te vinden tusschen het gedeelte van mijn artikel, waarin ik het gaan behandel, en zijne daarop betrekking hebbende critiek. Of kan men het critiek noemen waar X. de kenmerken van den *natuurlijken gang*, die ik op pag. 466—469 beschreef, heel kalmpjes op den „Schritt”, dien ik ge-

makshalve „Paradepas” noemde, overbrengt? X. doet dit op pag. 309 waar hij van het „slingerend” been gewaagt en in de noot op pag. 304. Deze luidt: „In de technische omschrijving van gaan blijkt uit het opstel, dat een toetsing der theorieën aan de moment-opnamen volstrekt niet overbodig zou zijn. De heer VAN AKEN schrijft op blz. 466, dat de periode van den enkelen steun „aanmerkelijk korter” is dan die op twee beenen. In de beeldenreeks ziet men daarentegen, dat de periode van den enkelen steun, een meer dan viermaal langeren duur heeft dan die van den dubbelen steun. Waarschijnlijk moet men in den tekst aan een schrijffout denken.”

Er is werkelijk een schrijffout gemaakt; er moet *langer* in plaats van *korter* gelezen worden. 't Is echter slechts een toevallige omstandigheid, dat deze schrijffout uit de photo's kan bewezen worden. Want elke „toetsing” van de theorieën van den *natuurlijken pas* — en slechts deze theorieën zijn op pag. 466—469 gegeven — aan de moment-opnamen van den „Schritt” is *onmogelijk* en dus geheel overbodig. Bijna alle kenmerken van den *natuurlijken* gang zijn bij den „Schritt” geheel of gedeeltelijk opgeheven en bovenal is er geen sprake van een „slingerend” been. Maar daarom is de „Schritt” ook een oefeningsmiddel, dat tot het summum van zelfbeheersching leidt en dat voor de ontwikkeling van de militaire bruikbaarheid van den man door geen andere oefening wordt geëvenaard.

Uit de meening van den geachten criticus, dat bedoelde „toetsing” niet *overbodig* zou zijn en uit hetgeen hij ter zake nog verder opmerkt, blijkt duidelijk, dat er bij hem een niet verklaarbare begripsverwarring bestaat.

„Ik ontken niet — zegt X. — dat het zoo hoog oplichten van den voet aan den Duitschen pas iets fermes, iets typisch-gymnastisch geeft, maar het is, vooral als het „zweven” zoolang moet worden aangehouden, niet in weinig tijd aan te leeren, en beoogt alleen een parade, geen nuttig effect”. En verder „het parade-effect vordert nog een krachtsverspilling” en „men zegt niet te veel van een „ver vooruitgrijpenden pas” te spreken”.

Nemen wij nu een oogenblik de *onjuiste* bewering aan, dat met den „Schritt” alleen een „parade-effect” beoogd wordt, bewijzen dan „de gevorderde krachtsverspilling”, de erkenning, „dat het zweven moeilijk is aan te leeren” en de toekenning der kwaliteiten „ferm en typisch-gymnastisch” niet tevens, dat de „Schritt” een oefeningsmiddel van *practische* beteekenis is?

Van den vroegeren Nederlandschen pas heb ik gezegd: Het hoog gestrekt heffen der beenen — uitschoppen — gevolgd door het weer terugvallen op weinig meer dan den halven afstand als waartoe het heffen zou kunnen dienen, zooals in ons leger bijna overal gebruikelijk is (was)? heeft voor het gaan slechts een negatief practische beteekenis. Door het bijna onafgebroken strekken van de spieren der beenen ontstaat wel vermoeienis in de betrokken spieren, doch de hulpkrachten voor

de bloedbeweging, waardoor de vermoeingsproducten verwijderd worden, blijven grootendeels buiten werking. En in de praktijk blijkt, dat het type van den pas niet deugt, want zoowel meerderen als minderen, onbepakt of in volle uitrusting, nemen onmiddellijk een geheel anderen, niet beoefenden pas aan zoodra daartoe gelegenheid wordt gegeven.

Dit alles brengt X. nu heel eenvoudig als, „van negatief-practische beteekenis” op den „Schritt” over. De geachte criticus vergeet daarbij geheel, dat de Nederlandsche soldaat met dien veroordeelden pas *altijd* marcheeren moest en dat de „Schritt” slechts bij het oefenen en bij parade’s gebruikt wordt. Wie, die den „Schritt” kan beoordeelen, zal het ooit in zijn hoofd krijgen, om daarmee een grooten afstand te willen afleggen?

Nog eens de „Schritt” is een oefenings- en opvoedingsmiddel, waarin men een onbedriegelijken maatstaf heeft voor de militaire bruikbaarheid van den man.

Als de grenadier, die door den photograaf ANSCHÜTZ te Berlijn voor de photo’s gebruikt is, niet zuiver marcheerde en met het linkerbeen kortere passen dan met het rechter maakte, dan bewijst dit niets tegen den „Schritt” doch alleen, dat het rechterheupgewricht van den man iets stijver is dan het linker of dat zijn linkerbeen korter is dan het rechter. Twee zaken, die veelvuldig voorkomen en die te zamen of elk afzonderlijk oorzaak van het verschil kunnen zijn.

Eenige andere niet ter zake dienende opmerkingen van den geachten criticus zal ik korthedshalve overslaan om nu nog even het meest critieke in de critiek te bespreken en wel „de paradepas”.

X. meent, „dat de officieren, die mij omtrent dien pas voorlichting hebben gevraagd bij de lezing van mijn artikel, nu en dan aan filosofische eieren moeten gedacht hebben”.

Met niet geringe verwondering zullen zij, die de omschrijving van den paradepas in de S. S. met die van den „Schritt” in het Deutsche reglement hebben vergeleken, gelezen hebben, dat met den paradepas iets anders dan de Deutsche „Schritt” bedoeld is. Het weglaten in de S. S. van de negatieve bepalingen in de Deutsche redactie heeft aan het wezen van den pas niets veranderd, terwijl X. in No. 22 van het Mil. Weekbl. zelf zegt, dat „soortgelijke bepaling” — als in de reglementeering van den Deutschen pas — in de „opmerkingen” gesteld zijn. In datzelfde artikel, dat gedeeltelijk een bevestiging en gedeeltelijk een weerlegging is van een stuk in No. 18 van het Mil. Weekbl., bestrijdt X. met geen enkel woord de opvatting van den Schrijver van het artikel in No. 18, dat de *Duitsche* pas bedoeld is, doch hij bevestigt deze meening volkomen door te schrijven: „Of de uitvoering van den paradepas door den Nederlandschen soldaat in correctheid gemiddeld zal achterblijven bij de uitvoering van den pas in Duitschland in geenszins de vraag”. *Veel* duidelijker kan men toch niet zeggen, dat wel degelijk de Deutsche pas bedoeld is!

Wanneer dus de Schrijver in No. 18, vele andere officieren en — het

zij mij nederig vergund mij ook daarbij te voegen — ook ik aan volkomen identiteit van den „Schritt” en den Paradepas geloofden, dan is dit het eenvoudig gevolg van de omschrijving in de S. S. en van het Artikel van X. in het Mil. Weekbl., dat ik op zijne aanbeveling, in de noot op pag. 316 vervat, met belangstelling herlezen heb.

Als de officieren, die mij omtrent dien pas voorlichting hebben gevraagd bij de lezing van mijn artikel, nu en dan aan filosofische eieren hebben gedacht, dan zullen zij, naar ik vertrouw, door de lezing van het bovenstaande wel tot de conclusie gekomen zijn, dat X. in eigen persoon het kippetje is, dat die eieren gelegd heeft.

Verdere commentaar acht ik ter zake geheel overbodig; alleen wensch ik op te merken, dat X. — en de militaire autoriteit — aanvankelijk wel degelijk aan de zuivere navolging van den „Schritt” hebben gedacht en dezen in de S. S. hebben opgenomen zonder met de moeilijkheden daarvan bekend te zijn geweest.

Het „beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald” zou moeten worden toegejuicht, ware het niet, dat men nu juist iets wil, dat alles behalve een „Paradepas” is, iets, dat geen innerlijke waarde heeft en ook het parade-effect niet kan veroorzaken.

Men noeme het mijnentwege gerust mijn „eenzijdig gymnastisch standpunt”, maar een feit is het, dat men bij twee zulke belangrijke zaken, als de *houding* en de *pas* zijn, *niets* mag overlaten aan de subjectieve opvatting van hen, die deze grondslagen van de militaire vorming moeten onderwijzen. Daarom moet men bij het oefenen het *uiterste* eischen; slechts langs dien weg kan men in korten tijd het *mogelijke* verwachten.

De *houding* van den Duitschen soldaat en den „Schritt” voldoen aan deze voorwaarden, zooals de ervaring steeds en gedurende vele jaren bewezen heeft. We kunnen ze dus zonder eenige kans van mislukken gerust overnemen. Door het niet te doen onthoudt men ons leger, willens en wetens, oefeningen van zóó groote waarde, dat zelfs bij de herhalingsoefeningen de vruchten nog duidelijk merkbaar zouden zijn, wanneer men zulks wel had gedaan.

Volgens X. is de eenige vraag (Zie No. 22 van het Mil. Weekbl.) die beteekenis heeft „of bij voortgezet en correct streven naar den parade-pas het voorkomen ¹⁾ van den Nederlandschen infanterist zal kunnen winnen”. Deze opvatting van den geachten criticus kan ik allerminst deelen en evenmin, „dat het zwaaien der armen een middel moet zijn om een zeker aantal menschen in den pas te houden. Wanneer men den „Schritt” goed beoefend heeft en den pas heeft leeren overnemen, dan is dit hulpmiddel volstrekt niet noodig. Bij de parade, die ik in

¹⁾ Volgens den door X. aangehaalden brief van den Duitschen Keizer (zie boven) „darf der durch Vereinfachung mancher Formen erreichte Vortheil nicht durch die Erziehung *äusserlicher* Gleichmässigkeit verloren gehen.” *Ik* zal den geachten criticus niet van inconsequentie beschuldigen! Tactische geheimen?

Augustus met verklaarbare belangstelling bijwoonde, heb ik op het bevel „Paradepas” wel *pogingen* zien doen om iets anders met de beenen uit te voeren, doch slechts ééne sectie van eene compagnie Jagers slaagde daarin op eenigszins bevredigende wijze. Wel gingen plotseling de armen nog verder in beweging — tot boven de chacots —, doch van een zuiver, vast, goed gedirigeerd marcheeren was geen sprake. Integendeel de pogingen om een anderen dan den gewonen pas te maken deden aan de richting groot nadeel. Opmerkelijk bij dit alles was, dat de officieren *zeer goed*, velen zelfs met een onberispelijken „Schritt” marcheerden en *geen van allen* den onmogelijk te verdedigen bespottelijken armzwaai noodig bleken te hebben.

En nu nog even de ethische zijde dezer kwestie.

Ik noem een parade waarbij met zulke *kleine* middelen getracht moet worden *effect* te maken, beneden de waardigheid van menschen, die elk oogenblik geroepen kunnen worden de meest ernstige taak te vervullen, die men van een man eischen kan; ze is tevens een bespotting van de autoriteit te wier eere(?) ze gehouden wordt. Als men bij een parade van *militairen* niet het hoogste bewijs van geoefendheid, zelfbeheersching en samenwerking kan geven, dan blijve men stilletjes thuis. Dit is misschien geen *militair* standpunt, doch ik stel er prijs op te verklaren, dat het 't mijne is.

„Niet de gymnastische overwegingen, maar de tactiek moet in een exercitie-reglement de grondslag zijn”.

„Voor den aanvoerder is de soldaat niet uitsluitend een leerling maar voornamelijk een tactisch uitvoerder.”

Juist over deze niet-scheiding van *leerling* en *uitvoerder* loopt het verschil tusschen den geachten criticus en mij. Het wil mij toeschijnen, dat de soldaat slechts voor den *ondervijzer* „leerling” doch voor den *aanvoerder* niet anders dan „uitvoerder” kan zijn. De aanvoerder kan eerst aan het woord komen, wanneer de recruit in lichamelijken en geestelijken zin ontbolsterd en volkomen geoefend is; wanneer zijn gewrichten vrij zijn gemaakt; wanneer vet en water in vleesch en bloed zijn omgezet en er geen prikkels van hoogere spanning meer noodig zijn om zijn tragen geest in werking te brengen. Eerst dan is hij soldaat en gereed, om fier en zichzelf bewust, in flinke houding, „natuurlijk en ongedwongen” gehard, gestaald, wakker en gedisciplineerd, een vaardig werktuig in de hand van den aanvoerder te zijn. En tot hertoe zouden de tactische eischen van het reglement, mij als leek, in geen enkel opzicht aanstoot geven, ware het niet, dat die eischen tevens *middelen* moesten zijn, om den man in vorengeschetsten zin te vervormen. Waar men nu in het reglement naar den grootsten eenvoud streefde, daar beging men in algemeen opvoedenden zin een fout, omdat in het leeren overwinnen van moeilijkheden het *middel* ligt om den man in lichamelijk en geestelijk opzicht tot militair te vormen.

De meening van den Overste von DRESKY, waar deze ergens zegt:

„So lange die turnerische Ausbildung noch so lückenhaft, und also die Gymnastik noch nicht Gemeingut des Volkes geworden ist, so lange bleibt der Militärgymnastik noch immer ein grosser Teil der Körperlichen Erziehung übrig, welche füglich gespart werden könnte”, deel ik ten volle. *Hier*, waar de burgermaatschappij oneindig minder doet om de menschen ontwikkeld in het leger te brengen, waar in 8 maanden tijd hetzelfde moet bereikt worden als *daar* in twee jaar, waar de „Handleiding” niet anders inhoudt dan een geestdoodende spiergymnastiek, daar *moet* men naar *andere* middelen *zoeken*. De vereenvoudiging van de S. S. *vermindert* het aantal beschikbare middelen en maakt het exerceeren gemoedelijker; de gevolgen zullen *in het groot* dezelfde zijn als die ik boven *in het klein* geconstateerd heb.

In de invoering van den „Schritt” zag ik een middel van hooge waarde om, bij een belangrijk plus, de nadeelen van de vereenvoudiging der S. S. en van het gemoedelijker exerceeren te voorkomen. Daarom durf ik — bescheiden, doch met gepasten aandrang — de militaire autoriteit uitnoodigen, alvorens de S. S. vast te stellen, desnoods slechts met ééne compagnie de volgende ernstige proef te nemen.

Van nu af oefene men het kader dier compagnie naar de door mij aangegeven beginselen en trachte het tevens van den geest te doordringen, die bij dit oefenen heerschen moet. Als dan de nieuwe lichting op dezelfde wijze geoefend wordt dan zal binnen korten tijd blijken: 1°. dat zij eerder geoefend is; 2°. dat ze in militaire waarde in alle opzichten verre boven andere staat; 3°. en *later* zal blijken, dat het resultaat van meer blijvenden aard is.

De omstandigheden dwingen ons op velerlei — ook op militair — gebied anderen na te volgen. Welnu laat ons het ook hier doen. Hoe hoog ook oorspronkelijkheid gewaardeerd kan worden, ze mag ons niet verplichten iets minderwaardigs aan te nemen. In dit geval noodzaakt ons het welbegrepen eigenbelang een paar oefeningen over te nemen, die zoowel in theorie als practijk, den toets der strengste critiek glansrijk hebben doorstaan.

S. VAN AKEN.

Rotterdam, Oct. 1900.

De kleur der uniform, in verband met onze gevechtsterreinen.

Er zijn teekenen, die er op wijzen, dat uniformverandering weder aan de orde is: Er worden proeven genomen.

Ik wensch niet lang stil te staan bij de vraag of verandering van het model gewenscht is. Ieder, die niet den vrede-toestand, maar den oorlogstoestand voor oogen heeft en in den soldaat een man ziet, die gekleed en geoefend moet worden, niet met het oog op parade, maar op een mogelijken oorlog, zal verandering wenschelijk achten.

Maar in den laatsten tijd heeft zich een nieuwe eisch op den voorgrond gedrongen, een eisch, die zich sterker zal doen gelden, naarmate de uitwerking van geweer- en geschutvuur heviger wordt, een eisch eindelijk, die rekening houdt met de trefbaarheid van den man, nl. deze: dat de kleur van het laken zóó gekozen worde, dat de troep niet eerder zichtbaar zij voor den vijand, dan onvermijdelijk is.

Dát is een hoofdeisch!

Ons land is voor drie kwart polderland; daar is niets aan te veranderen. Weilanden, een strook hakhout, een sloot met wilgen en dan weer weilanden. Dát is het terrein waar, bij een mogelijken oorlog, door onze soldaten moet en zal gevochten worden; heide zal uitzondering zijn.

Met wat regel is, moet in hoofdzaak rekening worden gehouden.

De grondkleur van onze tegenwoordige uniform, als geheel, dateert van vroeger, uit den tijd dat het gezicht veel verder reikte dan de kogel en dat de kogel weinig kans had te treffen.

Thans zal het vuur moordend zijn. Tegen het groen van de weilanden en het bruin van het hout zullen onze soldaten, met hunne donkere zwartblauwe uniform, afsteken als silhouetten tegen den wand.

Men behoeft er slechts den oorlog in Zuid-Afrika op na te lezen. Door de kolossale verliezen, die de Engelschen geleden hebben in het begin van den oorlog, zijn zij genoodzaakt geworden om, zelfs gedurende dien oorlog, de uniform te veranderen.

Iedere uniform voor den Nederlandschen soldaat is dan ook te veroordeelen, wanneer zij niet voldoet aan dezen eisch, aan dezen hoofdeisch: dat de kleur van het laken verband houdt met de kleur van onze terreinen.

Elk leger zal, na korter of langer tijd, gedwongen worden aan dien eisch toe te geven.

Alle uniformveranderingen dus, die niet van *dit* principe uitgaan, zullen

slechts (kostbare-) overgangsmaatregelen zijn, die per slot van rekening toch dáárop moeten uitloopen.

Wij behoeven in deze niet het voorbeeld af te wachten van onze naburen. Daarvoor is de zaak te eenvoudig en bovendien glashelder.

Wie niet bijtijds de kleur van zijn uniform wijzigt, zal door schade en schande wijs worden.

Op het oogenblik wordt er door ons Legerbestuur ernstig over uniformverandering gedacht. Wanneer de Schutterij wordt afgeschaft en een Landstorm in het leven wordt geroepen, zal deze door het Rijk moeten gekleed worden. Er zullen dan duizenden en duizenden uniformen moeten gemaakt worden.

Zou dan *dit* oogenblik niet het geschiktste zijn om, tegelijk met de uniformverandering en den mogelijken aanmaak op groote schaal van nieuwe uniformen, ook te breken met de zwartblauwe kleur en daarvoor eene andere in de plaats te nemen?

Welke kleur? In bergstreken moge de bruine khaki-kleur voordeelig wezen, in ons land zal eene iets bruinachtige grijs-groene tint de aangewezenen zijn. Men zou moeten beginnen met proeven dienaangaande te nemen. Wanneer zulks met oordeel geschiedt, behoeven deze volstrekt niet kostbaar te zijn, om tot goede uitkomsten te leiden.

Eene dergelijke neutrale tint zal niet misstaan. De eerste indruk zal natuurlijk vreemd zijn, maar dat went; en men moet niet vergeten dat tegen eene dergelijke kleur zoowel rood, als blauw, als bruin, als groen, ja, bijna alle kleuren voor uitmonstering goed voldoen.

De mogelijkheid bestaat om met deze kleur, niet alleen een zeer practische, maar ook een zeer nette uniform te maken, ook voor de officieren.

De manoeuvres van dit jaar deden de nadeelen, aan de kleur van onze uniform verbonden, zeer sterk uitkomen. Zelfs tegen de donkergetinte heide waren de troepen van de tegenpartij op grooten afstand zóó duidelijk waar te nemen, dat men door den kijker, om zoo te zeggen, de mannetjes kon tellen. Naar de artillerie van de tegenpartij behoefde men nooit lang te zoeken: Men zag de donker geschilderde kanonnen als zwarte stippen en de bediening als zwarte silhouetten tegen de lucht of tegen het terrein afsteken.

Waar blijft het voordeel van het rookzwak buskruit wanneer, als zooveen bedoeld, de stukken met bediening tot op 2500 à 3000 M. te zien zijn? Gezichtsdekking ontbreekt immers wel eens in ons vlakke land.

Waarom schildert de marine hare schepen grijs, en waarom wij onze kanonnen zwart?

Door ook de raden, affuiten en voertuigen dezelfde grijs-bruin-groene tint te geven, zou men bereiken dat zij veel gemakkelijker aan het vijandelijk oog onttrokken konden worden, maar bovendien — en dat is een nieuw voordeel, — men zou daarmee ook bereiken dat het inschieten op eene artillerie van die kleur, zeer bezwaarlijk werd, omdat

het inschieten gebaseerd is op het duidelijk waarnemen van het vóór of achter vallen der schoten.

Een zwart geschilderd stuk met bediening, een troep in donkere uniform, zij steken tegen de grijs-witte rookwolk van den granaat af als kraaien tegen de sneeuw. Eene lichtere kleur voor uniform en kanonnen zou het waarnemen en dus ook het inschieten aan den vijand zeer bemoeilijken.

Ik wenschte de gave te hebben om met zeer schrille kleuren het nut van de lichte en neutrale tinten zóó te doen uitkomen, dat daarvan het gevolg mocht zijn, dat er eene doelmatige kleur gekozen werd voor onze nieuwe uniform. Eene commissie van officieren van de verschillende wapens zou dan kunnen beraadslagen over de belangen van model en détail.

Op deze wijze zou uniformverandering ons een heelen stap in de goede richting brengen.

„Wie niet sterk is, moet slim zijn.”!

October 1900.

A. W. DEN BEER POORTUGAEL,

1ste Luitant der Veld-Artie.

Mededeeling.

Volgaarne voldoen wij aan het verzoek van Mevrouw CH. SCHUT-JASPERS om bij de advertentie, voorkomende op blz. II hiervoren, een aankondigend woord te schrijven.

Wie toch door zijn beroep, als het onze, genoodzaakt is veel te spreken en daarbij de stem flink uit te zetten, ondervindt gewoonlijk na korten of langen tijd een gevoel van vermoeidheid in de keel, dat vaak in keellijden ontaardt. De arts wordt geraadpleegd, behandelt den patiënt en gebiedt in de eerste plaats volkomen rust voor de stem.

De rustkuur heeft het gewenschte gevolg, doch, zoodra de patiënt tot zijn werkring terugkeert, herhalen de verschijnselen zich.

Dergelijke teleurstellingen zouden voorkomen kunnen worden, indien men wist, dat *spreken* GELEERD moet worden, d. w. z. dat men moet leeren de stem te gebruiken zonder de stemorganen te schaden.

Het meerendeel der keelziekten toch ontstaat niet, zooals gemeend wordt, door zwakte of abnormaliteit van het orgaan, doch wel door het verkeerd vormen der klinkers en medeklinkers, hetgeen op den duur een verderfelijken invloed heeft op een zoo teer en fijn organisme als het strottenhoofd.

Een verkeerde ademhaling, in 't bijzonder het slechts gedeeltelijk vullen der longen met lucht, draagt het hare bij tot de ziekten der keel.

In de meeste gevallen zijn een paar maanden van dagelijksche oefening onder bevoegde leiding voldoende om keel en longen in normalen toestand terug te brengen en te houden.

Waar ons metier bepaaldelijk noodzaakt van de stem veelvuldig en in meerderen omvang gebruik te maken, dan in elk ander, en dientengevolge reeds menigeen met een ongeneeslijk geacht keellijden behebt is, daar achten wij het een gelukkige omstandigheid, dat de oorzaak in menig geval weggenomen zal kunnen worden door de toepassing van de resultaten der speciale studie, welke Mevrouw SCHUT-JASPERS zich aangaande de stemorganen wel heeft willen getroosten.

Wij zijn zelfs geneigd te gelooven, dat het nuttig zou wezen, wanneer aan deze oorzaak van menigvuldig voorkomende keelaandoeningen van militaire zijde wat meer de aandacht werd gewijd, dan tot dusverre het geval is geweest. Men mag toch niet beweren, dat de oefeningen in het commandeeren door ter zake deskundigen op hygiënisch gebied

worden geleid. Moge het vorenstaande er daarom toe bijdragen dat in het leger het spreken met een commandostem voortaan op voor den leerling minder schadelijke wijze zal worden aangeleerd. De geneeskundige faculteit zou althans te dezen opzichte haar licht kunnen laten schijnen na deskundige voorlichting.

M.

BOEK AANKONDIGINGEN.

Aanteekeningen bij de studie der Strategie, door H. OOLGAARDT, Kapitein der Veldartillerie. Prijs f 0.60. Haarlem, 1900. DE ERVEN LOOSJES.

De inhoud van deze slechts even drie vel druks tellende brochure geeft meer dan het opschrift toezegt en toch kwamen wij na lezing tot de overtuiging, dat moeilijk een juistere titel gekozen had kunnen worden. De beperktheid van de ingenomen ruimte sluit als vanzelve het denkbeeld aan eene volledige verhandeling over de strategie uit, doch daar staat tegenover, dat, hetgeen ons in die enkele bladzijden geboden wordt zulk een juist inzicht geeft omtrent het wezen van den oorlog als verschijnsel in het leven en het verkeer der volken, nopens het wederkeerig verband tusschen staatkunde en strategie, omtrent de hoofdbeginselen der oorlogvoering en betreffende de wisselwerking tusschen strategie en tactiek, dat men er niets aan behoeft toe te voegen om duidelijk de hoofdmomenten van de leer den oorlogvoering voor oogen te hebben.

Gloedvol getint, wikkelt de draad, waarlangs de lezer naar den eindpaal wordt geleid, zich geleidelijk af. Slechts hier en daar, waar het ter verduidelijking onvermijdelijk was, breekt de Schrijver den gedachtengang even af; maar overigens verstoort zijn betoog de aandacht niet door onnoodige uitweidingen op gebieden, die der strategie aanverwante wetenschappen toebehooren.

Deze schijnbaar tegenstrijdige verhouding, tusschen den omvang van de stof en de ruimte waarin het verhandelde werd samengevat, legt wel de beste getuigenis af van de zekerheid, waarmede de Schrijver de leerstof op dit gebied der militaire wetenschappen beheerscht, en van zijn meesterschap over den vorm.

Schoon vloeiend geschreven, is de stijl toch zóó sober gehouden, dat feitelijk geen zin kan worden gemist zonder aan het logisch verband of de duidelijkheid der voorstelling tekort te doen. Wij zijn er dan ook van overtuigd, dat van de „Aanteekeningen” in het leger een nuttig gebruik zal worden gemaakt en dat zij voor velen tevens een wegwijzer bij de studie der strategie zullen zijn. Het is juist deze overtuiging, welke ons de vrijmoedigheid geeft om op enkele punten, waaromtrent wij een ander gevoelen zijn toegedaan, iets nader in te gaan.

Op bladzijde 25 en volgende dan wordt onder meer de marschdiepte van bepaalde troepenlichamen en in verband daarmede ook de mogelijk-

heid om met meer dan een legerkorps langs een en denzelfden weg te marcheeren besproken. Zonder nu iets tekort te doen aan de betoogde wenschelijkheid om die diepte door het gebruik maken van meerdere marschwegen naar vermogen te verminderen, waarmede wij geheel instemmen, mag toch niet uit het oog verloren worden, dat omstandigheden denkbaar zijn, die aan het voldoen van dien eisch overwegende belemmeringen in den weg leggen.

Uit een algemeen wetenschappelijk oogpunt dan, — want practisch heeft het voor Nederlandsche toestanden voor alsnog weinig waarde —, meenen wij dat zonder meer dat vraagstuk niet als afgedaan kan worden beschouwd. Onze meening dan is, dat hoe breed de nadeelen, aan het marcheeren van meer dan een korps op denzelfden marschweg eigen, doorgaans worden uitgemeten, toch niet over het hoofd mag worden gezien, dat in sommige gevallen zich de noodzakelijkheid tot het aannemen van een zoodanigen marschvorm zal doen gevoelen. Zóó, wanneer het weggennet tot het vormen van een beperkt aantal colonnes dwingt (1), of wanneer eene beslissing aanstaande is en men op het slagveld (2) zoo sterk mogelijk wil zijn.

1) Deboucheeren van NAPOLEON's leger op den 5den October 1806 in Saksen door het Thüringer Wald. *Correspondance militaire de NAPOLEON*. Tome IV, page 226. —

De KEIZER schrijft, naar aanleiding van de mededeeling van den Maarschalk SOULT, dat het slaan van een brug over de Enns 3 dagen zal duren en dus zijn marsch even zoolang zal vertragen: „Serrez la division SUCHET aux grenadiers et faites que ces divisions se touchent et marchent toujours ensemble. Il n'y a point de chemin. Le maréchal SOULT est obligé de venir sur la grande chaussée. Il faut donc se serrer afin que la queue puisse venir au secours de la tête.”

De major-général schrijft eveneens aan SOULT naar aanleiding van dezelfde omstandigheid: „Il paraît que ce pays-ci est tellement garni de bois qu'il n'y a pas d'autres moyens que de marcher sur les chaussées” (L'empereur au Prince MURAT. Linz, 15 brumaire, an 14).

Drie divisien werden zodoende tusschen de reeds op den straatweg naar Weenen marcheerende korpsen ingeschoven. Later komt het korps Bernadotte er nog bij (Le Major-général au Maréchal Bernadotte. Linz, 16 brumaire — 7 Nov. —, 11 heures du soir). —

Passeeren van het defilé van Kaiserslautern door de korpsen van het IIde Deutsche leger in de Augustusdagen van het jaar 1870.

2) Onder de van het jaar 1867 dateerende aantekeningen van den Maarschalk MOLTKE, betreffende een geconcentreerd voortdringen der Deutsche strijdkrachten bij een eventueelen oorlog tegen Frankrijk, stelt hij als beginsel:

„Acht Korps (der supponirte zweite und vierte Armee), drei Meilen Front, zwei Echelons tief. Aufbruch: erste Linie morgens früh, zweite Linie nachmittags”.

„In engerer Konzentration vermag ach der Gegner nicht vorzurücken”.

VERDY DU VERNONIS voegt daaraan, in zijn: *Studien über den Krieg*, Zweiter Theil, Operationspläne, blz. 62, het volgende toe: „Immerhin kann man sich der Ansicht nicht verschliessen, dass bei den heutigentages auftretenden gros-

Door steeds aan elk korps één afzonderlijken marschweg toe te wijzen, zou, bij de sterkte van de legers van den tegenwoordigen tijd, de onvermijdelijk daarmede gepaard gaande aanzienlijke uitbreiding in de breedte tot niet minder bezwaren aanleiding geven bij het streven, om althans het grootste gedeelte der beschikbare macht nog tijdig op één slagveld te vereenigen; hiertoe toch is het een vereischte, dat het front van het marschéchiquier niet veel breeder zij dan 35 à 45 KM.

Dit gevaar is grooter dan de nadeelen aan den bovenbedoelden marschvorm verbonden, die hoofdzakelijk daarin bestaan, dat dagelijks de korpsen in eerste linie hun marsch zeer vroeg in den morgen moeten aanvangen en die in tweede linie hunne nachtkwartieren eerst laat in den namiddag bereiken kunnen, alsmede dat de troepen zwaarder met levensmiddelen en munitie moeten worden belast, dan anders het geval is, om tegen gebrek gevrijwaard en op snelle vervolgings- (e. q. terugtochts-) marschen voorbereid te zijn, eindelijk dat van het bivakkeeren een ruimer gebruik zal moeten worden gemaakt dan anders wel wenschelijk wordt geoordeeld. Op 45 KM. komen doorgaans, zelfs onder gunstige omstandigheden, niet veel meer dan vijf à zes marschlijnen voor, die niet alleen voor de troepen, maar ook voor de dezen volgende, zware treincolonnes bruikbare marschwegen vormen, zoodat bij een leger, als het IIde Duitsche in de eerste periode van den Fransch-Duitschen oorlog, dat 7 korpsen telde, zich bij het naderen der beslissing reeds de noodzakelijkheid zou doen gevoelen om althans enkele korpsen in tweede linie te nemen. Deze noodzakelijkheid kan zich zelfs zeer klemmend doen gevoelen, wanneer de tactische vereeniging voor den slag naar of op een der vleugels moet geschieden (16, 17 en 18 Augustus 1870).

Eindelijk mag niet buiten beschouwing blijven, dat frontveranderingen, die ook in strategische verhoudingen veelvuldig kunnen voorkomen, met een uitgebreid marschfront veel bezwarender en tijdroovender zijn, dan in den besproken vorm.

De voordeelen, aan den meer geconcentreerden vorm van het marschéchiquier eigen, worden door NAPOLEON, in zijn schrijven aan den Maar-

sen Armeen die Frage der Bewegung mehrerer Korps auf einer Strasse von erhöhter Bedeutung geworden ist, und dass es sich empfiehlt, alles darauf Bezügliche frühzeitig zu regeln. Insbesondere werden dabei auch die Anordnungen, in Bezug auf Kolonnen und Trains ins Auge gefasst werden müssen. Im Uebrigen sind derartige Schwierigkeiten auch früherhin schon bei kleineren Armeen hervorgetreten, wenn deren Operationen in ein Land führten, in dem das Strassennetz nur ein sehr beschränktes war. So mussten sie z. B. häufig beim Ueberschreiten von Gebirgen überwunden werden, wenn man sich genöthigt sah, mehr als ein Korps auf eine Strasse zu setzen, und der Feind sich in der Nähe befand."

VON BOGUSLAWSKI uit dezelfde meening in zijn laatstverschenen werk: *Betrachtungen über Heerwesen und Kriegführung*. Hoofdstuk X. *Die Strategie* (inzonderheid blz. 117).

schalk SOULT van 5 October 1806 ¹⁾, met de volgende woorden eigenaardig gekarakteriseerd: „Avec cette immense supériorité de forces, réunies sur un espace si étroit, vous sentez que je suis dans la volonté de ne rien hasarder et d'attaquer l'ennemie partout où il voudra tenir avec des forces doubles”.

De regeling van den marsch geschiedt als volgt:

1^o. Zoolang de vijand nog op zóó grooten afstand verwijderd is, dat een veldslag voorloopig niet behoeft te worden verwacht, marcheeren op elke marschlijn de korpsen en de daarbij benoodigde treinen op zichzelf en met een onderlingen afstand van circa een halven dagmarsch, gemeten van den staart der colonne van het voorste korps tot het hoofd van het volgende.

De nachtkwartieren der onderdeelen van elk korps worden gezocht ongeveer ter hoogte van de plaats, welke elk hunner in de marschcolonne inneemt. De diepte van de kantonnementen, bivaks of oordbivaks is dus ongeveer gelijk aan die, welke door elk korps in de marschcolonne wordt ingenomen.

2^o. Met het verminderen van den onderlingen afstand der beide vijandelijke legermachten en het naderen der beslissing, moet de regeling van den marsch zoodanig worden getroffen, dat de korpsen in tweede linie binnen een etmaal op het slagveld kunnen worden aangetrokken.

Allereerst worden daartoe alle tijdelijk overtollige treinafdeelingen uit de marschcolonne verwijderd, voorts de onderlinge afstanden der korpsen in eerste en in tweede linie tot circa één uur gaans verminderd en eindelijk in alle korpsen, nadat het hoofd te bestemder plaatse is aangekomen, dermate opgesloten, dat de ruimte der nachtkwartieren, wat hare diepte betreft, zoo gering mogelijk zij. ²⁾ Gewoonlijk rekent men voor de diepte van een op deze wijze gelegerd korps, waarbij in hoofdzaak van bivaks gebruik zal worden gemaakt, circa 10 KM., zoodat de staart van het opgesloten tweede korps van het hoofd van het eerste circa een dagmarsch verwijderd blijft (10 + 5 + 10 KM. = 25 KM.).

Die staart kan dus, met inbegrip van eene etappe van 25 KM., welke trouwens niet altijd zal worden vereischt, na verloop van twaalf à vijftien uur naast het hoofd der geheele marschcolonne zijn opgemarcheerd, althans wanneer de toestand der wegen, zoomede de gesteldheid van het weder gunstig mogen worden genoemd. Ving de marsch voor dat hoofd dus b. v. 's morgens tusschen 3 en 4 uur aan, dan zouden de laatste troepen der korpsen in tweede linie 's middags tusschen 3 en 6 uur op

1) *Correspondance militaire de NAPOLEON*. Tome IV, page 227.

2) Brief van den Keizer aan EUGÈNE DE BEAUHARNAIS (n^o. 13): „Ayez soin de partir au plus tard à 5 heures du matin et faites ployer votre queue, de manière à n'occuper que 3 lieues de terrain. Placez tous vos bagages à la suite de votre 3^{me} division, afin de marcher militairement et de pouvoir donner en même temps avec vos trois divisions”. *Etude sur le service d'état-major pendant les guerres du premier empire*. Paris, 1899. DE PHILIP, blz. 85.

het slagveld beschikbaar zijn en aldus in den zomer nog, als reserve, de beslissing kunnen aanbrengeu.

Uit den aard der zaak zullen de meer voorwaarts in de marschcolonne ingedeelde onderafdeelingen van de korpsen in tweede linie, inzonderheid de bereden wapens, eerder aankomen en hun invloed op den loop van den slag doen gevoelen ¹⁾, terwijl, waar de mogelijkheid daartoe bestaat, door verbreeding van het marschfront, zoogenaamde verkorte marschcolonnen gevormd kunnen worden, die wederom den tijd, benoodigd voor den marsch en den daarop volgenden opmarsch of ontwikkeling aanzienlijk zullen verminderen. Hetzelfde is het geval, wanneer de korpsen in eerste linie geene of eene kortere étappe behoeven af te leggen.

Zijn de omstandigheden, waaronder de marschen moeten worden ver-richt, ongunstig, dan dient daarmede bij de samenstelling van het marschtableau of de regeling dier marschen rekening gehouden te worden.

Bij de korpsen in eerste linie wordt getracht zooveel mogelijk door gebruikmaking van de plaatselijke hulpmiddelen in de materieele verpleging te voorzien.

De korpsen in tweede linie zullen in hunne kwartieren niet veel plaatselijke voorraden meer aantreffen en dus hunne verpleging hoofdzakelijk door aanvoer moeten bezorgen.

Voor het overige wordt ten behoeve van de verpleging van de beide korpsen zooveel mogelijk van de bestaande spoorweg- en stoombootgemeenschappen gebruik gemaakt voor den aanvoer van de benoodigde verplegingsbehoefteu tot zoo nabij mogelijk de centra der marschkwartieren. Ten einde eventueele vernielingen aan spoorbanen zoo mogelijk te kunnen herstellen en het verkeer daarlangs zoo noodig te doen plaats vinden, marcheeren de vereischte spoorwegtroepen bij de strategische voorhoede, welke doorgaans door een legerkorps gevormd wordt, dat circa een dagmarsch voorwaarts van het front van het marschéchiquier op de hoofdmarschlijn voorafgaat. ²⁾

Voorts moet er op worden gerekend, dat op den dag van het samentreffen met den vijand, zoomede op dien, welke daaraan voorafgaat en dien, welke daarop volgt, de troepen uit eigen middelen in hun onderhoud kunnen voorzien. Het aantal rations levensmiddelen bij de troepen moet onder deze omstandigheden dus minstens voldoende zijn voor eene driedaagsche verpleging.

Ook de lengte van den dagelijks af te leggen marsch maakt een punt van bespreking uit en wel in eenen zin, die wij evenmin zonder nader bewijs zouden wenschen te onderschrijven. Wij hebben er niets tegen

¹⁾ Opvolgende aankomst van de onderdeelen van het Fransche leger op het slagveld van Jena, waartoe ten deele zelfs van nachtmarschen gebruik moest worden gemaakt.

²⁾ Korps BERNADOTTE (I) in de eerste Octoberdagen van den veldtocht tegen Pruisen, ten jare 1806.

voor omstandigheden, waarin spoed niet geboden is, de opgaven van BLUME en andere gezaggevende mannen als maatgevend aan te nemen, maar waar het strategische combinatiën betreft, daar zal in de toekomst meer dan ooit tevoren eene snelle uitvoering van bepaalde bewegingen worden vereischt en dan gaat het niet aan de normale marschlenkte niet veel hooger dan $22\frac{1}{2}$ à 25 KM. per dagmarsch te stellen.

Behalve het voorbeeld dat onze eigen krijgsgeschiedenis biedt in den marsch van Arnhem naar Utrecht, zijnde $62\frac{1}{2}$ KM. in $19\frac{1}{2}$ uur op den 15^{en} Juni 1672 — die wellicht gewraakt zal worden, omdat de troepen op terugtochten gewoonlijk blijken geven gevleugelde beenen te bezitten —, zij het ons vergund de aandacht te vragen voor de volgende snelle marschen.

Van den 26^{en} October 1806 te 6 uur in den morgen tot den 28^{en} October d.a.v. te 5 uur in den avond had de infanterie van het 1^{ste} Fransche legerkorps 120 KM. in 59 uren afgelegd. Van Brandenburg op den 26^{en} te 6 uur in den morgen vertrokken, had de Divisie DUPONT 40 KM. gemarcheerd toen zij Börnicke bereikte; de Divisiën RIVAUD en DROUET schreden slechts tot Nauen (31 KM.) voort. Op den 27^{en} brak de Divisie DUPONT des morgens halfzeven van Börnicke op en bereikte zij Oraniënburg des middags om twaalf uur. Na een rust van drie uur zette zij de beweging voort tot Bergsdorf, hetwelk des avonds ten tien uur werd bereikt (22 KM. in 7 uur). De Divisiën RIVAUD en DROUET marcheerden eerst tot Oraniënburg, hetwelk 31 KM. van Nauen verwijderd lag, en daarna eveneens naar Bergsdorf, zoodat zij dien dag 53 KM. aflegden. De Divisie DUPONT vertrok te een uur in den morgen van den nacht van 27 op 28 om Badingen (8 KM.), te bereiken, brak na een groote rust van twee uur van daar wederom op en marcheerde over Gransee naar Fürstenburg (27 KM.). De Divisiën RIVAUD en DROUET vervolgden den marsch eveneens gedurende den nacht en sloten na 35 KM. gemarcheerd te hebben te Fürstenburg bij de Divisie DUPONT aan.

Bij het V^{de} Fransche korps was het niet anders. Den 26^{en} October marcheerde het van Spandau naar Oraniënburg (24 KM.). De voorhoede, ter sterkte van 3000 man lichte infanterie, vertrok om tien uur 's avonds na een rust van 7 à 8 uur en kwam den 27^{en} October te negen uur in den morgen te Zehdenick aan, na in elf uur 28 KM. gemarcheerd te hebben, waarvan het grootste gedeelte gedurende den nacht. Zij hield daarna een rust van 4 à 5 uur en vertrok van Zehdenick om twee uur in den namiddag naar Templin (28 KM.), waar zij om zeven uur 's avonds aankwam. Zij verliet Templin wederom te elf uur in den avond en kwam om vier uur in den morgen te Boitzenburg (17 KM.). Eindelijk stelde zij zich na één uur rust wederom in beweging en bereikte Prenzlau (16 KM.) te negen uur voormiddags. In vijftig uren, waaronder drie rusten — en wel een van 8, een tweede van 5 en een derde van 4 uur — werden alzoo 105 KM. afgelegd; het laatste gedeelte van den marsch bedroeg 33 KM., waarvan er 17 des nachts werden gewonnen.

De Divisiën SUCHET en GAZAN van hetzelfde korps, de hoofdcollonne formeerende, vertrokken met het aanbreken van den 26^{en} October, d.w.z. te vijf uur in den morgen, en kwamen tegen den middag te Zehdenick, (52 KM.) aan; zij verlieten die plaats des nachts en marcheerden over Templin en Hasleben naar Prentzlow (53 KM.), hetwelk zij den 28^{en} te zes uur in den avond bereikten, alzoo 105 KM. in zestig uren afleggende.

De marschen werden door helderen maneschijn bevorderd, doch geschieden overigens onder ongunstige verplegingstoestanden en langs slechte wegen.

Het zou ons niet moeilijk vallen uit het NAPOLEONTISCHE tijdperk nog legio dergelijke marschen ten voorbeeld te stellen, doch wij achten het vorenstaande genoeg om de stelling verdedigd te achten, dat 25 KM. als normale marschlengte in het algemeen te laag is gesteld en zeker voor Nederlandsche toestanden, waar de colonnes zooveel kleiner, de wegen zooveel beter en de achtereen af te leggen marschen zooveel geringer in aantal zullen zijn, dan in de geciteerde gevallen.

Waar het gaat om het wel en het wee van een volk, daar geen ziekelijke philantropie, maar gedachtig aan NAPOLEON'S drang: „agilité activité, vitesse”, inspanning van alle krachten, zij het ook, dat daarbij velen te gronde zullen gaan. Want zonder verliezen kwamen ook de Franschen er niet.

Na voorts even opgemerkt te hebben, dat ons inziens Wörth geen tevoren vastgestelde slag is geweest (blz. 41), betreft een derde punt, waarmede wij besluiten willen, de door den schrijver gevolgde nomenclatuur in het vierde hoofdstuk. Op blz. 43 wordt in de vijfde alinea gezegd: „De „taktiek stelt de handelingen vast, waardoor de opmarcheerende of in „stelling staande vijand vernietigd of onschadelijk gemaakt moet worden. „Onder meer zal dit kunnen geschieden door een *omtrekking* ¹⁾ of door „aan een frontaanval de *omtrekking* ¹⁾ van een der vleugels van den „vijand te verbinden. . . .”

Zonder nu de terminologie in een eng keurslijf te willen prangen of onnodige benamingen in het leven te roepen, — zooals helaas in de nieuwe infanterie-reglementen, die trouwens toch als een failure beschouwd mogen worden, met de invoering van front- en flankcollonne wederom is geschied — drong zich, deze passage lezende, de vraag aan ons op of hier geen verwarring met het begrip „omvatting” had plaats gehad. Onder *omtrekking* toch wordt gewoonlijk, althans in de gevechtsleer, eene beweging verstaan, die ver buiten de wapenwerking des tegenstanders en zonder rechtstreeksch verband met de frontgroep gericht is tegen de verbindings- of terugtochtslijn des vijands, terwijl eene „omvatting,” in aansluiting met het opdringen in het front, eene beweging bedoelt tegen de flank der vijandelijke gevechtsofstelling.

¹⁾ Wij cursiveeren.

Ons inziens ware dit woord dan ook in de aangehaalde passage beter op zijn plaats geweest.

Mocht de Schrijver de door ons terloops ontwikkelde denkbeelden niet absoluut verwerpelijk vinden, dan bieden wij ze hem ter overweging aan, om daarvan bij een zeer zeker in het vooruitzicht staanden herdruk desgewenscht gebruik te kunnen maken.

Betweterij bestierde alzoo niet onze pen, toen wij het bovenstaande neerschreven, maar de zucht om tot een vergelijk omtrent zekere begrippen en omschrijvingen te geraken, ten nutte van de wetenschap, die aan schrijver en recensent beiden zeer zeker even lief is.

Recueil des travaux techniques des officiers du génie de l'armée Belge. Tome II. 1900.

Dépositaires:

Office de publicité.
46, Rue de la Madeleine,
Bruxelles.

Société belge de librairie.
16, Rue Treurenberg,
Bruxelles.

Gand, Imprimerie à vapeur F. MEYER—VAN LOO,
rue de Flandre, 66.

Bij het verschijnen van het eerste deel van dit *Recueil* in 1898, werd in een voorbericht vermeld, dat alleen dan een deel van dit werk zou worden uitgegeven, wanneer een voldoende aantal artikels den lezer kon worden aangeboden.

Zulk een tijdstip is nu aangebroken, en het tweede deel heeft thans het licht gezien.

Ook dit deel bevat een aantal belangrijke opstellen, betrekking hebbende op de verschillende onderdeelen van den dienst van den genie-officier.

Waar in deel I, als 't ware de versterkingskunst meer op den voorgrond trad, zoo blijft deze wetenschap, wat betreft het aantal opstellen, thans in de minderheid, om wat meer ruimte over te laten voor het meer technische van den geniedienst.

In een opstel van den luitenant der genie P. GIRON, getiteld: „*Note sur le choix d'un appareil militaire destiné à desservir les lignes de campagne*”, wordt nagegaan, aan welke eischen een toestel voor elektrische gemeenschap te velde moet voldoen.

Verschillende toestellen (telefoon, Morse-telegraaf en inductietoestellen) worden aan die eischen getoetst, en ten slotte wordt de voorkeur gegeven aan een toestel, dat genoemd wordt „vibrating sounder”, waarbij, door middel van een sleutel, inductiestroom van korteren of langeren duur de trilplaat van eene telefoon tot trilling brengen. Door het gebruik van het Morse-alphabet, kunnen nu berichten op het gehoor

worden opgenomen. Het opstel eindigt met eene gedetailleerde beschrijving „du Poste vibrating de campagne. Modèle 1895”, en de daaraan aangebrachte verbeteringen, benevens die van een, in het Belgische leger, gebruikelijken commutator.

In een volgend opstel, getiteld: „*du calcul de la distance de transport des terres dans les travaux de fortification*” geeft de oud-genieofficier E. DEROOVER, eenige beschouwingen, omtrent de kostenberekening bij grondvervoer, en bouwt daarin eene algemeene formule op ter berekening van het aantal wisselplaatsen, bij gebruik van verschillende soorten van transportmiddelen (kruiwagens, enz.).

Le sous-lieutenant E. BLANDRE, geeft eene graphische bepaling van den gronddruk op een steenmuur. Hierbij teekent de redactie in eene noot aan, dat analoge ideeën, omtrent de oplossing van het vraagstuk betreffende den gronddruk, ontwikkeld worden door M. HISELY, oud-leerling van de polytechnische school te Zürich, in het Fransche tijdschrift „*Annales des Ponts et Chaussées*” (1^{er} trimestre 1899) in een artikel getiteld: „*Constructions diverses pour déterminer la poussée des terres sur un mur de soutènement*”, doch dat de heer BLANDRE zijne beschouwingen heeft ontwikkeld geheel onafhankelijk van dit opstel.

De kapitein der genie L. DUBUISSON geeft in een opstel getiteld: „*Description de l'infirmerie vétérinaire de la nouvelle caserne d'artillerie à Malines*” eene beschrijving van een ziekenstal c. a. ingericht naar de eischen des tijds, en licht deze beschrijving toe door 2 bladen teekeningen, waarbij ook de voornaamste détails zijn aangegeven.

Het grootste gedeelte van dit boekdeel wordt ingenomen door eene verhandeling van den kapitein DEGUISE, getiteld „*Deux questions relatives à la tactique de la guerre de siège*”.

In eene inleiding wordt vooropgesteld, dat ook voor den vestingoorlog der toekomst de krijgsgeschiedenis van belang is, dat er grondbeginselen zijn, die in alle tijden zullen moeten worden gehuldigd, maar dat bij de toepassing rekening zal moeten worden gehouden met den vooruitgang in de bewapening der troepen, en met de veranderingen, welke hebben plaats gehad in alle takken der samenleving.

Daarna wordt overgegaan tot de behandeling der twee vraagstukken, zijnde:

I. De rol van de artillerie bij den aanval en de verdediging der vestingen, en

II. De wijze, waarop de verdediger op het voorterrein actief moet optreden, ten einde den voortgang van den aanval te belemmeren.

Bij beide vraagpunten worden, door middel van een historisch overzicht, de grondbeginselen opgespoord, die door alle eeuwen heen hebben gegolden en die niet ongestraft kunnen worden losgelaten. Daarna wordt nagegaan, hoe, naar het inzien van den schrijver, deze grondbeginselen in den tegenwoordigen tijd zullen moeten worden toegepast.

De beide volgende artikelen behandelen onderwerpen, betrekking hebbende op de theorie van den weêrstand van steenconstructies.

De luitenant-kolonel der genie, G. LEMAN, geeft eene beschouwing over de „*stabiliteit van cirkelvormige gewelven*”, terwijl de kapitein der genie, E. TOLLEN, eene studie geeft over: „*De weêrstand van betonconstructies tegen artillerievuur*”.

Deze laatste studie is in 2 deelen verdeeld. In het eerste gedeelte geeft de schrijver een kort overzicht van de tot dusverre aangenomen regels ter berekening van gewelven en ter bescherming van muren. Hierin haalt hij o. a. aan, dat de afmetingen van gewelven van cementbeton en harden rotssteen, aanvankelijk empirisch bepaald werden, als basis hierbij aannemende de dikwijls onvolledige en dan nog dikwijls slecht uitgelegde resultaten van de eerste proefnemingen.

In het werk van VON LEITHNER, getiteld: „*Die beständige Befestigung und der Festungskrieg*”, vindt men echter de eerste pogingen om deze gewelven te berekenen, in aanmerking nemende den schok van het projectiel en dien van de ontploffende springladingen.

In het tweede gedeelte geeft de schrijver eene proeve van zijne wijze van berekenen. Hij verdeelt hierbij het te berekenen constructiedeel in 3 onderdeelen, door hem genoemd: *la couche d'usure*, *la partie résistante*, en *le matelas intermédiaire*. *La couche d'usure* is de buitenlaag, bestemd om verbrokkeld te worden onder de uitwerking (schok en mijnwerking) der treffende projectielen. *La partie résistante* is het binnenste deel, berekend tot het opnemen der statische krachten. *Le matelas intermédiaire* is het gedeelte, tusschen de beide bovengenoemde gelegen. De dikte hiervan moet zoo groot zijn, dat geen nadeelige werking zich op het constructieve deel mag doen gevoelen als gevolg van de treffende projectielen.

Met behulp van eenige wetten en hypothesen, berekent hij nu de afmetingen van elk der genoemde drie onderdeelen.

Als voorbeeld geeft hij eene berekening van een elliptisch gewelf met een pijl van $\frac{3}{8}$, en een horizontaal bovenvlak, vervaardigd van cementbeton, zooals is beproefd te Brasschaet. Als te verwachten projectiel wordt hierbij aangenomen een granaat van $4\frac{1}{2}$ kal. van een mortier van 21 cM., wegende 143 KG. en bevattende 26 KG. brisante springlading Invalshoek 50° , eindsnelheid 135 M.

Bij een gewelf zonder gronddekking, en eene spanning van 5.5 M., vindt hij dan eene dikte in den top van 2.54 M.

De kapitein der genie, I. DEGOLS geeft verder in een artikel een overzicht van de proeven genomen te Mechelen, ter bepaling van het draagvermogen van steekgewelven, vervaardigd van verschillende soorten cementbeton.

De inrichting van eene positieschans voor 2 compagnieën infanterie wordt beschreven in de thans volgende: *Note concernant les redoutes à construire dans la guerre de siège* door den kapitein der genie E. JAMOTTE. De schrijver ontwerpt hier eene positieschans met zeer gering relief (hoogte van de vuurlijn 0.80 M. boven het maaiveld) en zeer weinig diepte. Hij tracht het werk aldus moeilijk waarneembaar te maken

voor artillerie, en meent dientengevolge voor het onderkomen der bezetting met scherfvrije ruimten te kunnen volstaan. Het geheele werk is op zekeren afstand omgeven door een hindernisgordel, breed 10 M. Het aardwerk is uitgevoerd door 310 geniesoldaten in 3½ uur.

Ten slotte geeft de luitenant der genie P. GILLET nog een *Naschrift* op zijn artikel, verschenen in deel I van dit Recueil, getiteld: „*Eene methode voor het sneller maken van mijnen*”, en vermeldt daarin wat van zijne voorstellen reeds in beproeving is geweest, en wat het resultaat van die proefnemingen is.

De geheele inhoud van dit deel is van zoodanig gehalte, dat men mag verwachten, dat, op deze wijze doorgaande, het *Recueil* een werk zal worden, dat door den officier der genie met vrucht kan worden geraadpleegd voor de verschillende onderdeelen van zijn zoo uitgebreid arbeidsveld. S.

Considérations critiques sur la guerre Turco-Grecque de 1897
par F. A. C. RUYSCH. Librairie Royale. M. VAN DER BEEK. *La Haye*, 1900.

Het schrijven van eene critische verhandeling over een oorlog of eene oorlogshandeling omvat ongetwijfeld een der moeilijkste onderwerpen, welke de militaire litteratuur oplevert. Daartoe behoort, behalve eene ernstige bronnenstudie, het zich zuiver rekenschap geven van de oorzaken, welke de onderscheidene handelingen in het leven geroepen hebben, en het nauwgezet overwegen of — gegeven een zekere toestand — de verschillende maatregelen niet alleen op zichzelf beschouwd goed, doch ook in overeenstemming met het doel van de betrekkelijke oorlogshandeling genomen zijn. Dit alles heeft de Heer R. zich blijkbaar niet voorgesteld te bereiken; het ware trouwens in een dertigtal bladzijden, waarvan nog een zestal aan de omschrijving van het wezen der discipline gewijd zijn, vrijwel onmogelijk geweest. In verband daarmee, zouden wij er echter de voorkeur aan gegeven hebben den titel: „*Considérations critiques etc.*” te vervangen door „*Quelques considérations etc.*”, terwijl bij het lezen van het onderwerpelijk geschrift zich meermaals de vraag aan ons opdrong, of de S. er wellicht niet in geslaagd zou zijn zijne denkbeelden beter en juister weer te geven, dan thans het geval is, indien hij de Fransche taal niet tot het voertuig zijner gedachten gebezigd had. Eene, zij het ook slechts eenvoudige schetskaart zou het overzicht vergemakkelijkt hebben.

Die Schlacht von Vionville-Mars la Tour und das Königl. Preusz. X^e Armee-Korps. Eine kritische Studie über die 19^e Division von FR. VON DER WENGEN. *Berlin* 1900. Militär-Verlagsanstalt.

In den, vooral in den laatsten tijd, met zeer scherpe wapenen gevoerd wordenden pennestrijd tusschen den Luitenant-generaal v. SCHERFF en

de krijgsgeschiedkundige afdeling van den Duitschen generalen staf ter eener en FRITZ HOENIG ter anderzijde over den slag van Vionville-Mars la Tour en meer bepaaldelijk over het aandeel der 38^e Infanterie-brigade aan dien slag, wordt in bovengenoemde brochure thans ook een ernstig, van alle partijdrift geheel vrij zijnd woord gesproken door FR. v. D. WENGEN, van wiens hand in de „Algemeine Militär-Zeitung” van 1899 reeds eene studie over den 16^{den} Augustus 1870 verschenen was. Voor hen, die met aandacht de door beide partijen geleverde argumenten hebben gevolgd, zal het niet moeilijk vallen, ook zonder *dit* werkje bestudeerd te hebben, tot een eindoordeel te geraken. Toch kan ook hen de lezing daarvan ten zeerste worden aanbevolen, omdat daarin op eenvoudige, streng onpartijdige en zaakkundige wijze de gebeurtenissen van den 16^{den} Augustus nogmaals uiteengezet en beoordeeld worden. Van de waardeerende wijze, waarop daarin over HOENIG gesproken wordt, zal vooral door hen met instemming kennis genomen worden, die dezen schrijver met ons tot een der sieraden van de Duitsche militaire litteratuur rekenen en hem dankbaar zijn voor het licht, dat hij op tactisch gebied ook voor ons ontstoken heeft.

Deutschland bei Beginn des 20. Jahrhunderts von einem Deutschen. Berlin. W. Militär-Verlag R. FELIX. 1900.

Al schijnt ons veel, wat in dit werk verkondigd wordt, overdreven en daarom alleen reeds niet juist toe, zoo achten wij het toch een opmerkelijk boek, omdat daaruit zoo duidelijk blijkt hoe een Duitser —, en wellicht velen met hem —, in het volle bewustzijn van de kracht zijner natie, zich de toekomst van den Duitschen Staat en in verband daarmee de door de Keizerlijke Regeering op het gebied der binnen- en buitenlandsche politiek te volgen gedragslijn voorstelt. De S. is een vurig aanhanger van het *Alldeutschland*-denkbeeld, dat reeds vroeger in dit Tijdschrift een onderwerp van bespreking heeft uitgemaakt, en waaronder, zooals men weet, verstaan wordt de vereeniging van al wat van Germaanschen oorsprong is tot één groot Duitsch Rijk. De wegen, die tot verwezenlijking van dat ideaal moeten leiden, worden vrij omstandig aangegeven. Dat ook wij door den S. bestemd worden om in zijn *Alldeutschland* op te gaan, spreekt wel vanzelf. Laat ons echter hopen, dat, wanneer men aan de verwezenlijking van dat denkbeeld een begin van uitvoering mocht willen geven, wij zelf nog niet geheel verleerd mogen zijn, wat wij vroeger verstonden, en ten aanzien waarvan de S. ons aan zijne landgenooten ten voorbeeld stelt, waar hij — hoewel blijkens niet om ons te vleien — zegt: „Lernen wir von den Niederdeutschen, die, dickfellig bis zum Uebermasz, wenn sie schlieszlich zum Kampf genöthigt wurden, die Britten so häufig mit schwachen Flotten schlugen!”

Der Preuszische Landsturm von 1813. Aus archivalischen Grundlagen dargestellt von Dr. MAXIMILIAN BLUMENTHAL. *Berlin*, RICHARD SCHRÖDER, 1900.

Aan de hand van de in het Staats-archief aanwezige officieele stukken wordt in dit werkje de lijdensgeschiedenis geschetst van den Pruisischen landstorm, zooals deze bij edict van 21 April 1813 opgericht en, tengevolge van de tallooze bezwaren, die zich bij de uitvoering van dat edict voordeden, den 17^{den} Juli van hetzelfde jaar *feitelijk* weder opgeheven werd. De moeilijkheden, die bij de uitvoering van de voorschriften van het genoemde besluit in hoofdzaak aan het licht traden, waren de volgende:

1. Het in dienst stellen van alle mannelijke ingezetenen tusschen 15 en 60 jaren veroorzaakt volmaakt stilstand in beroep en bedrijf, zoodat algeheele verarming der streken, waarin de landstorm opgeroepen wordt, te verwachten is, en den Staat van daaruit geene hulpbronnen voor de oorlogvoering meer zullen toevloeien.

2. Onmogelijkheid om den landstorm tegenover den vijand te gebruiken, wanneer deze niet door troepen van het leger gesteund wordt, in verband met de geringe militaire waarde van dit instituut en het gebrek aan deskundige aanvoerders.

3. Het gevaar, vooral in de groote steden, verbonden aan het wapenen van de lagere volksklassen, indien de aldus gewapenden alle krijgstuclen missen. In Berlijn was men er op grond hiervan reeds toe gekomen, hen van den wachtdienst uit te sluiten, die geen vermogen of inkomen hadden, hen, die wegens misdrijf veroordeeld waren, enz., terwijl de Koning zich den 17^{den} Juli 1813 verplicht zag den Minister van Justitie op te wekken tot het ontwerpen van bepalingen „wegen schneller Bestrafung der Landsturmmänner, welche sich gegen Eigenthum und Sicherheit vergangen haben”.

4. Het bezwaar, dat de vijand gerechtigd zou zijn alle mannen van 15—60 jaren als soldaat te behandelen.

Bij het edict van 17 Juli 1813 werd dan ook de algemeene verplichting tot den landstorm opgeheven, uit de landsturmmannen eene landweer-reserve gevormd en in de steden burger-compagnieën tot handhaving van de inwendige rust opgericht. De algemeene volkswapening, tot bestrijding en vernietiging van den vijand ingesteld, ontaardde daardoor eigenlijk in een politie-instituut, terwijl het optreden van den landstorm als zoodanig hooge uitzondering zou wezen en de Regeering blijkbaar ongaarne zag, dat daartoe werd overgegaan. Waar men in Brandenburg in Oct. 1813, den landstorm nog overeenkomstig zijn oorspronkelijke bestemming deed optreden, moest men verklaren, dat deze „durchaus unfähig (war) wirksame Hülfe zu leisten”.

Projet de recrutement de l'armée belge par le colonel VAN BEVER. Bruxelles, J. LEBÈGUE et C^{ie}.

Het door den Kolonel VAN BEVER voorgestelde ontwerp voor de recru- teering van het Belgische leger berust op de volgende beginselen:

1°. Geneeskundig onderzoek van *alle* mannen, die den dienstplichtigen leeftijd bereiken.

2°. Loting tusschen de voor den dienst geschikten met vergunning tot nummervwisseling. Hij, die zich door nummervwisseling aan den gewonen dienst onttrekt, wordt ingedeeld bij de „réservé des volontaires” (waartoe ook de speciale korpsen der burgerwacht behooren) en ontvangt eene opleiding in zijne woonplaats, doch is overigens in vredes- tijd niet tot dienst verplicht.

3°. Aanzienlijke uitbreiding van het aantal vrijwilligers (zoodat de vrijwillige dienst *regel* en de conscriptie *uitzondering* wordt) door te bepalen, dat alleen zij, die acht jaren als vrijwilliger in het leger hebben dienst gedaan, door het Rijk, de provincie of de gemeente gesalarieerde betrekkingen kunnen bekleeden.

4°. Opheffing van de wet van 30 Juni 1896, waarbij de voor militie- dienst door den Staat te betalen schadeloosstellingen geregeld zijn, en bestemming van de daarvoor tot dusverre gebezigde gelden, ten deele voor het oprichten van scholen in het leger, waar grondige opleiding voor beroep of bedrijf plaats heeft, ten deele voor het stellen van burgerbeambten in de plaats van alle militaire geëmployeerden (doch niet voor het verrichten van corveediensten). De in 1898 door den Staat aan schadeloosstellingen betaalde som beliep ruim 9.350.000 frs.

5°. De niet-bereden wapens hebben een eerste-oefeningstijd van 2 jaren en twee herhalingsoefeningen van 6 weken; de bereden wapens een eerste-oefeningstijd van 3 jaren (wellicht te vervangen door een van 2 jaren, indien in het eerste jaar door het bijwonen van rijkunstig onderwijs voldoende bedrevenheid in het rijden verkregen was) en één herhalingsoefening.

Behalve de toelichting tot dit ontwerp, bevat dit boekje nog een over- zicht van de wijze, waarop verschillende Europeesche legers gerecru- teerd worden.